

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiaalitutkimuksen laitos

Suomalaisen sosiologian kentän sukupuolittunut työnjako

ANNE HAUTAMÄKI
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Marraskuu 2010

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiaalitutkimuksen laitos

HAUTAMÄKI, ANNE: Suomalaisen sosiologian kentän sukupuolittunut työnjako
Pro gradu -tutkielma, 74 s. + 13 liites.
Sosiologia
Marraskuu 2010

Tutkielma käsittelee työnjaon sukupuolittunutta rakennetta suomalaisen sosiologian kentällä. Aineisto koostuu vuosina 1947-2000 tarkistetuista sosiologian väitöskirjojen esipuheista, sekä vuosina 2001-2007 tarkastettujen väitöskirjojen sukupuolijakaumista yliopistoittain. Tutkielman lähtökohta on sukupuolen aseman historiallisessa tarkastelussa sosiologian kentällä. Käsitteellisesti suomalaisen akateemisen sosiologian kenttä jäsentyy tutkielmassa pääosin yhtenä kokonaisuutena, mutta tarkastelen sitä tarvittaessa myös eri yliopistoja vertaamalla toisiinsa.

Teoreettinen viitekehükseni on työelämän tutkimuksessa, ja käsittelen myös tiedemaailman tutkimusta osana työelämän tutkimusta. Tutkimukseni kannalta tärkeimpiä käsitteitä ovat sukupuoli, segregatio ja piilosyrjintä, joita peilaan tutkimukseni empiriseen aineistoon.

Tarkastelen aineistoani aluksi väittelijöiden sukupuolijakaumien historiallisen muutoksen näkökulmasta. Naisväittelijät ovat aineistossa hyvin pienenä vähemmistönä aina 1990-luvulle saakka. Tarkastelusta selviää, että sosiologiasta väitelleiden sukupuolijakauma on kääntynyt naisvaltaiseksi vasta 2000-luvulla. Esittelen lyhyesti myös aineiston väitöskirjojen jakautumista sosiologian lukuisten eri tutkimusalojen kesken väittelijän sukupuolen huomioiden.

Luokittelen aineiston esipuheissa kiitetyt henkilöt ja yhteisöt määrällisen sisällönanalyysin avulla 13 eri sisältöluokkaan, joissa erottelen nais- ja mieskiitetyt omiksi muuttujiksi. Jaan kiitetyt sisältöluokkiin sen perusteella, minkä tyyppisestä avusta heitä kiitetään. Tiivistän aineistoa yhdistämällä sisältöluokkia, ja luoden siten sisällöllistä ja käytännöllistä apua koskevat kategoriat. Tarkastelen esipuheita niissä kiitettyjen henkilöiden sukupuolijakaumien kautta. Jäsenän sukupuolijakaumia erilaisten aikaperspektiivien kautta ottaen huomioon sekä kiitettyjen että väittelijöiden sukupuolen.

Analyysin perusteella miesväittelijöiden akateemiset verkostot ovat erittäin sukupuolittuneita, eikä niissä ole tapahtunut suurta muutosta naissosiologien yleistymisen myötä. Naisväittelijöiden verkostot puolestaan jakautuvat sukupuolen osalta hyvin tasapuolisesti, etenkin aineiston viimeisen vuosikymmenen aikana jolloin naisten lukumäärä sosiologian kentällä kasvoi huomattavasti edellisiin vuosikymmeniin nähden. Miesväittelijöiden sukupuolittuneita verkostoja ei voi analyysini perusteella selittää tutkimusalojen jakautumisella. Tilanne saattaa siten johtua tiedemaailmassa tapahtuvasta piilosyrjinnästä, mitä aiemmat tutkimustulokset puolustavat.

Asiasanat: sukupuoli, työnjako, tiedemaailma, segregatio, piilosyrjintä, sisällönanalyysi

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. SUKUPUOLI, TYÖ JA TIEDE	5
2.1. SOSIAALINEN SUKUPUOLI	5
2.2. SUKUPUOLI TYÖNSOSIOLOGIASSA	5
2.3. TYÖMARKKINOIDEN SEGREGAATIO	7
2.4. LUOKITUSTEN SUKUPUOLITTUNEISUUS	8
2.5. SUKUPUOLI TIEDEYHTEISÖSSÄ.....	11
2.6. TIEDEYHTEISÖ SOSIAALISENA ORGANISAATIONA	15
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
3.1. TUTKIMUSKYSYMYKSET	17
3.2. AINEISTON KERUUMENETELMÄ	19
3.3. AINEISTON KUVAILU.....	19
3.4. ESIPUHE TUTKIMUSAINEISTONA	21
3.5. AINEISTON ANALYYSIMENETELMÄT	22
3.6. AINEISTON LUOKITTELU	23
3.7. AINEISTON EDUSTAVUUS JA LUOTETTAVUUS.....	26
4. SUOMALAISEN SOSIOLOGIAN KENTÄN SUKUPUOLITTUNUT RAKENNE	29
4.1. SOSIOLOGIAN OPPIAINEEN INSTITUTIONALISOITUMINEN	29
4.2. NAISTEN ASEMA SOSIOLOGIAN KENTÄLLÄ	32
4.3. SUKUPUOLITTUNEET TUTKIMUSALAT?	40
SOSIOLOGIAN KENTÄN SUKUPUOLITTUNUT TYÖNJAKO.....	43
4.4. ESIPUHEISSA KIITETYT HENKILÖT	44
4.5. OHJAUksesta JA ESITARKASTUKSESTA KIITETYT HENKILÖT	50
4.6. SISÄLLÖLLISESTÄ AVUSTA KIITETYT HENKILÖT	57
4.7. KÄYTÄNNÖLLISESTÄ AVUSTA KIITETYT HENKILÖT	59
4.8. ESIPUHEISSA KIITETYT RAHOITTAJAT JA YHTEISÖT.....	62
4.9. MIESSOSIOLOGIEN SUKUPUOLITTUNEET VERKOSTOT	64
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	68
LÄHTEET	71
VERKKOLÄHTEET.....	73
LIITTEET	75
LIITE 1. SUOMALAISET SOSIOLOGIAN VÄITÖSKIRJAT 1947–2000.....	75
LIITE 2. LUOKITTELURUNKO	87

1. Johdanto

Naiset ovat Suomessa jo koulutetumpia kuin miehet, mutta koulutuksen tasa-arvoistuminen ei kuitenkaan ole johtanut siihen, että naiset olisivat työelämässä tasa-arvoisia (Husu 2005b, 78). Ilmiö on kansainvälinen ja paljon tutkittu, mutta myös niin monimutkainen ettei sille ole löydetty yksinkertaista selitystä. Sukupuolistuneita käytäntöjä on usein vaikea havaita, sillä ne ovat monella tavalla liian lähellä meitä jokaista. Samasta syystä niitä myös usein vähätellään, koska sukupuoli on työelämässä tunnepitoinen asia. (Heiskanen, Korvajärvi & Rantalaiho, 2008, 109.)

Tiedemaailma on perinteisesti ollut miesten hallitsemaa aluetta. Naisten pääsy yliopistoihin sallittiin Suomessa vuonna 1901 (Bruun, Eskola & Suolinna 1982, 89), eikä naisten urakehitykselle tiedemaailmassa ole enää pitkään aikaan ollut muodollisia esteitä. Naisia oli ensimmäisen kerran enemmistö ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista vuonna 1987. Nyt naiset ovat saavuttamassa miehet myös tohtorin tutkinnoissa, vuonna 2003 naisten osuus väitelleistä oli 46,5 prosenttia (Kurki 2004, 48). Naisia ei siis enää voi pitää tiedemaailmassa marginaalisina, mutta naisten asema tiedemaailmassa käsitetään jatkuvasti tasa-arvokysymyksenä (Julkunen, 2004, 9).

Suhteutettuna maisteritutkintojen määrään, miehet väittelevät edelleen naisia aktiivisemmin kaikilla tieteenaloilla. Naisten väittelyaktiivisuus suhteessa maisteritutkintoihin on erityisen vähäinen naisvaltaisilla tieteenaloilla, joilla väitöskirjan teko on usein luonnontieteisiin verrattuna huomattavasti vähemmän järjestettyä ja ohjattua, ja joilla naisten osuus väitöskirjojen ohjaajissa on suurempi. (Kurki 2004, 49–51.) Tohtorin tutkinnon jälkeenkin naisten ura etenee miehiä kankeammin ja naistohtoreiden työttömyys on neljänneksen miestohtoreita korkeampi (Julkunen 2004, 98). Naiset puuttuvat edelleen tieteen johtopaikoilta ja professorikunnassakin naisten osuus on vain noin viidennes (vuonna 2002 naisten osuus oli 21%; Husu 2004, 4).

Tutkimukseni aihe on suomalaisen sosiologian kentän sukupuolittunut työnjako. Aineistoni ensimmäinen osa koostuu vuosina 1947–2000 sosiologian laitoksilla tarkastettujen väitöskirjojen esipuheista. Aineistoni toinen osa sisältää vuosina 2001–2007 tarkastetut sosiologian väitöskirjat julkaisuvuoden, väittelijän sukupuolen ja yliopiston mukaan

luokiteltuina. Tarkastelen aineistoani sekä väitöskirjojen kirjoittajien että esipuheissa kiitettyjen henkilöiden sukupuolijakaumien kautta. Tutkimuskysymykseni on siten kaksijakoinen. Ensinnäkin tarkoitukseni on selvittää esipuheiden avulla, eroavatko mies- ja naisväittelijöiden akateemisten verkostojen sukupuolijakaumat toisistaan. Toiseksi minua kiinnostaa, miten mies- ja naiskiitetyt jakautuvat tiedemaailman hierarkiassa, eli mistä asioista heitä esipuheissa kiitetään. Tutkimuksen edetessä tutkimuskysymykseni laajeni koskemaan myös sosiologian lukuisten tutkimusalojen mahdollista sukupuolittuneisuutta, mitä tarkastelen aineistoni ensimmäisen osan väitöskirjojen aiheiden kautta.

Tarkastelen tutkimuksessani nimenomaan *sukupuolta*, ja aineistoni kattaa sekä mies- että naisväittelijöiden esipuheet. Sukupuolentutkimus on perinteisesti tarkoittanut naisten tutkimista, ja heidän vertaamistaan miehiin. Miehiä pidetään tieteessä edelleen normina, eikä miesten asemaa tai heidän maskuliinisuuttaan työelämässä olla vielä juurikaan problematisoitu (ks. kuitenkin esim. Hearn 1999). Niinpä sukupuolentutkimus on edelleen lähes yksinomaan naisten tuottamaa ja naisiin keskittyvää, mikä näkyy myös tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehysessä.

Väitöskirjat ovat tutkimuksina erityislaatuisia, koska niitä ohjaavat tiukemmat akateemiset säännöt ja konventiot kuin muuta tutkimusta. Väitöskirjat ovat erityisiä myös siksi että niiden on määrä osoittaa aivan erityisesti tekijänsä oppineisuutta, jotta ne voivat toimia porttina ”korkeimpaan asiantuntijuuteen”. Väitöskirjat viljelevät muihin tutkimuksiin nähden erityisen paljon sukupuolineutraalia puhetta, mikä liittyy niissä tiedon yleiseen korkeaan abstraktiotasoon. (Vuori 2001, 74.)

Professuuri on akateemisen uran huippu, mutta myös professorikunnan sisälle mahtuu hierarkioita. Apulaisprofessorien nimikkeiden muuttaminen professoreiksi vuonna 1998 lisäsi äkillisesti naisprofessorien lukumäärää ja osuutta, mutta ei poistanut aikaisempaan jakoon liittyvää status- ja palkkahierarkiaa. Erityinen naispaikka väitelleille yliopiston virkarakenteessa¹ on lehtori, eli opettaminen. Lehtorin virka ei välttämättä edellytä tutkimustyön jatkamista, mutta uusiin yliopistolehtorien virkoihin on sisällytetty myös tutkimustyö. Tohtorien määrän lisääntyessä on syntynyt myös painetta uusien post doc-paikkojen luomiselle. (Julkunen, 2004, 102–103, 108.) Sosiologian oppiaineessa

¹ Vuoden 2010 alussa voimaan tulleen uuden yliopistolain mukaisesti yliopiston henkilöstön virkasuhteet ovat muuttuneet työsuhteiksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö, verkkolähde).

professoreiden ja muiden opetusvirkojen sukupuolijakauma on pysynyt erittäin miesvaltaisena aina oppiaineen institutionalisoitumisesta lähtien siitä huolimatta, että sosiologian perustutkinto-opiskelijoista suurin osa on ollut naisia jo vuosikymmeniä².

Suomalainen väitöskirjainstituutio on muuttunut viime vuosikymmeninä huomattavasti. Tohtoreiden, ja erityisesti naistohtoreiden, määrän huomattavan lisääntymisen lisäksi väittelyinstituution muutokset ovat vaikuttaneet myös tiedemaailmaan ja työelämään, mutta näitä vaikutuksia ei ole vielä juurikaan tutkittu. Raija Julkunen (2004) sivuaa väittelyinstituution muutosta tutkimuksessaan *Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita*, jossa hän tarkastelee Jyväskylän yliopistosta valmistuneiden naistohtoreiden käsityksiä urakehityksestään ja siihen vaikuttaneista tekijöistä. Väitöskirjainstituution viimeisimmän muutoksen Julkunen paikantaa 1990-luvulle, jolloin yliopistot muuttuivat tulos- ja markkinaohjatuiksi ja tohtorintutkinnoista tuli osa yliopistojen tulostavoitteita. Tohtorituotannon vauhdittamiseksi perustettiin tohtoriohjelmiä ja tutkijakouluja, ja liseniaatin tutkinnon merkitys väistyi. Samalla väitöskirjan asema muuttui tutkijanuran huipentumasta portiksi tutkijan uralle, minkä vuoksi tohtorintuotanto alkoi tähdätä nuoriin tohtoreihin. Tohtorintutkinnon muutos organisoiduksi ja ohjatuksi tohtorintuotannoksi on merkinnyt myös muutosta tohtoroitumisen sosiaalisissa merkityksissä. (Julkunen 2004, 17–27.)

Tehtaistettu tutkijankoulutus, tohtoriopintojen aikaisen toimeentulon epävarmuus ja yliopistoasemien statuksen lasku on vähentänyt jatko-opiskelun houkuttelevuutta. Harppaus tohtorintuotannossa näkyy erityisesti naisten suorittamien tohtorintutkintojen määrässä, mikä kasvoi vuosien 1989 ja 2001 välissä 300 prosenttia, kun miehillä kasvu oli 150 prosenttia (Kurki 2004, 49). Yliopistojen naisistuminen ja sen tarjoamien työpaikkojen epävakautuminen ei ole sattumaa. Yliopistot ovat yhä riippuvaisempia naisten motivoitumisesta tohtoroitumaan tulostavoitteidensa saavuttamisessa. Uhkana on kuitenkin tutkimusjärjestelmän lohkoutuminen sukupuolen mukaan, naisten sijoituessa yliopistoihin ja miesten sijoituessa yritysten tutkimus- ja kehittämistehtäviin. (Julkunen 2004, 28–29, 32.)

² Tarkkoja lukuja perustutkinto-oikeuden saaneiden sukupuolijakaumista ei ole saatavilla ennen 1990-lukua, mutta esimerkiksi vuonna 1990 opinto-oikeuden saaneista naisia oli Helsingin yliopistossa 76% ja Turun yliopistossa 62%. Aikaisin tieto Tampereen yliopistosta on vuodelta 1995, jolloin naisten osuus oli 60%. Opiskelijoiden sukupuolijakaumat vaihtelevat kuitenkin vuosittain, joten mainitut osuudet ovat vain suuntaa-antavia. Tiedot kerätty yliopistojen opiskelijarekistereistä.

Perheen merkitystä työelämän sukupuolittuneisiin rakenteisiin on vaikea kiistää, koska naiset ovat yleensä edelleen päävastuussa kotitöistä ja lastenhoidosta. Naisten ja miesten erilaista asemaa työelämässä selitetäänkin usein perhesyillä. (Heiskanen, Korvajärvi & Rantalaiho, 2008, 126.) Perheen ja työelämän yhdistämisen haasteita on tutkittu runsaasti (esim. Haavio-Mannila ym. 1984; Salmi & Lammi-Taskula 2004; Vuori 2001), ja aihetta sivutaan lähes kaikissa työelämän ja akatemian sukupuolittuneita rakenteita käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Kinnunen, 2001; Julkunen, 2004). Myös akateemisen uran ja perheen yhdistämisestä on tarjolla kansainvälisiä tutkimuksia (ks. esim. Benckert & Staberg 2001).

Huolimatta siitä että monissa esipuheissa kiitetään myös puolisoita ja perhettä, olen rajannut ne tutkimukseni ulkopuolelle. Perhe-elämän moninaisten vaikutusten tarkastelu tässä tapauksessa ei ole aineistoni varassa antoisaa eikä tarpeellista. Aineiston esipuheissa perhettä kiitetään tyypillisesti viimeisenä, eikä kiitosten tavoissa tai sisällöissä ole juurikaan vaihtelua. Perheen kiittäminen väitöskirjan esipuheessa on myös kohtuullisen tuore ilmiö, eikä kaikissa esipuheissa mainita perhettä lainkaan. Perheen rajaaminen tutkimusongelman ulkopuolelle rajaa perheen myös ilmiön teoreettisesta tarkastelusta. Perhevapaiden ollessa kuitenkin tärkeä osa työelämän tutkimusta, viitataan niihin lyhyesti osana naisten työmarkkina-aseman tarkastelua luvussa *Työmarkkinoiden segregatio*.

Aloitin tutkimuksen teoreettisen osan esittelemällä aiheesta aiemmin tehtyä tutkimusta. Määrittelen myös tutkimuksen keskeiset käsitteet sukupuoli, piilosyrjintä ja segregatio osana työelämäntutkimusta. Tämän jälkeen kavennan näkökulmaa sukupuoleen tiedeyhteisössä ja siitä tehtyihin tutkimuksiin.

Tutkimuksen empiirinen osa alkaa aineiston ja tutkimusmetodien esittelyllä. Analysoin aineistoani ensin suomalaisen sosiologian kentän historiallisessa kontekstissa, ja väittelijöiden ajallista ja paikallista jakautumista siinä. Luvun lopussa esittelen väitöskirjojen jakautumista sosiologian tutkimusaloihin. Seuraavaksi siirryn aineistoni tarkempaan analyysiin, esittelemällä esipuheissa kiitettyjen henkilöiden jakautumista kentän hierarkiassa. Tarkastelen kiitettyjen sukupuolijakaumia väitöskirjojen kirjoittajien sukupuoliin nähden. Esipuheissa kiitettyjen henkilöiden tarkastelun jälkeen esittelen lyhyesti kiitettyjen yhteisöjen ja rahoittajien jakautumista väittelijöiden kesken. Toisen analyysiluvun lopussa raportoin tutkimukseni empiiriset tulokset ja peilaan niitä tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Tutkimuksen viimeisessä luvussa esitän loppuyhteenvedon sekä pohdintaa tuloksista.

2. Sukupuoli, työ ja tiede

2.1. Sosiaalinen sukupuoli

Käsitteellä sukupuoli voidaan viitata sekä biologiseen (*sex*) että sosiaaliseen sukupuoleen (*gender*). Sosiologiassa sukupuolta tarkastellaan sosiaalisuuden ja sosiaalistumisen kautta muodostuneina toiminnan, tekojen ja käyttäytymisen rakennelmina, joihin liittyy normeja ja rooleja. Kirsti Lempiäinen (2003, 149) kääntää rooli-käsitteen tarkoittamaan nykykielellä sukupuolitettuja asemia, paikkoja ja positioita. Sukupuoli sosiologisena käsitteenä ei ole valmiina oleva ominaisuus, vaan se luodaan työnjaossa. (Lempiäinen 2003, 149–154.) Sukupuoli voidaan käsittää myös yhteiskunnallisesti tuotettuina suhteina. Sukupuoli on siis monimutkainen kulttuuristen rakenteiden ja yksilöiden välisen vuorovaikutuksen tuotos, joka vaikuttaa sekä sosiaaliseen että yhteiskunnalliseen toimintaan, kuten ammatin valintaan ja työmarkkinoille sijoittumiseen. (Kolehmainen, 1999, 11.)

Sukupuolten väliset suhteet näyttäytyvät usein pysyvän tiukasti ennallaan. Monet tutkimukset tukevatkin tätä käsitystä, mutta myös pieniä muutoksia on löytenyt. (Heiskanen, Korvajärvi & Rantalaiho, 2008, 109.) Työmarkkinoiden palkkatyö on muodostunut nyky-yhteiskuntien keskeisimmäksi instituutioksi, jonka varaan ihmisten toiminta ja toimeentulo ovat lähes kokonaisuudessaan organisoituneet (Kolehmainen, 1999, 54). Tämän takia niiden tutkiminen sukupuolikriittisesti on erityisen tärkeää. Seuraavaksi esittelen sukupuolen historiallista merkitystä suomalaiselle työelämän tutkimukselle.

2.2. Sukupuoli työnsosiologiassa

Suomessa naisten historiallinen asema työmarkkinoilla on kansainvälisesti katsoen erityinen, sillä naimisissa olevat naiset ovat osallistuneet työvoimaan naimattomia enemmän jo 1960-luvulta lähtien (Nätti 1989, 52). Ennen 1960-lukua työelämän tutkimusta ohjasivat pääasiassa työvoima- ja väestöpoliittiset intressit. Naisen marginaalinen paikka työmarkkinoiden ja kodin välillä vaikutti pitkään tutkimuskohteisiin, jotka keskittyivät palkkatyöhön ja erityisesti teollisuustyöhön. Siten naisten tekemä työ pysyi näkymättömissä. 1960-luvulla, jolloin naisten tulo työmarkkinoille oli jo selvästi nähtävissä, vanhojen tutkimusintressien rinnalle nousi tasa-arvointressi. Kuitenkin toisen maailmansodan jälkeiselle kaudelle tyypillinen tutkimuksen ”realistinen epäsymmetrisyys”, joka koski naisten ansiotyöhön osallistumista,

jatkui vielä vuosikymmeniä. Raija Julkunen (1984, 146–148) huomauttaa kuinka realistisesti epäsymmetriselle tutkimukselle oli luontevaa tutkia, miten *äidit* olivat onnistuneet järjestämään lastenhoidon työssä ollessaan, tai laskea naisten ansiotyön kannattavuutta vähentämällä siitä lastenhoidon ja muut työssäkäynnin aiheuttamat kustannukset. Naisten vastuu perheestä nähtiin luonnollisena ja ensimmäiset tutkimukset naisten *valinnasta* koti- ja ansiotyön välillä tehtiin 1960-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Vielä 1980-luvulla mm. sosiaali- ja terveysministeriön selvityksissä tutkittiin Julkusen mukaan karkeasti katsoen sitä, paljonko naisille pitäisi maksaa, että he jäisivät kotiin. (Julkunen 1984, 146–148.)

Varhaisen työnsosiologian keskittyminen teollisuuteen on toki historiallisesti ymmärrettävää, mutta Julkunen katsoo sen silti olevan ”ensimmäinen mekanismi, jonka kautta monet naisten ammatit ovat syrjäytyneet tutkimuksen ulkopuolelle” (Julkunen 1984, 148). Tutkimuskohteet olivat usein puhtaita miesammattajeja, mutta myös kohdejoukoissa, joissa naisia esiintyi, heidät yleensä rajattiin tutkimusasetelman ulkopuolelle. Rajausta perusteltiin useissa tutkimuksissa joko naisten pienellä osuudella tai koska he olisivat mutkistaneet tutkimusasetelmaa. Vaikka suurin osa tutkimuksista keskittyi vain miesten tutkimiseen, ne miellettiin tutkimuksiksi ”palkkatyöläisistä” kun taas tutkimuksen rajoittuessa naisiin, tämä annettiin ymmärtää jo otsikosta lähtien (esim. naistutkimus). Eräissä 1970-luvun tutkimuksissa suoritettiin myös eräänlaista naisten ”poisleimaamista” sivuuttamalla sukupuolen vaikutus tuloksiin ja siten tutkimalla kaikkia työntekijöitä samassa joukossa. Tämän naisten ”poisleimaamisen” Julkunen katsoo heijastaneen paitsi tuloksia, myös tutkijoiden asenteiden muutosta kohti naisen tunnustamista ”normaalina palkkatyöläisenä”. Vuonna 1984 julkaistussa artikkelissaan Julkunen toteaa naisten olleen tuohon aikaan edelleen työelämän tutkimuksen marginaalissa, ja miestyöläisen olleen sosiologian paradigmaattinen kohde. (Julkunen 1984, 148–152.)

1960-luvun jälkeen nousseet tasa-arvointressit virittivät paljon tutkimusta, jota naisliike kritisoi niin sanotusta kurjuusdiskurssista. Niissä nainen kuvattiin kurjuuden näkökulmasta, tuomalla esiin naisia syrjiviä työmarkkinoiden epäkohtia, ja sivuuttamalla naisten ”positiivinen erityisyys”. Julkunen kuitenkin puolustaa kurjuusdiskurssin näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia, niiden olleen välttämättömiä naisen aseman ymmärtämiseksi. (Julkunen 1984, 155–156.)

Mies on siis perinteisesti muodostanut työnsosiologiassa normin, johon naisia on verrattu. Nykyään sukupuolten välisiin eroihin tartutaan tutkimuksissa paljon kriittisemmin, ja myös

sukupuoleen keskittyvää tutkimusta tehdään yhä enemmän. Kolehmainen (1999, 18) selittää työelämän sukupuolijakojen nousemista tutkimuksen piiriin yhteiskunnan uudenaikaistumisprosessilla, siihen liittyvällä naisten palkkatyöläistymisellä sekä erityisesti pienten lasten äitien työssäkäynnillä. Suomessa sukupuoleen keskittyvä työelämän tutkimus on silti lähes yksinomaan naisten tekemää (ks. esim. Husu 2005a, Julkunen 1984, Heiskanen ym. 2008). Vaikka tutkimus onkin herännyt käsittelemään työelämän sukupuolittuneisuutta, työelämän ja työmarkkinoiden todellisuus muuttuu hitaasti.

2.3. Työmarkkinoiden segregaatio

Työmarkkinoilla tapahtuvaa sukupuolen mukaista työnjakoa kutsutaan segregatioksi. Sirpa Kolehmainen (1999, 17) määrittelee segregatio-termin tarkoittavan erottelua, erillään pitämistä tai eristämistä, missä on kyse ihmisten luokittelusta eri kategorioihin tietyin perustein. Sukupuolen lisäksi yhteiskunta voi segregoida jäseniään myös monien muiden piirteiden, kuten esimerkiksi rodun, uskonnon tai iän perusteella. Hän kuitenkin väittää sukupuolen olevan segregoivista piirteistä perustavin ja pysyvin. Segregaation käsitteen Kolehmainen jakaa horisontaaliseksi segregatioksi, joka kuvaa miesten ja naisten ammattien, toimialojen ja työnantajasektorien eriytymistä, sekä vertikaaliseksi segregatioksi, joka kuvaa sukupuolten eroja hierarkkisissa asemissa, urakehityksessä ja palkkauksessa. Segregatio voidaan ymmärtää joko osoitukseksi eriarvoisuudesta, tai sen voi nähdä aiheuttavan eriarvoisuutta. (Kolehmainen 1999, 6, 17–18, 26.)

Suomessa sekä koulutusalat että työmarkkinat ovat jakautuneet hyvin selvästi sukupuolen mukaan. Työmarkkinoiden jakautumista sukupuolen mukaan on pitkään pidetty Suomessa selvänä, kuten myös naisten alisteista asemaa siinä (Nätti 1989, 137). Miehet ja naiset sijoittuvat työmarkkinoilla eri ammatteihin, eri organisaatioihin, eri toimialoille sekä eri sektoreille. Edes kohonnut koulutustaso ei ole poistanut työelämän jakoa mies- ja naisvaltaisiksi aloiksi, sillä eriytyminen tapahtuu jo koulutusvalinnoissa. Naiset sijoittuvat muun muassa selvästi miehiä useammin julkiselle sektorille, miehet yksityiselle sektorille. Miesten töitä arvostetaan yhteiskunnassa enemmän kuin naisten töitä, mikä näkyy sekä ammattihierarkiaan sijoittumisessa että palkkauksessa. Huomioitavaa on myös, miten sukupuolen mukainen työnjako on erotettavissa koti- ja työmarkkinatyön välillä. (Heiskanen ym. 2008, 111–113; Kolehmainen, 1999, 11–17.)

Huolimatta lainsäädännöstä, joka tarjoaa periaatteessa yhtäläiset mahdollisuudet lastenhoidossa, naiset jäävät edelleen pääasiassa pitkille perhevapaille ja ottavat vastuun sairaan lapsen hoidosta. Lastenhoidon ja muun hoivatyön lisäksi naiset käyttävät olennaisesti enemmän aikaa perheestä johtuvien velvoitteiden hoitamiseen kuin miehet. Työmarkkinoiden jakautuminen nais- ja miesvaltaisille aloille aiheuttaa kustannusten epätasaisen jakautumisen alojen kesken. Perhevapaiden kasautuminen naisille on institutionalisoitunut käytäntö, joka myös voi osaltaan heikentää naisten työmarkkina-asemaa. Hoivavastuun jakautumisessa saattaa kuitenkin olla tapahtumassa muutoksia. (Heiskanen ym. 2008, 126–128, 132.)

Myös niin kutsuttu prekariaatti-ilmio kohdistuu useammin naisiin kuin miehiin. Prekariaatti merkitsee ennen kaikkea epävarmuuden kokemuksia työelämässä, mikä voi tarkoittaa vastentahtoisia osa-aikatoita tai toistuvia määräaikaista työsuhteita. Etenkin määräaikaaisuudet ovat koulutettujen naisten ongelma, koska ne ovat yleisiä sekä naisvaltaisilla toimialoilla että naisvaltaisella kuntasektorilla. Prekariaattiin kuuluva on usein myös koulutustaan vastaamattomassa työssä. Ratkaisut ongelmaan ovat kuitenkin usein olleet perinteistä sukupuolikäsikirjoitusta toistavia, muun muassa perheen merkitystä korostavia. (Heiskanen ym. 2008, 128–130.)

Nykyään työnsosiologiassa tartutaan sukupuolten välisiin eroihin, mutta erot todellisuudessa ovat pysyneet lähes samanlaisina jo vuosikymmeniä. Syvälle juurtuneet sukupuolittuneet kaavat toistavat helposti itseään, ja niitä pidetään usein itsestään selvyyksinä. Työelämän tutkimuksella onkin pitkä ja tärkeä työ edessään noiden itsestään selvyyksien tunnistamisessa ja esiintuomisessa. Heiskanen ym. (2008, 133.) huomauttavat, että vaikka tutkimus ja teoreettinen työ eivät poista olemassa olevia ristiriitoja, ne auttavat ymmärtämään sukupuolen ja työelämän välisen suhteen moni-ilmeisyyttä. Käsitteenä työelämän segregatio on tarpeellinen, koska se auttaa meitä hahmottamaan sukupuolten välisiä monitasoisia suhteita työmarkkinoilla. Työelämän segregatian näkökulmasta käsillä oleva tutkimus on osa vertikaalisen segregatian tarkastelua, sillä aiheena on sukupuolten välinen työnjako yhden alan sisällä.

2.4. Luokitusten sukupuolittuneisuus

Sukupuolen merkitys alettiin ottaa huomioon käsitteitä ja luokituksia suunniteltaessa vasta 1990-luvulla. Siihen saakka esimerkiksi maanviljelijäperheiden naiset luokiteltiin

automaattisesti avustaviksi perheenjäseniksi, mikä vaikutti myös heidän eläkkeisiinsä. 1960-luvun lopulta 1990-luvulle asti oltiin kiinnostuneita vain naisten asemasta, ja sen vertaamisesta miehen asemaan. 1980-luvun tasa-arvokeskustelussa kiinnitettiin ensisijaisesti huomiota sukupuolten palkkaeroihin sekä miesten ja naisten jakautumiseen ammatteihin, mikä johti koulutus-, työvoima- ja palkkatilastojulkaisun *Miehet ja naiset työelämässä* (1985) tuottamiseen. 1990-luvulla kiinnostus heräsi myös miesten aseman erityispiirteisiin ja niihin liittyviin epäkohtiin. Samaan aikaan tasa-arvotilastoja alettiin kehittää käyttäjäystävällisemmiksi ja julkaista laajemmin, ja niiden tuottamisen päävastuun annettiin valtion tilastoviranomaisille. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna voi todeta, että naisten asemaa kuvaavia tilastoja alettiin ensimmäisenä ja määrätietoisimmin julkaista ja kehittää Pohjoismaissa, joiden yhteistyö tuotti tulosta jo 1980-luvun puolella välissä *Women and Men in the Nordic Countries* -julkaisuna. Suomen tasa-arvotilastot ovat saaneet jopa kansainvälistä tunnustusta, mm. vuoden 2004 keväällä naisten oikeuksien toteutumista valvovalta YK:n toimikunnalta. (Veikkola 2005, 84–92.)

Koulutusta arvostetaan Suomessa korkealle, ja yhtenäisiä koulutusmahdollisuuksia pidetään tärkeänä osana tasa-arvoa. Merja Kinnunen osoittaa väitöskirjassaan *Luokiteltu sukupuoli* (2001) koulutuksen merkityksen ammattien välisessä luokittelukamppailussa Suomessa 1990-luvun lopulla. Ammatteihin liittyy niiden ilmeisen sisällön lisäksi myös kulttuurisidonnaisia käsityksiä siitä, mitä ammatteja pidetään tärkeinä ja millä perusteilla, minkä vuoksi niiden välillä käydään aika ajoin yhteiskunnallista luokituskamppailua. Vuoden 1997 ammattiluokituksen uudistaminen lähti Euroopan unionin tilastoviraston Eurostatin sopimuksesta vuodelta 1991, joka edellytti kaikkien jäsenmaiden ottavan käyttöön Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 1990 julkaisemasta ns. ISCO-88 luokituksesta (International Standard Classification of Occupations) johdetun EU:n ISCO88/COM mallin. Uusi luokitusjärjestelmä poikkesi vuoden 1987 ammattiluokituksesta huomattavasti, sillä ammatit tuli asettaa uudella tavalla hierarkkiseen järjestykseen. Kun vuoden 1987 ammattiluokituksen luokittelukriteerit olivat mm. työn luonne ja toiminnan tarkoitus (esimerkiksi terveydenhuollon työntekijät ja teknisen alan työntekijät olivat omina joukkoinaan), uudessa mallissa ammatit luokittoivat ammattitaidon määrittelyn perustalta. Ammattitaito jakautui neljään ammattitaitotasoon, joiden oli tarkoitus kuvata tehtävien monimutkaisuutta ja laajuutta. Siten saman alan työntekijät jakautuivat eri pääryhmiin ammattitaidon tason arvioinnin perusteella, sosioekonomisen aseman luokituksen suuntaisesti. (Kinnunen 2001, 78, 91–93.)

Esimerkkinä luokituskamppailusta Kinnunen nostaa esiin vuoden 1997 ammattiluokitusta edeltävän sairaanhoitajien ja insinöörien välisen kädenväännön. Molemmat ammatit edustavat perinteisiä mies- ja naisvaltaisia aloja, sekä molemmat ilmaisivat tyytymättömyytensä ammattiluokitusluonnokseen vedoten alansa koulutustasoon ja verraten omia ammattialojaan toistensa aloihin. Terveystieteiden ala perusteli ehdotuksiaan valtion tutkintotodistuksilla ammatillisen hierarkiansa legitimoijana, kun taas tekninen ala otti avuksensa työpaikkaan ja työmarkkinoihin perustuvat työn sisältöjen ja vaativuustasojen erottelut. Muutosehdotuksista parhaiten toteutuivat Terveystieteiden- ja sosiaalihuoltoalan ammattijärjestön Tehyn ehdotukset, ja sairaanhoitajat nostettiin insinöörien tasolle erityisasiantuntijoiksi. Näin naiset hierarkisoitiin tasavertaisiksi. (Kinnunen 2001, 103-107, 112.)

Vuonna 2001 vuoden 1997 ammattiluokitusta kuitenkin tarkastettiin, ja sairaanhoitajat siirrettiin erityisasiantuntijoista asiantuntijoiksi, takaisin alemmiksi toimihenkilöiksi. Selityksenä käytettiin kansainvälistä vertailua, jota hankaloitti erityisasiantuntijanaisten ja ylempien toimihenkilöiden suuri määrä. Terveystieteiden- ja sairaanhoidon ammattien palauttamista alempaan toimihenkilöasemaan perusteltiin myös muun muassa koulutustasolla ja alan matalapalkkaisuudella. Koulutustaso ei kuitenkaan auta selittämään, miksi kaikki sairaanhoitajat ovat alempia toimihenkilöitä ja kaikki insinöörit ovat ylempiä toimihenkilöitä. Kinnunen arvelee syyksi jättää kaikki insinöörit samaan ylempien toimihenkilöiden ryhmään koulutustason näkymättömyydellä teknisen alan ammattinimikkeissä. Tilanne vaikuttaa kuitenkin kehämäiseltä. Selittämällä naisvaltaisen alan matalampaa sijoittumista ammattihierarkiassa kyseisen alan pienemmällä palkoilla, legitimoidaan vallitsevaa palkkaeroa. Näin samalla asialla selitetään syitä ja seurauksia. (Kinnunen 2001, 14, 116–120.)

Myös luokittelujen kieli ylläpitää naisten ja miesten töiden hierarkkisen aseman erottelua. Ylempien ja alempien toimihenkilöiden raja-aidoiksi määritellään paikka organisaatiohierarkiassa ja työssä vaadittava teoreettinen tieto (koulutus). Koska naisten hyvinvointivaltiolliset työnjaolliset alueet ovat hierarkioissa pääsääntöisesti alempana kuin miesten tekniset alueet, alempien toimihenkilöiden kategorista on muodostunut leimallisesti naisten toimistotyön ja hyvinvointivaltiollisten ammattien ryhmä. Tämä siitä huolimatta, että luokittelujen nimissä ja perusteluissa viitataan töiden sisältöihin. Niinpä ammattiluokitusta ei voida pitää vain neutraalina yhteiskunnan ammattirakenteen kuvauksena, vaan se osallistuu

ammattillisten hierarkioiden legitimointiin tuottamansa kuvausmallin avulla. (Kinnunen 2001, 132–134, 143, 163.)

2.5. Sukupuoli tiedeyhteisössä

Naisten tutkijanuran ongelmien tutkiminen alkoi eri puolilla maailmaa lähes samanaikaisesti naisten osuuden lisääntyessä yliopistoissa. Tiedepoliittiseksi kysymykseksi se nousi kuitenkin vasta 1990-luvulla, minkä ansiosta naisten väittelyaktiivisuus lähti kasvuun (Kurki 2004, 49–50). Nykyään siihen ottavat kantaa niin korkeakoulujen kuin Suomen Akatemiankin tasa-arvo-ohjelmat, joissa siten tunnustetaan ja tunnustetaan naisten sukupuolestaan kokema haitta (Julkunen 2004, 9, 34). Suomessa naisten asemaa tiedemaailmassa on tutkittu edelleen hyvin vähän, vaikka naisten asemaa työelämässä on tutkittu runsaasti. Yliopistoja voi tarkastella työpaikkana muiden joukossa, mutta sen erityiset koulutuksen tarjoamisen ja uuden tiedon tuottamisen tehtävät asettavat sen erityisasemaan yhteiskunnallisessa tarkastelussa.

Kansainvälistä tutkimusta naisten asemasta tiedemaailmassa on tarjolla melkoisesti, joskin huomattava osa tutkimuksista keskittyy naisten asemaan erityisesti luonnontieteiden ja tekniikan alalla (ks. esim. Daniell 2006; From Scarcity to Visibility 2001; Beyond Bias And Barriers 2007; To Recruit and Advance 2006). Kyseisten alojen tutkimisesta löytyy toki paljon yhtymäkohtia sosiaalitieteiden kenttään, mutta koska luonnontieteiden ja tekniikan alalla naiset ovat huomattavan aliedustettuina myös perustutkinto-opiskelijoiden tasolla, on niiden kysymyksenasettelu hieman erilainen. Esteet ja kitkat naisten urakehityksessä voivat kuitenkin olla hyvinkin samankaltaisia.

Liisa Husu (2005a, 14) jakaa naisten asemasta akatemiassa tehdyn tutkimuksen kolmeen näkökulmaan. Aihetta on lähestytty joko korkeakoulutusta koskevassa tutkimuksessa, tieteenhistoriallisessa tutkimuksessa tai ammattien ja urien tutkimuksessa. Bruun, Eskola ja Suolinna huomauttivat 1980-luvulla (1982, 100) ihmistieteiden voivan tuottaa yhteiskunnan jäsenten kannalta relevanttia tietoa vain silloin, kun tuon tiedon etsijöinä ja tulkitsijoina on sekä miehiä että naisia. Julkunen kuitenkin toteaa edellisen kaltaisen feministisen argumentoinnin jääneen nyttemmin sivuun. Tilalle on Julkusen mukaan tullut kaikkiläpäisevä kilpailukykyargumentti, jonka mukaan naisten voimavarat on saatava käyttöön tieteen, talouskasvun ja kilpailukyvyyn hyödyntämiseksi. (Julkunen 2004, 32.)

Yksi merkittävimmistä kotimaisista tutkimuksista, joka käsittelee naisten asemaa akateemisessa maailmassa on Liisa Husun sosiaalipsykologian alaan kuuluva väitöskirja *Sexism, Support and Survival in Academia. Academic Women and Hidden Discrimination in Finland* (2001). Julkusen (2004, 34–35) mukaan tutkimus edustaa puhtaspiirteisesti naisten sukupuolestaan kokemaan haittaan liittyvää paradigmaa, jolla usein lähestytään naisia akateemisessa maailmassa. Tutkimuksessa todetaan seksismin vaikuttavan edelleen tasa-arvon luvattuna maana pidetyn Suomen akatemiassa. Haastattelututkimuksessa kävi myös ilmi, että sukupuoleen perustuvaan syrjintään on Suomessa erityisen vaikea puuttua, sillä Suomessa elää edelleen vahva perinne sukupuoleen liittyvien ristiriitojen välttämiseksi. (Husu 2001, 340.)

Naisten osallistumista tieteen harjoittamiseen pidetään nykyään itsestäänselvyytenä, ja Suomi mielletään usein tasa-arvon esimerkkimaaksi. Naisten pääsy yliopistoihin vapautui kuitenkin vasta vuonna 1901, mihin asti naisten oli haettava erityislupa opiskelua varten. Oikeuden valtion virkoihin naiset saivat vuonna 1926 (Kinnunen, 2001, 80). Naisten osuus yliopistossa alkoi kasvaa 1930-luvulla, mutta naisopiskelijoiden määrä nousi varsinaisesti vasta toisen maailmansodan jälkeen. Esimerkiksi ensimmäisen naisprofessorin, Alma Söderhjelmin tieteen huipulle oli pitkä ja kivinen. Saatuaan dosentuurin vuonna 1906, Söderhjelm pani vireille erivapausanomuksen voidakseen sukupuolestaan huolimatta hakea professuuria. Virallisesti naiset saivat oikeuden yliopistovirkoihin vuonna 1916, mutta Söderhjelmin anomus hyväksyttiin vasta vuonna 1927, jolloin hänet nimitettiin ylimääräiseksi professoriksi Åbo Akademiin. Vielä nimityksen jälkeenkin hän joutui kohtaamaan paljon vastustusta tiedeyhteisön sisällä. (Bruun ym. 1982, 89–91.)

Sadassa vuodessa Suomen akateemiset koulutustiet ovat naisistuneet niin, että nyt jo enemmistö opiskelijoista ja lähes puolet opettajakunnasta ovat naisia. Käännö tapahtui 1960- ja 1970-luvulla, jolloin yli puolet Helsingin yliopistoon tulleista oli naisia. Vuonna 1964, kun naisten osuus yliopisto-opiskelijoista oli kohonnut yli puoleen, väitelleistä oli naisia 8,9 prosenttia. Naisten osuus professorikunnasta, apulaisprofessorit mukaan luettuina, oli tuolloin vain 2,5 prosenttia. 1980-luvun alussa naisten osuudet väitelleistä oli kohonnut 16 prosenttiin, ja osuus professoreista seitsemään prosenttiin. Vuosien 1991 ja 2007 välillä tohtorin tutkinnon suorittaneiden naisten määrä nelinkertaistui, ja nykyään noin puolet väitelleistä on naisia. Miesten urapolut hierarkkisessa yliopistossa näyttävät edelleen olevan selvemmin nousujohteisia naispuolisiin tutkijoihin verrattuna. Tiedeyhteisön viime vuosikymmeninä

tapahtunut naisistuminen vaikuttaa huolestuttavan erityisesti miehiä. Naiset puolestaan peräänkuuluttavat pääsääntöisesti tasaisempaa sukupuolijakaumaa eri tieteenaloille, siis myös miesten määrän kasvua naisvaltaisilla aloilla. (Husu, 2005a, 30–31; Husu, 2005b, 71–72; Saarinen, 2009, 210–211, 217.)

Naisten älylliseen toimintaan kohdistuvilla ennakkoluuloilla on pitkät juuret. Naisten kykyjä älylliseen toimintaan on epäilty kautta aikojen, usein biologisiin ja lääketieteellisiin syihin vedoten. Vielä 1800-luvun lopussa esitettiin tieteellisiin ”tosiasioihin” perustuvia varoituksia, joiden mukaan koulutus saattaisi vahingoittaa tyttöjen ja naisten suvunjatkamiseliimiä. Niinpä tieteen itsensä kehittämät teoriat sukupuolieroista ovat osaltaan hankaloittaneet naisten asemaa tieteessä (Bruun ym. 1982, 98-99). Vaikka arkiajattelussa naiset saatetaan mieltää uusiksi tulokkaiksi tutkijoina, sukupuolen huomioonottava tieteenhistoriallinen tutkimus on muuttanut näkemyksiä naisten historiallisesta roolista tieteessä. Tiedenaisten historian on todettu ulottuvan ainakin 4000 vuoden päähän, ja vielä keskiajalla luostarit tarjosivat naisille paikan, jossa harjoittaa taiteita ja tieteitä. Väite naisista uusina tulokkaina tieteen parissa pätee siten vain tieteen nykyisissä instituutioissa, kuten yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, sillä ne olivat alusta lähtien lähes aina naisilta suljettuja laitoksia. Siten eurooppalaisen yliopistojärjestelmän synty itse asiassa vähensi naisten mahdollisuuksia tieteenharjoittamiseen. (Husu 2005a, 15–17.)

Sosiologian profession historiaa tutkinut Sanja Magdaleníc väittää, että naiset osallistuivat oppiaineen alkuaikoina sosiologisen ajattelun luomiseen erittäin aktiivisesti kaikissa tutkimissaan maissa, eli Ruotsissa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Heidät kuitenkin vaiennettiin ja suljettiin ulos sosiologisesta kaanonista, mikä Magdalenícin mukaan vaikuttaa edelleen teoreettiseen keskusteluun. (Magdaleníc 2004, 164.)

Tiedepolitiikassa tieteen tasa-arvo-ongelmat määrittyivät pitkään ennen kaikkea naisten ongelmiksi ja marginaaliin sijoittuvaksi erilliskysymykseksi, eikä itse tiedeyhteisöä juuri problematisoitu. Kun sukupuolten epätasa-arvo tieteessä nousi 1990-luvulla näkyväksi tiedepoliittiseksi ja yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, lähestymistapa alkoi avartua naiset ongelmaksi määrittelevästä mallista moniulotteisemmin ymmärretyksi kysymykseksi sukupuolen sekä tieteellisen tutkimuksen ja tiedon suhteista. Naisten aliedustus ja siten heidän lahjakkuksiensa vajaakäyttö alettiin hahmottaa myös kansantaloudellisena ja yhteiskunnallisena ongelmana. Naisten laajemman osallistumisen tieteelliseen työhön

katsottiin myös monipuolistavan tutkimusaiheita ja kysymyksenasetteluja, ja siten parantavan tutkimuksen laatua. Muutos vaikutti olennaisesti tiedepoliittisten tasa-arvotoimien kehittämiseen. (Husu 2005b, 58, 68-70.)

Syrjintä sukupuolen perusteella on nykyään kielletty lainsäädännöllä, ja naiset ovat mukana tieteenharjoittamisessa kaikilla tasoilla, yksittäisiä tiedenaisia on nähty myös tieteen huippupaikoilla (lukuun ottamatta Suomen Akatemian pääjohtajana). Useimmat yliopistot ovat myös laatineet tasa-arvosuunnitelmat ja perustaneet tasa-arvotoimikuntia. Niinpä nyky-yliopisto ja tiedeyhteisö näyttävät sukupuolineutraaleilta organisaatioilta, joissa naisilla ja miehillä näyttäisi periaatteessa olevan samanlaiset etenemisen mahdollisuudet. Tiedeyhteisö ei kuitenkaan toimi vain virallisella tasolla, vaan myös epävirallisilla kontakteilla ja epävirallisella tieteellisellä kommunikaatiolla on keskeinen merkitys (Bruun, Eskola & Suolinna, 1982, 99). Naisten aliedustus yliopistojen arvostetuimmissa asemissa vaikuttaa olevan universaali ilmiö, joskin riippuvainen mm. historiallisesta taustasta ja ideologiasta. Myös tieteenalojen välinen eriytyminen sukupuolen mukaan vaikuttaa olevan voimakasta ja sitkeää. (Husu, 2005a, 12, 22–24; ks. myös *Työmarkkinoiden segregatio.*)

Siitä huolimatta, että yliopistoja, korkeakoulutusta ja akateemista yhteisöä käsittelevä tutkimus on valtavan laajaa, naiset ja sukupuoli ovat olleet siinä verrattain näkymättömiä. Suomalainen ja pohjoismainen tutkimus sukupuolesta tiedeyhteisössä ei ole kansainvälisesti vertailtuna kovin runsasta, ja sukupuolta on tutkittu erittäin yksipuolisesti. Huomion kohteena ovat yleensä olleet ensisijaisesti naiset tai naisten suoritusten, aseman tai urakehityksen vertaaminen miesten vastaaviin, ja muun muassa akateemisten maskuliinisuuksien problematisoiminen on jäänyt vähälle huomiolle. Useimmissa alan tutkimuksissa juuri naisilla nähdään ”olevan ongelmia” tieteen kentällä. Tutkimukset ovat myös yleensä tyytyneet osoittamaan sukupuolistuneiden rakenteiden ja käytäntöjen sitkeyttä ja staattisuutta, kun taas niiden monimutkainen dynamiikka on jäänyt vähälle huomiolle. Yleisesti toimijuuden näkökulman puuttuminen on heijastunut tutkimukseen tiedeyhteisössä esiintyvän sukupuolisyrynnän ja seksismin sivuuttamiseen. (Husu, 2005a, 13–15, 25–26.)

Liisa Husun (2005a, 12) mukaan naiset ovat tieteen kentällä näkymättömiä, eikä naisten eriarvoista asemaa tieteessä ja tiedeyhteisössä ole perinteisesti hahmotettu tiedeyhteisölle ongelmalliseksi. Naispuoliset tutkijat jäävät myös mieskollegoilleen kollegoina ja tutkijoina suhteellisen näkymättömäksi, samalla kun heidän sukupuoltaan saatetaan korostaa. Myös

sukupuolen suhde tieteeseen ja tutkimukseen on Husun mukaan syytä erotella yhtäältä ”tietämisenä” ja toisaalta sosiaalisena organisaationa. Hän kuitenkin muistuttaa jaon olevan pikemminkin analyttinen työkalu koska reaali maailmassa mainitut suhteet ovat monin tavoin yhteenkietoutuneita. Painopiste tutkimuksessa onkin miesten ja naisten suhteessa tieteeseen sosiaalisena organisaationa. (Husu, 2005a, 20.)

2.6. Tiedeyhteisö sosiaalisena organisaationa

Tiedeyhteisön tarkastelu sosiaalisena organisaationa on tuottanut tietoa siinä vallitsevista sosiaalisista arvojärjestelmistä, jotka vaikuttavat naisten asemaan tieteen kentällä. Veronica Stolte-Heiskanen (1981) käsittelee naisten ja miesten eri rooleja tieteen arkielämässä. Tiedot perustuvat kuudesta Euroopan maasta (Belgia, Itävalta, Puola, Ruotsi, Suomi ja Unkari) kerättyyn tutkimusryhmien haastatteluaineistoon. Maaryhmien välillä oli huomattavia eroja, Puolan ja Unkarin ollessa edelläkävijöitä sukupuolten välisen tasa-arvon toteuttajina tieteen kentällä, ja pohjoismaiden Ruotsin ja Suomen tullessa perässä. Stolte-Heiskanen perustelee tulosta Puolan ja Unkarin silloisella virallisella sosialistisella ideologialla, mihin tasa-arvoisuus liittyi läheisesti. Suomen ja Ruotsin pyrkimykset olivat tutkimuksen mukaan toteutettu pääasiallisesti lainsäädännöllisin keinoin, kun taas Belgiassa ja Itävallassa tasa-arvopyrkimykset kuuluivat lähinnä naisasialiikkeen ohjelmajulistuksiin. (Stolte-Heiskanen 1981, 13–14.)

Maiden välillä oli kuitenkin myös huomattavia yhtäläisyyksiä. Naiset olivat muun muassa useammin ”vapautettu” hallinnollisista tehtävistä sekä kehittämistyöstä kuin miehet. Lisäksi tutkimustyön laadullisissa aspekteissa huomattiin eroja. Miesten havaittiin keskittyvän tutkimuksen luoviin aspekteihin, kun taas naisten työn painopiste oli rutiinimaisissa empiirisissä toiminnoissa. Syynä ei kuitenkaan ollut esimerkiksi koulutuksen määrä tai tutkijan ikä, sillä niissä suhteissa miesten ja naisten havaittiin olevan hyvin samanlaisia. Niinpä Stolte-Heiskanen toteaa syiden olevan lähinnä sosiaalisissa tekijöissä. Myös naisten vähäisempää tieteellistä tuottavuutta on usein haluttu selittää tieteen ulkopuolisilla tekijöillä, kuten heidän suuremmilla perhevelvoitteilla. Tutkimusten tulokset eivät kuitenkaan tue käsitystä, vaan jopa todistavat päinvastaista. Niinpä myös alhaisemman tieteellisen tuottavuuden syyt löytynevät naisten eriarvoisesta asemasta tieteessä. (Stolte-Heiskanen 1981, 16–18, 21.)

Bruun ym. (1982, 99) keskittyvät puolestaan virallisten ja epävirallisten kontaktiverkostojen eroihin sukupuolten välillä. Tulokset kertovat naisten kontaktiverkostojen olevan hieman miehiä monipuolisempia. Tätä kirjoittajat perustelevat naiskollegoiden määrällä, sillä miehille he osoittautuivat olevan lähes ”näkymättömiä”. Tätä näkemystä tukee myös Liisa Husun haastattelututkimuksen tulokset: syrjinnän ja seksismin muotoja löytyi monia, ja niistä useita voi kuvailla naiskollegoiden näkymättömyydellä. Hän toteaaakin piilosyrjinnän olevan usein luonteeltaan ”ei-tapahtumista”, mikä tekee siitä edelleen vaikeamman tutkimuskohteen. ”Ei-tapahtumista” on Husun mukaan esimerkiksi hiljaisuus, sivuuttaminen, hienovarainen ulossulkeminen tai tuen ja kannustuksen puuttuminen. Toisaalta Husun tutkimuksessa esiin nousi myös niin kutsuttua sukupuoliroolin yliläikyntää, millä hän tarkoittaa mieskollegoiden suhtautuvan tiedenaisiin ensisijaisesti naisina ja vasta sitten kollegoina. Syrjintäkokemukset eivät myöskään rajoittuneet selvästi millekään tietyille tieteenaloille tai tiettyyn tutkijanuran vaiheeseen, vaan haastateltavien selvällä enemmistöllä oli jonkinlaisia kokemuksia sukupuolisyrynnästä. (Husu, 2005a, 28–30.)

Naiset ovat tuoneet suomalaiseen tutkimukseen uusia tutkimuskohteita, näistä selvimpänä naisnäkökulma ja ns. naisaiheet. Vaikka tieteen varhaisempi historia on luonnollisesti miesten historiaa, huomattavaa on kuitenkin se, etteivät tieteen uranuurtajanaiset yleensä esiinny tieteen yleishistoriassa eivätkä suurissa kokoomateoksissa. Monet tutkijat väittävät naisten saavan edelleen vähemmän huomiota ja tunnustusta tieteellisistä tuloksistaan kuin miehet. Husun esittämä kotimainen esimerkki naisten järjestelmällisestä sivuuttamisesta tieteen historiassa, on vuonna 1997 Helsingin yliopiston kirjastossa esillä ollut näyttely ”Ad Parnassum”. Näyttelyssä ilmoitettiin esiteltävän ”Suomen tieteen saavutuksia itsenäisyyden ajalta” mutta esittelyssä olikin vain tiedemiesten saavutuksia. Naisten puuttuessa tieteen historioista, naisilta puuttuvat myös esikuvat. (Bruun, Eskola & Suolinna, 1982, 90, 99; Husu, 2005a, 20.)

3. Tutkimuksen toteuttaminen

3.1. Tutkimuskysymykset

Väitöskirjojen esipuheet kuvaavat sosiologian kentän työnjakoa väittelijän näkökulmasta. Esipuheista käy ilmi minkä tyyppisestä avusta kentän eri toimijoita kiitetään. Tarkastelen esipuheissa kiitettyjä henkilöitä heidän sukupuolijakaumiensa perusteella. Analyysini perustuu ajatukselle, että kiitettyjen työpanos väitösprosessissa kuvaa heidän asemaansa sosiologian kentän hierarkiassa. Kiitettyjen asema kyseisessä tiedeyhteisössä ei tarkoita tässä yhteydessä heidän virallista asemaansa (esim. tutkimusapulainen, tutkija, dosentti, professori), vaan miten väittelijät heidän asemaansa tulkitsevat. Esipuheissa esitetyjä kiitoksia voi yhtäältä pitää todellisuutta kuvaavana, eli missä tutkimustyön vaiheissa väittelijä on todellisuudessa tukeutunut naisten tai miesten apuun. Olennaista erottelussa on työn mekaanisuus ja sisällöllisyys. Toisaalta kiitoksia voi pitää myös arvottavina, todellisuutta värittävinä ja työnjaon hierarkiaa uusintavina. Henkilön kiittämisellä väitöskirjan esipuheessa hänen tekemälleen työlle annetaan tunnustusta hyvin julkisella areenalla. Kiittämällä esimerkiksi toista tutkijakollegaa keskusteluista ja toista kritiikin tarjoamisesta, väittelijä arvottaa saamaansa apua eri tavalla, vaikka kyseessä saattaa olla ulkoapäin tarkasteltuna hyvin samankaltainen työpanos. Analyysini perustuu määrälliselle sisällönerittelylle, josta lisää myöhempanä.

Haen tutkimuksessa vastausta seuraaviin kysymyksiin:

- Miten sukupuoli näyttäytyy suomalaisen sosiologian kentän työnjaossa ja kuinka sukupuolten väliset suhteet ovat vuosikymmenten aikana muuttuneet?
- Eroavatko mies- ja naisväittelijöiden akateemisten verkostojen sukupuolijakaumat toisistaan?
- Jakautuvatko sosiologian tutkimusalat sukupuolen mukaan?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni liittyvä tutkimushypoteesi on työnjaon kolmiomalli, jossa naiset kansoittavat hierarkian alimmat portaan ja miehet keskittyvät hierarkian huipulle. Ajallisen kehityksen osalta hypoteesini on selvän mutta yksiulotteisen muutoksen löytäminen,

eli naisten osuuden lisääntyminen hierarkian keskikerroksilla silkan määrällisen ylivallan ansiosta, miesten asemien pysyessä aikajanan puitteissa jokseenkin samana.

Toiseksi pyrin selvittämään, eroavatko nais- ja miesväittelijöiden esipuheista ilmenevien akateemisten verkostojen sukupuolijakaumat toisistaan. Verkostoja analysoidessani otan huomioon myös kansainvälisten kiitettyjen osuudet sekä kiitetyt yhteisöt. Selvitän myös vaihteleeiko rahoittajien määrä väittelijän sukupuolen mukaan. Tutkimushypoteesini tältä osin on akateemisten verkostojen kallistuminen selvästi väittelijän oman sukupuolen suuntaan.

Kolmas tutkimuskysymys koskee sosiologian eri tutkimusalojen mahdollista sukupuolittuneisuutta, eli sitä selittykö edellisen tutkimushypoteesin mukainen saman sukupuolen suosiminen kiitetyissä asiantuntijuuden jakautumisella sukupuolten kesken. Oletan sosiologian tutkimusalojen olevan ainakin jossain määrin sukupuolittuneita, ilmeisenä esimerkkinä naisvaltainen sukupuolisensitiivinen tutkimus.

Testaan edellä esiteltyjä hypoteeseja aineistoni avulla. Tutkimustani kuljettaa muutoksen eetos, jota historiallinen näkökulma valaisee. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen aineisto antavat helposti hyvin irrallisen kuvan tutkimuskohteesta, tuosta sosiologian kentästä jonka kiveen hakatut säännöt ja rakenteet ohjailevat ihmisiä heille ennalta määrättyihin ja kokonaisuutta ylläpitäviin tehtäviin. Tutkittaessa akateemisen sosiologian kenttää väitöskirjojen perusteella, on muistettava, että myös väitöskirjojen kirjoittajat edustavan tutkimuskohdetta olemalla samaan aikaan aktiivisia toimijoita kentän sisällä. Täten myös he osallistuvat valinnoillaan sukupuolirakenteiden muokkaamiseen ja uusintamiseen.

Raija Julkunen (1986, 109, 134) katsoo uusintamisen käsitteen saapuneen yhteiskuntatieteisiin marxismin vaikutuksen kautta, joskin naistutkimuksen uusintamiskäsite eroaa osittain perustavanlaatuisesti Marxin vastaavasta. Naistutkimuksessa uusintaminen ei tapahdu objektiivisesti selän takana, vaan yksilöllisesti, sosiaalisesti mielekkäässä ja tavoitteellisessa toiminnassa. Miestieteen laiminlyödessä sukupuolijärjestelmän uusintamistarkasteluissaan, on naistiede nostanut sen esiin problematisoimalla sen. Tarkastelemalla yhteiskunnallista uusintamista ilman sukupuolijärjestelmää, jätetään sen olennaisia osia mustaksi laatikoksi. Julkunen huomauttaa, että yhteiskunnallinen uusintaminen ei ole toimivien subjektien toiminnan mieli, vaan että omaa elämäänsä uusintaessaan yksilölliset subjektit ”tulevat samalla uusintaneeksi” yhteiskunnan. Tämä

prosessi pohjautuu kaiken sosiologisen teorian perimmäiseen kysymykseen rakenteen ja toiminnan suhteesta, mihin uusintamisen käsitteistö ei anna ratkaisuja. Julkusen mukaan sen problematisoiva käyttö konkreettisissa tutkimuksissa saattaa kuitenkin avata oivalluksia ja valaista yksilöllisen toiminnan ja yhteiskunnallisten rakenteiden suhdetta. (Julkunen 1986, 134–136.)

3.2. Aineiston keruumenetelmä

Aineistoni ensimmäisen osan muodostavat Suomessa sosiologian laitoksilla tarkastetut väitöskirjojen esipuheet vuosilta 1947–2000 (liite 1). Aineiston on osa Marja Alastalon (2005) väitöskirjassaan käyttämää aineistoa, mikä pohjautuu alunperin Teuvo Rädyn (Alestalo & Rätty 1994) kokoamaan luetteloon vuosina 1947–1992 tarkastetuista väitöskirjoista. Alastalo (2005, 331) on koonnut väitöskirjojen julkaisutiedot, sekä täydentänyt aineistoa vuoteen 2000 saakka. Väitöskirjat on luokiteltu niiden julkaisuvuoden perusteella, mikä ei välttämättä ole sama kuin väittelyvuosi. Tässä tutkimuksessa tarkoitan väittelyvuodella kuitenkin väitöskirjan julkaisuvuotta, esimerkiksi ilmoittaessani väittelijöiden määriä vuosikymmenittäin. Kuten alkuperäisessä aineistonrajauksessa, tutkimukseni aineisto ei sisällä esimerkiksi liikunta-, koulutus-, oikeus- tai taloussosiologiassa tarkastettuja väitöskirjoja. Tieteenalarajat ovat kuitenkin yhteiskuntatieteissä häilyviä, ja monet aineiston väitöskirjoista olisi voitu hyväksyä muissakin oppiaineissa. (Alastalo, 2005, 42–44.) Myös oppiaineiden institutionalisoituminen on muokannut tieteenalarajoja.

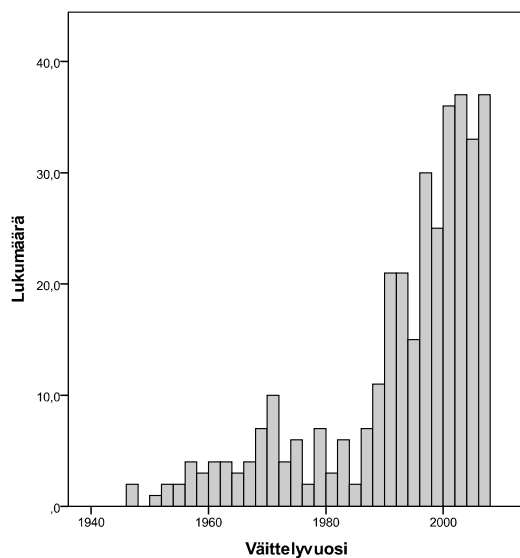
Aineistoni toinen osa sisältää myös vuosien 2001–2007 väitöskirjat sukupuolen ja yliopiston mukaan luokiteltuna. Olen huomionut kyseiset väitöskirjat analyysini ensimmäisessä osassa, suomalaisen sosiologian kentän historiallisessa tarkastelussa. Aineistoni loppuosan on kerännyt Marianne Silen. Koska sain aineistoni loppuosan tilastomuodossa, vuosina 2001–2007 julkaistut väitöskirjat eivät näy bibliografiassa.

3.3. Aineiston kuvailu

Ensimmäisestä sosiologian alan Suomessa ilmestyneestä väitöskirjasta vuodelta 1947 aina vuoden 2000 loppuun mennessä väitöskirjoja ilmestyi yhteensä 222 kappaletta, jotka muodostavat analyysin toisen osan perusjoukon. Aineiston muodostuessa koko perusjoukosta, tutkimusta kutsutaan kokonaistutkimukseksi (Pietilä 1976, 67). Väitöskirjoista yhteensä 157

on miesten ja 65 naisten kirjoittamia. Valtaosa väitöskirjoista, yhteensä 147 kappaletta, on suomenkielisiä. Jopa 64 aineiston väitöskirjoista on kirjoitettu englanniksi, mutta vain kymmenen ruotsiksi ja yksi saksaksi. Kaikista 222 väitöskirjasta vain neljässä ei ole lainkaan esipuhetta, kahdessa on toisen henkilön kirjoittama esipuhe, ja yhdessä esipuheessa ei mainita henkilöitä eikä yhteisöjä nimeltä. Yhteensä analysoituja esipuheita on siten 215 kappaletta, joista 152 on miesten kirjoittamia, ja 63 naisten kirjoittamia.

Suomalaisen väitöskirjainstituution kehityksen mukaisesti, myös sosiologian alan väitöskirjojen määrä alkoi kasvaa räjähdysmäisesti 1990-luvulle tultaessa. Seuraava kuvio kuvaa sosiologian väitöskirjojen lukumäärän kasvua aina vuoteen 2007 saakka.

Sosiologian väitöskirjoja ilmestyi 1990-luvulla yhteensä 112 kappaletta, kun kahtena edellisenä vuosikymmenenä vastaava lukumäärä oli 29. Vuosina 2000-2007 sosiologian väitöskirjoja ilmestyi yhteensä 143 kappaletta, mikä tarkoittaa noin 20 väitöskirjan vuositahtia. Väitöskirjojen tuotanto siis lähes kaksinkertaistui menneellä vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna.

Väitöskirjat jakautuvat yliopistoittain hyvin epätasaisesti (taulukko 1). Lähes puolet aineiston väitöskirjoista, yhteensä 165 kappaletta, on tarkastettu Helsingin yliopistossa. Seuraavaksi eniten väitöksiä on Tampereen, Turun ja Jyväskylän yliopistoista, kymmenen väitöksen rajan mennessä rikki edellä mainittujen lisäksi vain Joensuun ja Lapin yliopistoissa, sekä Åbo Akademiassa.

Taulukko 1. Väitöskirjojen jakautuminen yliopistoittain (1947-2007)

		Lukumäärä	%-osuus
Yliopisto	Helsingin yliopisto	165	47,3
	Joensuun yliopisto	17	4,9
	Jyväskylän yliopisto	36	10,3
	Kuopion yliopisto	5	1,4
	Lapin yliopisto	13	3,7
	Oulun yliopisto	6	1,7
	Tampereen yliopisto	51	14,6
	Turun yliopisto	41	11,7
	Åbo Akademi	15	4,3
	Yhteensä	349	100

3.4. Esipuhe tutkimusaineistona

Lähes kaikki tieteelliset julkaisut alkavat esipuheella, jossa tyypillisesti kiitetään tutkimukseen tavalla tai toisella osallistuneita henkilöitä. Nämä kiitokset on helppo kuitata ikään kuin palkkioksi annetusta avusta, mutta esipuheessa esiintyvillä kiitoksilla on tärkeä tehtävä tutkimuksen legitimoijana, etenkin kun kirjoittajia on vain yksi. Kiitosten esittäminen julkisesti antaa vaikutelman intellektuaalisesta yhteistyöstä ja siten sosiaalistumisesta tieteelliseen yhteisöön. Kuuluisten ja hyvin verkottuneiden ihmisten nimien esiintymisestä esipuheessa voidaan päätellä heidän antaneen siunauksensa kyseessä olevalle tieteelliselle julkaisulle. Täten kiitokset tieteen alalla viittaavat validiteettiin, auktoriteettiin sekä sosiaalistumiseen. (Agger, 1989, 43–44.)

Ben Agger (1989) kutsuu tekstin implisiittisiä merkityksiä, rivien välistä luettavaa tekstiä toiseksi tekstiksi (*the other text*) tai alatekstiksi³. Kiitokset ovat ratkaiseva osa tätä alatekstiä, erityisesti otteena kirjoittajan verkostoista. Kirjoittajan kiittäessä esimerkiksi ”avuliaista/hyödyllisistä” neuvoista, hän tuo samalla ilmi että vaikutusvaltaiset ihmiset ovat kuluttaneet aikaansa hänen työnsä lukemiseen ja siten hienovaraisesti ilmaisee asiantuntevuutta ja arvovaltaa. Alatekstit, joihin kuuluu kiitosten lisäksi myös muun muassa otsikko, tiivistelmä sekä luvut ja taulukot, ovat Aggerin mukaan olleet alun perin eleitä, joista

³ Englannin kielinen sana *subtext* voidaan suomentaa esimerkiksi sanoilla alateksti, viitekehys, taustaoletus tai käsitteellä epäsuora tarkoitus. Käytän tässä yhteydessä suomennoksena sanaa alateksti.

on tullut normeja ja jotka nyt kilpailevat ”todellisen” tekstin kanssa. Niinpä tekstiä ei ole enää olemassa ilman näitä somisteita. (Agger, 1989, 43–47.)

Agger kuitenkin huomauttaa, ettei tarkoita alatekstillä tieteellisen tekstin jakaantumista kahdenlaiseen tekstiin. Esipuheessa käytetty retoriikka ja taidokas tekstin ja lukujen käyttö luovat tasapainon kokonaisuuteen. Koska niiden eroteltu lukeminen on mahdotonta, täytyy lukijoiden hidastaa lukuaan huomatakseen, että tieteen esittämisen tavat sisältävät tärkeitä ja marginaalisia näkökantoja. Kirjoittaminen auttaa määrittämään maailmaa, varmistaen samalla maailman jonka yksinkertaisena käsitteenä se esiintyy. Tähän suhteeseen pelkistyy Aggerin mukaan tieteen ideologinen luonne. (Agger, 1989, 47–48.)

Esipuheet eivät ole kyseenalaistamattomia palkintoja avusta tieteellisen julkaisun loppuunsaattamisessa, vaan niihin liittyy monia vallan aspekteja. Niiden avulla myös tuotetaan ja uusinnetaan tieteellisen yhteisön pelisääntöjä ja vallanjakoa. Esipuheiden avulla voidaan siis myös legitimoida olemassa olevaa työnjakoa.

3.5. Aineiston analyysimenetelmät

Tutkimukseni perustuu väitöskirjojen esipuheissa kiitettyjen henkilöiden sukupuolijakauman vertaamiseen väittelijän sukupuoleen. Sukupuolijakaumien selvittämiseksi aineisto oli muutettava numeeriseen muotoon. Esipuheiden koodaamisessa käytin menetelmänä määrällistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin yksi keskeisimmistä käsitteistä on *sisältöluokka*, jolla viitataan ”niihin sisällöllisiin ilmiöihin, joista tutkimuksessa kerätään tietoja” (Pietilä 1976, 127). Käsite liittyy siis läheisesti tutkimusongelmaan. Tutkittava ilmiö voidaan käsittää laadullisesti tai määrällisesti vaihtelevaksi suureksi, eli muuttujaksi. Myös sisältöluokat ovat näin ollen muuttujia, ja niitä voidaan käyttää sellaisinaan, tai niistä voidaan yhdistellä uusia muuttujia. Muuttuja voi periaatteessa olla mikä tahansa aineistossa määrällisesti tai laadullisesti vaihteleva suure. Aineisto koostuu havaintoyksiköistä, jotka ovat tässä tapauksessa väitöskirjojen esipuheet. (Pietilä 1973, 102, 127–128.)

Sisällönanalyysissa pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Hajanaisestä aineistosta pyritään luomaan selkeää ja yhtenäistä informaatiota, jotta aineiston informaatioarvoa pystytään lisäämään. Olennaista analyysin toteuttamisessa on aineiston hajottaminen osiin, sen käsitteellistäminen ja kokoaminen

uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110.) Luokittelin mies- ja naiskiitetyt omiksi muuttujikseen heidän tarjoamansa avun perusteella. Jokainen sisältöluokka muodostuu tutkimuksessani siis kahdesta muuttujasta, sukupuolen mukaan eroteltuna. Käsittelen aineiston luokittelun perusteluja ja toteutusta seuraavassa alaluvussa.

Aineiston taustamuuttujia ovat väittelijän sukupuoli, väitöskirjan kieli, sen julkaisuvuosi sekä yliopisto, jossa väitöskirja on tarkastettu. Analyysin kannalta keskeisimmät taustamuuttujat ovat väittelijän sukupuoli ja väitöskirjan julkaisuvuosi. Väitöskirjassa käytetty kieli on analyysini kannalta merkityksetön. Jäsennän aineistoa pääosin keskiarvotaulukoiden avulla. Tapauksissa, joissa keskiarvot ovat hyvin pieniä, esitän aineiston yksinkertaisilla lukumäärillä muuttujien vertailun helpottamiseksi. Koska aineisto muodostuu koko perusjoukosta, havaitut erot ovat perusjoukon eroja. Tämän vuoksi tilastollisia testejä tulosten merkitsevyydestä ei tarvita, ja analyysin merkitsevyys on pääteltävissä suoraan taulukoista. Tiivistääkseni aineiston sisältämää informaatiota luon sisältöluokista yhdistelmämuuttujia, joita kutsun tässä yhteydessä kategorioiksi. Tarkastelen sisältöluokkia kuitenkin tarvittaessa myös erikseen. Syynä sisältöluokkien tarkempaan analyysiin voi olla sisältöluokan merkitsevyys yleisten johtopäätösten tekemisen kannalta, tai sisältöluokan erottuminen kategorian muista muuttujista. Jäsennän aineistoa monesta eri aikaperspektiivistä. Perustelen valintani tilannekohtaisesti.

3.6. Aineiston luokittelu

Luokittelin esipuheissa kiitetyt henkilöt sukupuolittain sen mukaan, mikä rooli heillä oli väitöskirjan valmistumisessa esipuheen mukaan ollut. Muihin sisältöluokkiin sisältyvät ulkomaalaiset henkilöt luokittelin vielä toistamiseen kansainvälisinä kiitettynä. Henkilöiden lisäksi laskin myös kiitettyjen yhteisöjen ja rahoittajien lukumäärät. Alkuperäinen luokittelurunko koostuu 13 sisältöluokasta ja 23 muuttujasta (liite 2).

Käytännön avun sisältöluokkaan kuuluvat henkilöt, joita kiitetään esipuheissa muiden muassa toimistotöiden hoitamisesta, atk-tuesta, avusta apurahahakemusten kirjoittamisessa, yhteyshenkilönä toimimisesta, kirjan taittamisesta, kannen kuvituksesta (ellei mainittu kustantajan edustajana), ulkomaisen kielen opetuksesta, avusta kenttätyössä tai majoittamisesta ulkomailla. Tähän luokkaan kuuluvat myös tutkimusapulaiset, joiden tehtäviä

ei ole tarkemmin määritelty, sekä kirjastonhoitajat ja informaattikot, jotka ovat auttaneet väitöskirjan kirjoittajaa lähteiden etsimisessä. Tekstin kanssa auttamiseksi lasketaan käsikirjoituksen puhtaaksikirjoittaminen, oikoluku sekä tekstin kääntäminen toiselle kielelle. Aineiston sisältöluokkaan kuuluu lähes kaikki apu aineiston kanssa, kuten reikäkorttien lävistäminen, tietokoneajot, koodaaminen, tilasto-ohjelmien käyttäminen, apu aineiston keräämisessä (sisältää esimerkiksi haastattelujen suunnittelun, järjestelyn sekä toteutuksen, myös kahdessa väitöskirjassa esille nousseet asiantuntijahaastattelut on luokiteltu tähän sisältöluokkaan), sekä aineiston keräämisen mahdollistaminen (usein tutkittavan organisaation johtajia). Yleinen metodologinen apu kuuluu kuitenkin myöhemmin esiteltävään taustatuen sisältöluokkaan.

Ensimmäiset kolme luokkaa muodostavat tutkimuksen käytännön toteutukseen liittyvän kokonaisuuden, kun taas seuraavat luokat liittyvät tutkimuksen sisältöön. Ensimmäinen näistä, väitöskirjan ohjaus, on erittäin yksinkertaisesti määriteltävissä: mikäli henkilöä kiitetään nimenomaan väitöskirjan ohjauksesta tai ohjaajana toimimisesta, hänet on luokiteltu tähän sisältöluokkaan. Läheskään kaikissa esipuheissa ei kuitenkaan ohjaajaa kiitetä, joten on mahdollista, että kyseistä henkilöä on kiitetty pitkäsanaistemmin esimerkiksi oivaltavasta kritiikistä tai väittelijän kannustamisesta. Mikäli kiitetyn henkilön asema väitöskirjan ohjaajana ei tule selvästi esiin kiittämisen tavasta, hänet on kiittämisen tavasta riippuen koodattu toiseen seuraavista kahdesta luokista.

Sisältöluokkaan nimeltään kommentointi ja kritiikki kuuluu selkeästi ilmaistu vaikuttaminen tekstin sisältöön. Olennaista tässä luokassa on nimenomaan käsikirjoituksen lukeminen ja sen kommentointi tai jopa tutkimuksen johdattaminen tiettyyn suuntaan. Tutkimusaiheesta keskustelu, lähteiden suosittelu, tutkijan kannustus ja kuten edellä mainittu, yleinen metodologinen apu kuuluvat kaikki taustatuen sisältöluokkaan. Esitarkastajien, vastaväittäjien sekä kustoksen sisältöluokat ovat yksitulkintaisia, mutta mikäli esitarkastajaa on kiitetty myös erikseen käsikirjoituksen kommentoimisesta, hänet on koodattu vain esitarkastajaksi. Kuitenkin mikäli sama henkilö on toiminut väitöskirjan ohjaajana, hänet on luokiteltu sekä ohjaajaksi että esitarkastajaksi. Näin viralliset asemat käyvät ilmi luokittelusta, mutta samalla vältetään ylimääräinen toisto, mikä saattaa antaa harhaanjohtavan kuvan kiitettyjen määrästä. Toinen ratkaiseva toisto on vältetty luokittelemalla yksi henkilö vain joko kommentoinnista tai taustatuesta. Mikäli henkilöä on kiitetty molemmista, hänet on luokiteltu käsikirjoituksen kommentoinnista.

Välttämällä samojen henkilöiden esiintymistä useassa eri sisältöluokassa, olen pyrkinyt yhtenäistämään esipuheiden sisältöä niiden pituudesta ja tyylistä riippumattomiksi. Saman henkilön koodaaminen moneen kertaan ei olisi tuottanut riittävästi uutta tietoa sen kustannuksella, että väitöskirjan kirjoittajan lavea tai suppea kirjoitustyyli olisi heijastunut tarpeettoman paljon kiitettävien määrässä ja siten antanut harhaanjohtavaa tietoa hänen akateemisista verkostoistaan. Tästä huolimatta, jos samaa henkilöä kiitetään esipuheessa sekä sisällöllisestä että käytännöllisestä avusta (esimerkiksi sekä käsikirjoituksen kommentoimisesta että haastattelujen toteuttamisesta), on kiitetty luokiteltu molempiin luokkiin, kuitenkin korkeintaan kahteen. Saman henkilön kiittäminen sekä sisällöllisestä että käytännöllisestä avusta on aineistossa tosin hyvin harvinaista.

Kiitettyihin yhteisöihin on luokiteltu järjestöt, yksityiset organisaatiot, valtion virastot sekä epämuodolliset yhteisöt joita kiitetään yhteistyöstä tai avusta väitöskirjan teossa, pois lukien tapaukset, joissa organisaatio on ollut osa aineistoa, tai joissa kiitetään erillisiä henkilöitä organisaation sisältä. Jälkimmäisessä tapauksessa erilliset henkilöt on koodattu heidän tarjoamastaan avun perusteella.

Rahoittajiksi on laskettu apurahoja tai stipendejä väitöskirjan tekemiseen myöntäneet organisaatiot, sekä vain tutkimustyöhön keskittyvien työjaksojen mahdollistaneet organisaatiot. Yleiset kiitokset työnantajille työpaikasta tai työtilasta on jätetty pois luokittelusta, jotta esipuheiden erilaisten tyylien vaikutus rahoittajien määrään olisi mahdollisimman pieni. Useimmissa esipuheissa edellä mainituista asioista ei erikseen kiitetä (vaikka oletettavasti väitöskirjat on kirjoitettu työhuoneessa joko työn ohessa tai apurahan turvin), joten niiden laskeminen mukaan heikentäisi esipuheiden vertailtavuutta. Myös väitöskirjojen julkaisua varten myönnettyt apurahat puuttuvat luokittelusta edellä mainitun syyn vuoksi.

Kansainvälisiin kiitettyihin kuuluu jo aiempiin sisältöluokkiin koodatut henkilöt, jotka eivät nimensä perusteella ole luokiteltavissa yksiselitteisesti suomalaisiksi. Kyseinen luokka on kuitenkin vain suuntaa-antava, sillä etenkin pohjoismaiset nimet ovat vaikeita tulkittavia, ellei kiitetyn asuin- tai työpaikka tule ilmi esipuheesta. Mikäli kiitettävän etu- tai sukunimi on suomalainen, tai mikäli esipuheesta käy ilmi että hän työskentelee Suomessa, ei henkilöä ole laskettu kansainväliseksi kiitetyksi.

Useissa esipuheissa kiitetään lopussa myös perhettä ja ystäviä, jotka kuitenkin rajasin luokittelun ulkopuolelle, ellei heitä kiitetä konkreettisesta osallistumisesta väitöskirjan valmistumiseen, kuten esimerkiksi käsikirjoituksen oikoluvusta.

3.7. Aineiston edustavuus ja luotettavuus

Työelämän sukupuolittuneita rakenteita tutkitaan usein haastatteluilla tai analysoimalla virallisia tilastoja (ks. *Suhde aikaisempaan tutkimukseen*). Akateemisen sosiologian kentän tutkimiseen väitöskirjojen esipuheiden avulla liittyy sekä etuja että haittoja. Ensinnäkin väitöskirjojen rajallinen määrä mahdollistaa koko perusjoukon sisällyttämisen tutkimukseen, tarjoten samalla pitkän ajallisen perspektiivin. Aikaperspektiivi helpottaa muutosten huomaamista aina suomalaisen sosiologian institutionalisoitumisesta lähtien. Aineiston pitkän aikaperspektiivin vuoksi väitöskirjojen edustamista tieteenaloista osa on kuitenkin myöhemmin institutionalisoitunut omiksi oppiaineiksi. Myös monet kiitetyistä edustavat sosiologian lähitieteitä tai kokonaan akatemian ulkopuolelta kartutettua asiantuntijuutta kyseisen tutkimuskohteen alalta.

Tutkimuksen perustuminen valmiiseen dokumenttiaineistoon, joka on luotu alunperin toista tarkoitusta varten, liittyy monia seikkoja jotka eroavat esimerkiksi yleisesti käytetyistä haastattelu ja kyselytutkimuksista. Ensinnäkään aineisto ei perustu yksinomaan haastateltavan tai kyselyyn vastanneen henkilön kokemuksiin ja muistikuviin, jotka voivat ajan kuluessa muuttua. Esipuheetkaan eivät tosin ole täysin muistikuvista vapaita, sillä niissä reflektoidaan vuosia kestänyttä tutkimusprosessia. Aikajänne ei kuitenkaan yleensä ole muutamaa vuotta pidempi.

Toiseksi valmis dokumenttiaineisto ei myöskään kannu sukupuoleen usein liitettävää poliittisuuden taakkaa, koska sitä ei ole alunperin tuotettu sukupuolinäkökulmasta. Täten esipuheista muodostuva aineisto ei ainakaan periaatteessa ota kantaa tasa-arvokysymyksiin, vaan reflektoi rehellisesti kirjoittajan tutkimusprosessia ja siihen vaikuttaneita ihmisiä. Kirjoittaja ei myöskään ole todennäköisesti kiinnittänyt erityistä huomiota kiittämisen tapoihin sukupuolten kesken, joskin ei-anonyymi julkinen kirjoitus peilaa aina kirjoitushetken poliittisen korrektiuden sääntöjä. Kolmanneksi, valmiiseen dokumenttiaineistoon perustuva

tutkimus eroaa monista sukupuoleen keskittyvistä tutkimuksista sillä, että se sisältää sekä mies- että naistutkijat (vrt. esim. Husu 2001; Koski & Tedre 2003; Julkunen 2004).

Valmiissa aineistossa on kuitenkin myös tutkijasta riippumattomia rajoituksia. Esipuheiden perimmäinen tarkoitus kiittää prosessiin vaikuttaneita henkilöitä ja yhteisöjä sulkee usein pois mahdollisuuden kriittisesti pohtia heidän panostaan, tai mainita prosessia kenties vahingoittaneita tahoja. Väitöskirjojen esipuheet ovat myös erittäin muodollinen ja julkinen areena, minkä vuoksi henkilöitä saatetaan kiittää pikemminkin heidän asemansa vuoksi kuin heidän tutkimustyölle tarjoamansa todellisen avun ansiosta. Tämä ei kuitenkaan tutkimuskysymyksen kannalta ole välttämättä negatiivinen seikka, sillä myös velvollisuudentunnosta esitetyt kiitokset kertovat kiitettyjen sosiaalisesta asemasta akateemisen sosiologian kentällä. Käsillä olevan tutkimuksen on siis tarkoitus täydentää haastatteluihin, kyselyihin ja tilastoihin perustuvia aikaisempia tutkimuksia aiheesta muun muassa laajentaen niiden historiallista näkökulmaa (ks. *Suhde aikaisempaan tutkimukseen*).

Toisin kuin ihmisten subjektiivisiin kokemuksiin perustuvat sanalliset vastaukset, numerot on helppo ymmärtää "faktoina", jotka esittävät todellisuutta objektiivisesti. Numeroihin ei kuitenkaan pidä suhtautua kritiikittömästi, sillä ne voivat helposti johtaa harhaan. Edellä esitetyn luokittelun olisi voinut toteuttaa toisinkin, ja koko aineiston läpi käytyäni totesin valitsemani luokittelun olevan monilta osin puutteellinen. Valmis aineisto tarjoaa tutkijalle useita eri mahdollisuuksia sen tarkasteluun. Olen valinnut kaikista mahdollisista tavoista tutkimuskysymyksen kannalta mielenkiintoisimman. Mikäli aineiston numeerinen tarkastelu piilottaa analyysin kannalta merkittävää tietoa, tuon sen esiin sanallisesti.

Tutkimuksen reliabiliteettia eli luotettavuutta alentaa jonkin verran eräiden nimien epäselvyys sukupuolen osalta. Aineistosta on poissuljettu yhteensä 43 nimeä, joiden sukupuolta ei ollut mahdollista käytettävien resurssien puitteissa selvittää. Suurin osa (29 kpl) epäselvistä nimistä on ulkomaisia, ja niitä esiintyy eniten Afrikan ja Aasian maihin kohdistuneissa sosiaaliantropologisissa tutkimuksissa. Myös suomalaisia nimiä (14) on jäänyt epäselviksi, lähinnä siksi että heihin viitataan vain etunimien alkukirjaimilla. Alkukirjainten käyttöä esiintyi ainoastaan vanhimmissa väitöskirjoissa, jolloin titteleistä ilmenneet asemat (esim. professori, varatuomari, apulaisvankilanjohtaja) olivat hyvin miesvaltaisia. Aineistossa esiintyi vain yksi suomalainen nimi, Kaino, jota on väestörekisterikeskuksen mukaan käytetty Suomessa lähes yhtä paljon miehen (n. 3000) ja naisen (n. 2650) nimenä

(Väestörekisterikeskuksen verkkosivut) ja joka siten jäi epäselvyyden vuoksi luokittelun ulkopuolelle. Kiitettyjen henkilöiden lukumäärään perustuvasta aineiston koodaustavasta johtuen puuttuvia nimiä ei voitu koodata aineistoon puuttuvana tietona, muiden samaan luokkaan kuuluvien kiitettyjen vuoksi. Epäselvätkin kansainväliset nimet on kuitenkin laskettu mukaan kansainvälisinä kiitettyinä. Aineistosta epäselvyyden vuoksi poissuljetut nimet eivät kuitenkaan vaikuta tutkimuksen luotettavuuteen merkittävästi, kun ne suhteutetaan yhteensä 3681 analyysiin sisällytettyyn nimeen. Näin ollen sukupuoleltaan epäselviä nimiä on vain noin 1,2 prosenttia kaikista aineistossa mainituista nimistä.

4. Suomalaisen sosiologian kentän sukupuolittunut rakenne

4.1. Sosiologian oppiaineen institutionalisoituminen

Sosiologialla akateemisena oppiaineena on Suomessa lähes puolet pitempi perinne kuin muissa Pohjoismaissa. Edward Westermarck nimitettiin Helsingin yliopiston sosiologian dosentiksi jo vuonna 1890. Vuonna 1906 hänet nimitettiin käytännöllisen filosofian professoriksi, jonka opetusalaan kuului myös sosiologia. Sosiologian hyväksyminen akateemiseksi oppiaineeksi Suomessa oli paljolti hänen maailmanmaineensa ansiota, joskin Westermarckilaista sosiologiaa kutsuttaisiin nykyään pikemminkin sosiaali- ja kulttuuriantropologiaksi. Vuonna 1926 Turun yliopistoon perustettiin sosiologian oppiaine ja Suomen ensimmäinen sosiologian professuuri, johon nimitettiin Uno Harva. Vuonna 1927 Helsingin yliopiston sosiologian henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi nimitettiin Gunnar Landtman, jonka kuoltua vuonna 1940 jäi sosiologia Helsingin yliopistossa vaille varsinaista edustajaa. Samanaikaisesti Helsingin yliopistossa oli kuitenkin jo suunnitteilla valtiotieteellisen tiedekunnan perustaminen, mikä kävikin todeksi toisen maailmansodan jälkeen. Valtiotieteellisen tiedekunnan perustamisen lähtökohtana oli virkamieskoulutuksen uudistaminen siirtämällä painotusta oikeustieteistä yhteiskuntatieteisiin. Valtion hallintokoneiston kasvaminen sekä itsenäistymisen ja kansalaissodan aikana kärjistyneet sosiaaliset ongelmat lisäsivät vaatimuksia yhteiskunnallisen kiinteyden lisäämiseksi, mihin tarvittiin yhteiskuntatieteitä. (Allardt ym. 1992, 13–23.)

Valtiotieteellisen tiedekunnan perustamisen johdosta yhteiskuntatieteet laajenivat voimakkaasti. Sosiologian oppiaine uudessa tiedekunnassa ei ollut itsestäänselvyys, sillä senaikaista sosiologiaa ei luettu kovin selvästi edes valtiotieteiden piiriin. Vuonna 1946 toimintansa aloittaneeseen tiedekuntaan kuitenkin lopulta perustettiin sosiologian professuuri. Kun sosiologia samoihin aikoihin, vuonna 1942, eriytyi omaksi alakseen Åbo Akademiassa ja vuonna 1944 silloiseen Helsingissä sijaitsevaan Yhteiskunnalliseen korkeakouluun (myöhemmin Tampereen yliopisto) perustettiin sosiologian professorin virka, tapahtui irtautuminen vanhasta akateemisen sosiologian perinteestä helposti ja perinpohjaisesti. Vuonna 1946 Suomessa oli siis jo neljä sosiologian professuuria, kun muissa Pohjoismaissa oli tuolloin yhteensä vain yksi. (Allardt ym. 1992, 24–25.)

1960-luvun puoleen väliin mennessä sosiologia oli saavuttanut vankan aseman itsenäisenä akateemisena tieteenä ja siitä oli tullut suosittu oppiaine yliopistoissa. Vuonna 1964 sosiologian oppiaine sai ensimmäisen naisprofessorinsa Suomessa, kun Faina Jyrkilä valittiin Jyväskylän yliopiston sosiologian professoriksi (Jyväskylän yliopisto, Ensimmäiset naiset - sosiologia, verkkolähde). Tohtoriksi väitelleiden määrä oli tuolloin vankassa kasvussa ja vuoteen 1970 mennessä sosiologian professorikunta oli kasvanut yhteensä jo viiteentoista professoriin ja apulaisprofessoriin. Vuonna 1971 Helsingin yliopiston sosiologian apulaisprofessoriksi valittiin ensimmäisenä naisena sosiologiasta väitellyt Elina Haavio-Mannila (Elina Haavio-Mannilan kotisivut, cv). Vuotta myöhemmin Marjatta Marin valittiin Jyväskylän yliopiston sosiologian apulaisprofessoriksi (Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, verkkolähde). 1970-luvun puolessa välissä alkoi sosiologian osa-alueiden irtautuminen omiksi oppiaineiksi ja itsenäisiksi tieteenaloiksi, tästä esimerkkinä vuonna 1974 Helsingin yliopistoon perustettu sosiologian, erityisesti väestötieteen professuuri. Sosiologian oppiaineen suosiollinen kehitys oli seurausta 1960-luvun tiedepoliittisista toimenpiteistä, joilla pyrittiin suunnitelmallisesti kehittämään suomalaisen tutkimustoiminnan edellytyksiä sekä lisäämällä tutkimukselle osoitettuja voimavaroja että perustamalla uusia korkeakouluja, tutkimuslaitoksia ja tutkimusyksiköitä. (Stolte-Heiskanen 1992, 287–288, 304.)

Vuonna 1961 itsenäisten Valtion tieteellisten toimikuntien (vuodesta 1969 Suomen akatemia) perustaminen myötä tapahtui merkittävä käänne niin sosiologian kuin muidenkin yhteiskuntatieteiden tutkimusmahdollisuuksissa. Yhteiskuntatieteellisen toimikunnan jakamista 11 tutkijanvirasta lankesi sosiologeille kaksi, mutta sosiaalitieteiden (sosiologian, sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian) osuus toimikunnan myöntämästä rahoituksesta laski alkuvaiheen yliedustuksen jälkeen 1970-luvulla noin yhteen kolmasosaan. Vuonna 1990 sosiaalitieteiden osuus oli noin neljäsosa, mikä joutui suuressa määrin yhteiskuntatieteiden sisällä syntyneistä uusista tieteenaloista. Väitelleiden lisääntyessä kilpailu määrärahoista kuitenkin kiristyi, saman koskiessa yliopiston niin alempia kuin ylempiäkin opetusvirkoja. Samaan aikaan yliopistossa tutkimusta tekevien opettajien rinnalle vakiintui uusi sosiologiyhteisön ammattiryhmä, ”tutkijat”. (Stolte-Heiskanen 1992, 305–307.)

1990-luvun alkuun mennessä sosiologian professorikunta oli kasvanut noin kolmeenkymmeneen, kun taas 1970-luvun noin 30 vakinaiseen alempaan opetusvirkaan oli

tullut lisää vain kymmenkunta (Stolte-Heiskanen 1992, 307). Vuonna 1992 Elina Haavio-Mannila valittiin Helsingin yliopiston sosiologian professoriksi, ja hänestä tuli koko valtiotieteellisen tiedekunnan ensimmäinen naisprofessori. Haavio-Mannilan väittelystä oli tuolloin kulunut 34 vuotta, ja hän oli ehtinyt hoitaa professorin viransijaisuuksia jo toistakymmentä vuotta. Haavio-Mannila valittiin myös ensimmäisenä naisena Suomalaisen tiedeakatemian esimiehen paikalle vuonna 1995. (Tiedenäisiä, Haavio-Mannila, verkkolähde.) Vuonna 1994 Marjatta Marin valittiin Jyväskylän yliopiston sosiaaligerontologian professoriksi. Väittelystä hänellä oli tuolloin kulunut jo 24 vuotta, ja hänkin oli ehtinyt hoitaa professorin viransijaisuuksia useita vuosia (Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, verkkolähde).

Kun 1960-luvulla sosiaalitieteellinen tutkimus juurtui pääosin ei-yliopistollisiin suunnittelu- ja tutkimusyksiköihin, 1970-luvun lopulla tutkimus alkoi voimistua ennen kaikkea yliopistoissa. Yhteiskuntatieteiden tutkimusvuodet korkeakouluissa kolminkertaistuivat kymmenessä vuodessa 1980-luvun alusta lähtien. Vaikka Suomen Akatemian osuus sosiaalitieteiden ulkopuolisessa rahoituksessa laski rajusti muun julkisen sektorin rahoituksen kasvun myötä, oli se vielä 1990-luvulla korkeakoulujen sosiaalitieteellisten tutkimusten suurin yksittäinen ulkopuolinen rahoittaja. (Stolte-Heiskanen 1992, 307–308.)

Sosiologian oppiaineen suosio väheni huomattavasti 1970-luvun puolenvälin jälkeen. Kymmenessä vuodessa pro gradu -tutkielmien määrä jopa puolittui. 1980-luvun lopulla sosiologia alkoi kuitenkin taas vetää puoleensa korkeakouluissa, ja tutkintojen määrä palasi lähes ennalleen, kesimäärin noin 70 tutkintoon vuodessa. Myös alueellinen kehitys oli huomattavaa sosiologian levittäytyessä useisiin eri yliopistoihin ja korkeakouluihin. Kun vielä vuonna 1970 yli kaksi kolmasosaa kaikista sosiologian pro gradu -tutkielmista valmistui Helsingin yliopistosta, 1980-luvun loppupuoliskolla osuus väheni kahteen viidennekseen. Sosiologia laajentui myös yliopistojen ulkopuolella, ja 1990-luvun alussa jo noin kahdessakymmenessä erilaisessa valtiollisessa ja julkisen sektorin muussa itsenäisessä tutkimusyksikössä tehtiin sosiaalitieteellistä tutkimusta. (Stolte-Heiskanen 1992, 308–316.)

Sosiologian oppiaineen institutionalisoitumisen aikana sosiologian kenttä oli vielä lähes täysin miesten hallussa. Naisten urakehitys tapahtui erittäin hitaasti, ja vain hyvin harvat naiset saavuttivat professuureja. Jyväskylän yliopisto erottuu joukosta professorien virantäytöissä erityisen naismyönteisenä yliopistona. Esimerkiksi sosiologian ensimmäinen

naisprofessori Faina Jyrkilä valittiin virkaansa vain neljä vuotta hänen väittelynsä jälkeen. Tarkastelen yliopistojen välisiä eroja lähemmin seuraavassa luvussa väitelleiden sukupuolijakaumien kautta.

4.2. Naisten asema sosiologian kentällä

Naisten historiasta suomalaisen sosiologian kentällä ei ole tarjolla kattavaa selvitystä. Tarkastelenkin tässä luvussa naisten asemaa sosiologian historiassa käytettävissä olevan aineiston kautta. Esittelen naisten osuuden muutosta suomalaisen sosiologian kentällä vuosina 1947-2007 sosiologian laitoksilla tarkastettujen väitöskirjojen avulla. Lopuksi tarkastelen vielä lyhyesti Sosiologipäivien työryhmien vetäjien sukupuolijakaumia vuosina 1990-2010.

Sosiologian oppiainetta voi Suomessa opiskella tällä hetkellä kahdeksassa yliopistossa ja korkeakoulussa⁴. Suomessa on mahdollista opiskella myös oikeus-, terveys- ja taloussosiologiaa⁵, mutta koska aineistoni kattaa vain sosiologian laitoksilla hyväksytyt väitöskirjat, suljen sosiologian erityisalajat tarkastelun ulkopuolelle myös tässä yhteydessä.

Suomalaisissa korkeakouluissa on tällä hetkellä yhteensä 26 sosiologian professoria⁶. Sukupuolijakauma professorien kesken on seuraavanlainen (taulukko 2).

⁴ Helsingin, Jyväskylän, Lapin, Oulun, Tampereen, Turun ja Itä-Suomen yliopistossa sekä Åbo Akademiassa on sosiologian oppiaine. Vaasan yliopistossa sosiologian oppiaine on päätetty lakkauttaa nykyisten pääaineopiskelijoiden saatuaan opintonsa valmiiksi, kuitenkin viimeistään vuonna 2015.

⁵ Turun yliopistossa on kriminologian ja oikeussosiologian oppiaine ja Kuopion yliopistossa on terveystaloussosiologian oppiaine. Taloussosiologiaa voi opiskella pääaineena sekä Turun kauppakorkeakoulussa että Turun yliopistossa.

⁶ Sisältää myös sekä virkavapaalla/tutkimusvapaalla olevat, että määräaikaiset ja osa-aikaiset professorit, ei sisällä emeritusprofessoreja. Vaasan yliopistossa ei ole enää yhtään sosiologian professuuria. Tiedot kerätty laitosten kotisivuilta.

Taulukko 2. Sosiologian professorit Suomen yliopistoissa (marraskuussa 2010)

	Professorin sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Professorit	15	4	19
	79 %	21 %	100 %
Määrä- ja osa-aikaiset professorit	3	1	4
	75 %	25 %	100 %
Virkavapaalla olevat professorit	3	0	3
	100 %	0 %	100 %
Yhteensä	21	5	26
	81 %	19 %	100 %

Kaikista 26 sosiologian professoreista vain noin viidennes on naisia, mikä on kansainvälisestikin arvioiden erittäin vähän (ks. esim. Platt 2004, 199). Naisprofessorien osuus sosiologiassa vastaa kaikkien tieteenalojen keskimääräistä osuutta Suomessa, mikä on perustutkinto-opiskelijoiden naisvaltaisuuden nähden yllättävän vähän. Vakituksissa virkasuhteissa ja määrä- tai osa-aikaisissa työsuhteissa olevien professorien sukupuolijakaumissa ei ole mainittavaa eroa.

Sosiologian lehtoreita ja yliassistentteja suomalaisissa korkeakouluissa on yhteensä 24 kappaletta⁷. Sukupuolijakauma yliopiston virkahierarkian keskikastissa on sosiologian alalla huomattavasti professoreita tasaisempi, mutta silti edelleen miesvaltainen (taulukko 3). Naisia lehtoreista ja yliassistenteista on yhteensä noin 40 prosenttia, mutta määrä- ja osa-aikaisten työsuhteiden kohdalla sukupuolijakauma on käänteinen.

⁷ Sisältää myös virkavapaalla/tutkimusvapaalla olevat ja määräaikaiset lehtorit ja yliassistentit, lehtoreiden ja yliopistonlehtoreiden välillä ei ole tehty eroa. Sisältää myös yliopisto-opettajat Turun ja Helsingin yliopistoista. Tiedot kerätty laitosten kotisivuilta.

Taulukko 3. Sosiologian lehtorit ja yliassistentit Suomen yliopistoissa (marraskuussa 2010)

	Lehtorin tai yliassistentin sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Lehtorit ja yliassistentit	11	6	17
	65 %	35 %	100 %
Määrä- ja osa-aikaiset lehtorit ja yliassistentit	2	3	5
	40 %	60 %	100 %
Virkavapaalla olevat lehtorit ja yliassistentit	1	1	2
	50 %	50 %	100 %
Yhteensä	14	10	24
	58 %	42 %	100 %

Sosiologian väitöskirjoja on julkaistu Suomessa vuoteen 2007 mennessä yhteensä 349 kappaletta. Väitöskirjoista 203 on miesten kirjoittamia ja 146 naisten kirjoittamia, eli naisten osuus kaikista sosiologiasta väitelleistä on noin 40 prosenttia (taulukko 4). Tohtorintuotannon kasvu 1990-luvulla näkyy myös sosiologian väitöskirjojen määrissä, jotka lähes nelinkertaistuvat edellisiin vuosikymmeniin nähden. Väittelijöiden sukupuolijakaumassa käänne tapahtuu kuitenkin vasta 2000-luvulla.

Taulukko 4. Sosiologiasta vuoteen 2007 mennessä väitelleiden sukupuolijakaumat

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	N
Väitöskirjan julkaisuvuosi	1947-1959	92,9 %	7,1 %	14
	1960-1969	81,8 %	18,2 %	22
	1970-1979	79,3 %	20,7 %	29
	1980-1989	82,8 %	17,2 %	29
	1990-1999	65,2 %	34,8 %	112
	2000-2007	36,4 %	63,6 %	143
	Yhteensä	58,2 %	41,8 %	100 %
		203	146	349

Yliopistojen keskinäinen vertailu sukupuolen osalta on vaikeaa, sillä vertailussa on otettava huomioon myös laitoksen ikä ja naisten asema sosiologian oppiaineessa väitöskirjojen

ilmestymishetkellä.⁸ Tästä huolimatta, naisten osuuden vakiintuessa noin 20 prosenttiin jo 1960-luvulla, voidaan kolmen eniten väitöskirjoja tuottaneen sosiologian laitoksen kesken tehdä joitain yleisiä huomiota. Helsingin ja Tampereen yliopistoista väitelleiden sukupuolijakauma on niiden pitkästä historiasta huolimatta suhteellisen tasainen (taulukko 5). Turku erottuu joukosta naisväittelijöiden vain alle 15 prosentin osuudella.

Taulukko 5. Sosiologiasta vuoteen 2007 mennessä väitelleiden sukupuolijakaumat yliopistoittain

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	N
Yliopisto	Helsingin yliopisto	56,4 %	43,6 %	165
	Joensuun yliopisto	47,1 %	52,9 %	17
	Jyväskylän yliopisto	47,2 %	52,8 %	36
	Kuopion yliopisto	80,0 %	20,0 %	5
	Lapin yliopisto	53,8 %	46,2 %	13
	Oulun yliopisto	66,7 %	33,3 %	6
	Tampereen yliopisto	58,8 %	41,2 %	51
	Turun yliopisto	85,4 %	14,6 %	41
	Åbo Akademi	33,3 %	66,7 %	15
	Yhteensä	58,2 %	41,8 %	100 %
		203	146	349

Lähempi tarkastelu erityisesti paljon sosiologian väitöskirjoja tuottaneiden yliopistojen kesken on kuitenkin paikallaan. Ennen 1970-lukua Helsingin yliopistosta oli väitellyt vain kaksi naista yhteensä 22 väitelleestä. Helsingin yliopistossa naisten osuus väitelleistä oli 1990-luvulle saakka keskimäärin noin 23 prosenttia (taulukko 6), kun vastaavaan aikaan kaikkien yliopistojen keskimääräinen naisten osuus oli vain 17 prosenttia. Verrattuna kaikkien yliopistojen sukupuolijakaumiin, naisten osuus Helsingin yliopistossa erottuu positiivisesti. Myös kaikkien Helsingin yliopistosta väitelleiden naissosiologioiden osuus on hivenen keskimääräistä suurempi.

⁸ Ensimmäiset sosiologian väitöskirjat yliopistoittain: Helsingin yliopisto 1947, Joensuun yliopisto 1988, Jyväskylän yliopisto 1986, Kuopion yliopisto 1997, Lapin yliopisto 1996, Oulun yliopisto 1992, Tampereen yliopisto 1960, Turun yliopisto 1953, Åbo Akademi 1947 (seuraava väitöskirja vasta vuonna 1971).

Taulukko 6. Helsingin yliopistossa sosiologiasta väitelleiden sukupuolijakaumat

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	N
Väitöskirjan julkaisuvuosi	1947-1959	90,0 %	10,0 %	10
	1960-1969	91,7 %	8,3 %	12
	1970-1979	60,0 %	40,0 %	15
	1980-1989	75,0 %	25,0 %	16
	1990-1999	58,6 %	41,4 %	58
	2000-2007	33,3 %	66,7 %	54
	Yhteensä	56,4 %	43,6 %	100 %
		93	72	165

Tampereen yliopistossa oli 1990-luvulle tultaessa tarkastettu yhteensä 13 sosiologian väitöskirjaa, joista vain kolme oli naisten kirjoittamia (taulukko 7). Kaikki naisten kirjoittamat väitöskirjat olivat 1960-luvulta, eikä Tampereen yliopistosta väitellyt yhtään naista sosiologiasta jopa 21 vuoteen. Väitösten vähäiseen lukumäärään suhteutettuna keskimääräinen naisten osuus oli 1990-luvulle saakka kuitenkin noin 23 prosenttia, eli yhtä suuri kuin Helsingin yliopistossa. Naisten osuus sosiologiasta väitelleistä kasvoi Tampereen yliopistossa kuitenkin selvästi keskimääräistä hitaammin. Vielä 1990-luvulla naisten osuus oli vain hieman yli neljännes kiitetyistä, mikä oli jopa seitsemän prosenttiyksikköä kaikkien yliopistojen keskimääräistä naisten osuutta pienempi. Vuosina 2000–2007 julkaistujen väitöskirjojen kirjoittajissa naisten osuus vastasi kuitenkin jo yliopistojen keskimääräistä sukupuolijakaumaa.

Taulukko 7. Tampereen yliopistossa sosiologiasta väitelleiden sukupuolijakaumat

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	N
Väitöskirjan julkaisuvuosi	1960-1989	76,9 %	23,1 %	13
	1990-1999	72,2 %	27,8 %	18
	2000-2007	35,0 %	65,0 %	20
	Yhteensä	58,8 %	41,2 %	100 %
		30	21	51

Turun yliopisto erottui selkeästi muista yliopistoista sukupuolijakaumien tarkastelussa ilman aikaperspektiiviä (taulukko 5). Lähemmässä tarkastelussa käy ilmi, että ensimmäinen nainen

väitteli sosiologiasta vasta vuonna 1989. Hänen jälkeenkin oli vielä 11 vuoden tauko ennen kuin seuraava naissosiologi väitteli Turun yliopistosta (taulukko 8). Turun yliopiston sosiologian laitos erottuu kaikista muista yliopistoista erityisen miesvaltaisena. Vielä vuosina 2000–2007 julkaistujen sosiologian väitöskirjojen kirjoittajista naisten osuus Turun yliopistossa oli alle puolet, kun samaan aikaan Helsingin ja Tampereen yliopistoissa väitelleistä jo kaksi kolmasosaa oli naisia.

Taulukko 8. Turun yliopistossa sosiologiasta väitelleiden sukupuolijakaumat

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	N
Väitöskirjan julkaisuvuosi	1947-1979	100 %	0 %	15
	1980-1989	80,0 %	20,0 %	5
	1990-1999	100 %	0 %	10
	2000-2007	54,5 %	45,5 %	11
	Yhteensä	85,4 %	14,6 %	100 %
		35	6	41

Jyväskylän yliopisto erottuu sosiologian oppiaineen historiassa naismyönteisimpänä yliopistona, ainakin professuurien virantäytön puolesta. Sosiologiasta väitelleiden lukumäärien vertailussa Jyväskylä erottuu myös neljänneksi eniten sosiologian tohtoreita tuottaneena yliopistona Suomessa (taulukko 5). Väitelleiden lukumääriä tarkasteltaessa Jyväskylän yliopistolla ei kuitenkaan ole historiallisesti merkittävää asemaa suomalaisen sosiologian kentällä, sillä ennen vuotta 2000 se oli tuottanut vain yhteensä 11 sosiologian väitöskirjaa (taulukko 9). Näistä ensimmäinen julkaistiin vasta vuonna 1986. 2000-luvulla kasvu on ollut huima, sillä vuosina 2000-2007 Jyväskylän yliopistossa väitteli jopa 25 sosiologia. Määrä on Turun yliopistoon verrattuna yli kaksinkertainen, ja jopa viisi väittelijää Tampereen yliopistoa enemmän.

Ensimmäinen naissosiologi väitteli Jyväskylän yliopistossa vasta vuonna 1992. Samalla vuosikymmenellä sosiologiasta väitteli yhteensä kolme naista. Naisten osuus väitelleistä oli tuolloin yli kolmannes, mikä vastasi yliopistojen keskiarvoa. 2000-luvulla naisten osuus nousi Jyväskylän yliopistossa lähes kahteen kolmannekseen, mikä myös vastaa yliopistojen keskimääräistä sukupuolijakaumaa.

Taulukko 9. Jyväskylän yliopistossa sosiologiasta väitelleiden sukupuolijakaumat

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	N
Väitöskirjan julkaisuvuosi	1980-1989	100 %	0 %	3
	1990-1999	62,5 %	37,5 %	8
	2000-2007	36,0 %	64,0 %	25
	Yhteensä	47,2 %	52,8 %	100 %
		17	19	36

Jyväskylän yliopiston naismyönteisyys ei siten näy väitelleiden sukupuolijakaumissa, vaan naisten osuus vastaa yliopistojen keskiarvoa. Sosiologiasta väitelleiden sukupuolijakaumissa mitattuna naismyönteisin yliopisto Suomessa on Helsingin yliopisto, jossa naisten osuus väitelleistä on 1960-lukua lukuun ottamatta tasaisesti yliopistojen keskiarvoa suurempi. Neljästä eniten väitöskirjoja tuottaneista yliopistoista naisväittelijöiden osuudella mitattuna seuraavaksi tulevat Jyväskylän ja Tampereen yliopistot, joskin Tampereen yliopistossa naisten osuus oli vielä 1990-luvulla selvästi keskimääräistä alhaisempi. Turun yliopisto poikkeaa joukosta huomattavan pienellä naisväittelijöiden osuudella. Selvästi vähemmän sosiologian väitöskirjoja tuottaneista yliopistoista erottuu edukseen Åbo Akademi, jossa vuosina 2000-2007 väitelleistä yhdeksästä sosiologista jopa kahdeksan on naisia.

Naisten asemaa suomalaisen sosiologian kentällä voi tarkastella myös muista näkökulmista. Tieteenalan valtakunnallisia tutkimuspäiviä, Sosiologipäiviä, on järjestetty Suomessa vuodesta 1989. Sosiologipäivät järjestetään vuosittain eri kaupungeissa, ja niiden koordinoinnista vastaa sosiologien kansallinen tiedeseura The Westermarck society ry, joka myös julkaisee neljästi vuodessa ilmestyvää Sosiologia-lehtä (The Westermarck society ry:n kotisivut). Päivien ohessa järjestetään lukuisia työryhmiä sosiologian eri tutkimusaloilta, joita koordinoi sosiologit ympäri Suomea. Olen koonnut vuosina 1990-2010 järjestettyjen Sosiologipäivien työryhmien vetäjät sukupuolensa mukaan seuraavaan taulukkoon. Taulukossa on huomioitu vain työryhmät, joiden abstraktit on julkaistu Sosiologia-lehdissä. Esitän työryhmien vetäjien lukumäärät kahden vuoden keskiarvoina (taulukko 10).

Taulukko 10. Sosiologipäivien työryhmien vetäjien sukupuolijakauma

	Miesvetäjiä	Naisvetäjiä	Naisten osuus
Sosiologipäivät 1990-1991	11	6	35,3 %
1992-1993	16	7	30,4 %
1994-1995	18	6	25,0 %
1996-1997	20	15	42,9 %
1998-1999	15	14	48,3 %
2000-2001	19	16	45,7 %
2002-2003	24	22	47,8 %
2004-2005	27	13	32,5 %
2006-2007	25	22	46,8 %
2008-2009	20	19	48,7 %
2010	27	15	35,7 %
Yhteensä	20	14	41,2 %

Naisvetäjien lisäksi työryhmien määrä on kasvanut 1990-luvun keskimääräisestä 16 työryhmästä 2000-luvulla keskimääräiseen 24 työryhmään. Naisten osuus työryhmien vetäjistä on lähennellyt puolta jo 1990-luvun puolenvälin jälkeen, mutta myös notkahdellut ajoittain jopa kolmasosaan vetäjistä. Naisten keskimääräinen osuus työryhmien vetäjistä viimeisen 21 vuoden ajalta on noin 40 prosenttia, mikä on vähemmän kuin naisten osuus väitelleistä samana ajankohtana. The Westermarck society on jakanut myös gradupalkintoja vuodesta 1984. Kaikista 30 tähän mennessä gradupalkinnon saaneista naisia on yhteensä 11, eli noin 37 prosenttia (Westermarck societyn kotisivut). Naisten osuus gradupalkintoja saaneista on huomattavan pieni ajanjakson perustutkinto-opiskelijoiden sukupuolijakaumaan nähden.

Suomalaisen sosiologian kenttä näyttäytyy historiallisesti tarkasteltuna erittäin miesvaltaisena areenana. Naisten asema kentällä on muuttunut erittäin hitaasti. Perustutkinto-opiskelijoiden sukupuolijakaumista ei ole varmaa historiallista tietoa, mutta käänne kaikkien yliopisto-opiskelijoiden sukupuolijakaumassa tapahtui jo vuonna 1964 (ks. *Sukupuoli tiedeyhteisössä*). Siitä huolimatta sosiologiasta väitelleiden sukupuolijakauma kääntyi naisenemmistöiseksi vasta 2000-luvulla, ja professorissa naiset ovat edelleen pieni vähemmistö.

4.3. Sukupuolittuneet tutkimusalat?

Tieteellisen yhteisön sukupuolittuneet rakenteet voivat näyttäytyä myös tutkimusaiheissa, minkä vuoksi niiden tarkastelu sukupuolen kannalta on tutkimusaiheen kannalta valaisevaa. Sosiologia jakautuu lukuisiin eri tutkimusaloihin. Tässä luvussa tarkastelen vuosina 1947-2000 julkaistujen sosiologian väitöskirjojen tutkimusaloja suhteessa väitöskirjan kirjoittajan sukupuoleen, selvittääkseni ovatko sosiologian tutkimusalat Suomessa sukupuolittuneita. Olen käyttänyt tutkimusalojen luokittelussa alunperin Matti Alestalon ja Teuvo Rädyn (1994) käyttämää luokittelua⁹. Koska jouduin tekemään luokittelun vain väitöskirjojen otsikkojen ja esipuheiden varassa, ei varsinainen tutkimusala selvinnyt kaikista väitöskirjoista. Uudemmissa väitöskirjoissa aiheet saattoivat myös vaatia uusien luokkien muodostamista, mitä en pitänyt tässä yhteydessä tarpeellisena. Niinpä tarkastelusta puuttuu yhteensä 14 aineiston väitöskirjaa.

Naisväittelijöiden tekemä tutkimus puuttuu usealta tutkimusalalta kokonaan (taulukko 11). Miesväittelijöiden aiheista yksikään ei edusta sosiaalihuollon tutkimusalaa, mutta naisten kirjoittamista väitöskirjoistakin vain yksi on luokiteltavissa sosiaalihuoltoa koskevaksi. Yhteensä 31 luettelon tutkimusalasta vain naistutkimus on selvästi naisten suosima tutkimusala. Muut neljä tutkimusalaa, joissa naisväittelijöiden osuus on vähintään puolet, ovat ikäryhmät, tiede, poikkeava käyttäytyminen sekä koulutus ja kasvatus.

Taulukko 11. Sosiologian tutkimusalojen jakautuminen väittelijöiden kesken

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	Yhteensä
Tutkimusalat	Teoria ja metodologia	14	1	15
	Yhteiskuntaluokat	7	0	7
	Arvot, normit ja sosiaalinen integraatio	4	0	4
	Etniset ja kielelliset ryhmät	5	2	7
	Sosiaaliantropologia ja kehitysmaat	10	5	15
	Pienryhmät	2	1	3
	Talous	2	0	2
	Työelämä ja työvoima	20	3	23

⁹ Olen poistanut luokituksesta muuttoliikkeen tutkimusalan, jota yksikään aineiston väitöskirja ei edustanut.

Politiikka	8	2	10
Sotilassosiologia	2	0	2
Oikeus ja hallinto	3	0	3
Organisaatiot ja järjestöt	3	0	3
Ihmisen ja ympäristön suhteet	1	0	1
Asuminen	2	0	2
Alueellinen kehitys ja maaseut sosiologia	8	3	11
Väestötiede	1	0	1
Perhe ja avioliitto	1	2	3
Naisen asema ja naistutkimus	1	7	8
Ikäryhmät	4	7	11
Tiede	2	2	4
Taide ja kirjallisuus	4	2	6
Uskonto	4	2	6
Koulutus ja kasvat	5	5	10
Korkeakoulu ja opiskelijat	6	2	8
Joukkotiedot	1	0	1
Vapaa-aika ja urheilu	3	1	4
Poikkeava käyttäytyminen	1	2	3
Alkoholi ja huumeet	12	4	16
Lääketiede ja terveys	8	5	13
Sosiaalihuolto	0	1	1
Hyvinvointitutkimus ja sosiaaliturva	5	0	5
N	149	59	208

Suomen yliopistoissa tarkastetuista sosiologian väitöskirjoista erottuu kaksi tutkimusalaa ylitse muiden: työelämä ja työvoima, sekä alkoholi ja huumeet. Kummassakaan tutkimusalassa ei naisväitelijöiden edustus ole kovin vahvaa, mikä johtuu osittain aiheiden suosioista aineiston ensimmäisten vuosikymmenien väitöskirjoissa, jolloin naisten osuus väitelijöistä oli vielä erittäin pieni. Luettelosta näkyy myös sosiaaliantropologisen tutkimuksen vahva asema suomalaisessa sosiologiassa, ennen institutionalisoitumista omaksi tieteenkseen.

Selvittääkseni tarkemmin sukupuolinäkökulmasta tehdyn tutkimuksen jakautumista mies- ja naisväitelijöiden kesken, luokittelin väitöskirjat myös sen perusteella, liittyykö sukupuolinäkökulma niihin pääotsikon tasolla. Yhteensä 27 väitöskirjassa sukupuoli-

näkökulma näkyi sisäänrakennettuna aiheeseen, mikä tarkoittaa noin 13 prosenttia kaikista luokitelluista väitöskirjoista. Yli 80 prosenttia sukupuolinäkökulmasta tehdyistä tutkimuksista oli naisten kirjoittamia. Kahdella suosituimmalla tutkimusalalla tehdyistä väitöskirjoista vain neljässä oli selvä sukupuolinäkökulma. Tämä kertoo osaltaan kyseisten alojen tutkimusperinteestä, jossa miestä on pidetty normina, eikä sukupuolta olla siksi problematisoitu.

Sosiologian tutkimusalat ovat Suomessa väitöskirjojen aiheiden perusteella jonkin verran sukupuolittuneita. Naisväittelijöiden aiheet jakautuvat kuitenkin hyvin tasaisesti eri tutkimusaloille, joten alojen sukupuolittuneisuuden voi tulkita johtuvan pääosin miesväittelijöiden suuresta osuudesta sosiologian historiassa. Merkittävimmät havainnot tutkimusalojen tarkastelusta ovat sukupuolisensitiivisen tutkimuksen keskittyminen lähes täysin naisten kirjoittamiin väitöskirjoihin, sekä suomalaisen sosiologian historian suosituimpien tutkimusalojen ilmeinen miesvaltaisuus.

Sosiologian kentän sukupuolittunut työnjako

Tässä luvussa tarkastelen esipuheissa esitettyjen kiitosten muodostamaa kuvaa suomalaisen sosiologian kentän sukupuolittuneesta työnjaosta. Analysoin esipuheita tarkastelemalla akateemisen sosiologian kentän sukupuolittuneiden rakenteiden muutoksia ja pysyvyyksiä kiitettyjen henkilöiden sukupuolijakaumien perusteella. Historiallinen näkökulma tulee esille ajallisen kehyksen huomioonottavien taulukoiden avulla.

Aineiston väittelijät eroavat toisistaan huomattavasti sekä verkostojensa että kirjoitustyyliensä osalta, mikä heijastuu selvimmin kiitettyjen määrissä. Aineisto kattaa yli 50 vuoden aikajakson, minkä aikana sekä akateeminen sosiologia että suomalainen yhteiskunta kokivat monia murroksia. Väitöskirjat on kirjoitettu hyvin erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa ja väitöskirjainstituution kehityksen eri vaiheissa. Esipuheet vaihtelevat siten sekä kiitettyjen määrien, että heidän sukupuolijakaumiensa mukaan. Esitän aineiston pääasiassa keskiarvotaulukoiden avulla, joista käy ilmi kiitetyiden sukupuolijakaumat joko ajallisesti tai väittelijän sukupuolen mukaan tarkasteltuna. Aineiston vaihtelua pyrin tuomaan esiin tarvittaessa keskiluvun eli mediaanin avulla. Aineiston koostuessa yhteensä 4244 kiitetyistä henkilöstä ja yhteisöstä, keskiarvoihin perustuva tarkastelu mahdollistaa kiitettyjen sukupuolijakaumien vertaamisen mies- ja naisväittelijöiden esipuheiden välillä suhteellisen yksinkertaisten taulukkojen avulla.

Olen jakanut esipuheet karkeasti vuosikymmeniin väitöskirjojen julkaisuvuoden perusteella. Ensimmäiset 1940-luvulla julkaistut kaksi väitöskirjaa olen yhdistänyt 1950-luvun väitöskirjoihin, koska johtopäätösten tekeminen kahden esipuheen perusteella ei olisi mielekäästä. Myös vuonna 2000 ilmestyneet väitöskirjat olen yhdistänyt 1990-luvulla julkaistujen väitöskirjojen joukkoon, koska kyseisenä vuonna julkaistujen 16 väitöskirjan perusteella ei ole mahdollista tehdä koko vuosikymmentä koskevia yleistyksiä. Yhden vuoden käsitteleminen erikseen ei olisi sen tähden muutoksen tarkastelun kannalta järkevää.

Tarkasteltaessa kiitettyjen joukkoa heidän väittelijöille tarjoamansa avun perusteella myöhemmissä alaluvuissa, käytän ajallisena katkaisukohtana pääosin vuotta 1988, jolloin saavutettiin vähintään yhden naisväittelijän vuosittainen tahti. Aikajanan jakaminen kahteen

jaksoon viiden vuosikymmenen sijasta kasvattaa väittelijöiden lukumäärää yhden ajallisen jakson sisällä ja parantaa siten ajallista vertailtavuutta. 1980- ja 1990-lukujen vaihde on osoittautunut murrokselliseksi sekä väittelijöiden että kiitettyjen sukupuolijakaumien kannalta, minkä vuoksi vuoden 1988 käyttö aineiston jakajana on perusteltua. Kuten johdannossa mainitsin, vuonna 1987 tapahtui myös toinen merkittävä käänne suomalaisessa yliopistomaailmassa: ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden sukupuolijakauma kääntyi ensi kertaa naisvaltaiseksi. Vuoden 1988 käyttö ajallisena katkaisukohtana jakaa aineiston karkeasti kahtia, mikä helpottaa aikajaksojen vertailua. Tasan puoliksi aineisto jakautuu vuonna 1991 (vain naisväittelijöiden osalta vuonna 1995). Kaiken edellä mainitun perusteella vuotta 1988 voidaan pitää sosiologian väitöskirjainstituution kannalta merkittävän murroksen alkuna.

Aluksi tarkastelen esipuheita yleisesti kaikkien aineistossa kiitettyjen henkilöiden avulla. Sisällytän kaikkien kiitettyjen henkilöiden tarkasteluun myös lyhyen analyysin kansainvälisten kiitettyjen jakautumisesta esipuheissa. Seuraavaksi siirryn kiitettyjen yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Ensimmäinen yksityiskohtaisempi analyysi koskee kentän hierarkian ylimpiä portaita, useissa väitöskirjoissa kiitettyjen ohjaajien ja esitarkastajien avulla. Olen jakanut alkuperäisen luokittelun kuusi ensisijaisinta muuttujaa sisällöllisen ja käytännöllisen avun kategorioihin, joita tarkastelen toisessa ja kolmannessa alaluvussa. Analyysin neljäs osa käsittelee kiitettyjä yhteisöjä ja rahoittajia, sekä niiden jakaantumista väittelijöiden sukupuolen mukaan. Lopuksi esitän yhteenvedon analyysin tuloksista.

4.4. Esipuheissa kiitetyt henkilöt

Naisten lukumäärän muuttuessa sosiologian historiassa miehiä enemmän, esitän tekstin luettavuuden vuoksi jatkossa vain naisten osuudet kiitetyistä. Aineiston kaikkiaan 3681 kiitetyistä henkilöstä naisten osuus on noin kolmannes (1280 kpl), eli kiitoksista suurin osa osoitetaan miehille. Vuoteen 1988 saakka naisten osuus yhteensä 1034 kiitetyistä on noin 22 prosenttia (223 kpl) ja vuodesta 1988 eteen päin yhteensä 2647 kiitetyistä noin 40 prosenttia (1057 kpl). Näin ollen naisten osuus kiitetyistä on lähes kaksinkertaistunut naisväittelijöiden lisääntymisen myötä.

Esipuheissa kiitettyjen henkilöiden lukumäärissä on huomattavissa myös ajallisia vaihteluita (taulukko 12). 1990-luku erottuu kiitettyjen henkilöiden keskimääräisellä lisääntymisellä

aiempiin vuosikymmeniin nähden. Vähiten kiitoksia esitetään 1970-luvulla julkaistuissa esipuheissa. Keskihajonnan ollessa kuitenkin suuri juuri kyseisinä vuosikymmeninä, keskiarvo ei välttämättä kerro koko totuutta. Kyseisinä vuosikymmeninä ilmestyi myös eniten kiitoksia esittäneiden väittelijöiden väitöskirjat, jotka molemmissa tapauksissa nostivat keskiarvoa suhteessa mediaaniin. Tarkasteltaessa mediaaneja, ero kuitenkin säilyy noin seitsemän kiitetyn suuruisena, minkä perusteella voi todeta, että 1970-luvun esipuheissa esitetään keskimäärin vähemmän kiitoksia kuin 1990-luvun esipuheissa.

Taulukko 12. Kaikki esipuheissa kiitetty henkilöt vuosikymmenittäin

		Väitöskirjan julkaisuvuosi					Yhteensä
		1947-1959	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-2000	
Kiitetty henkilöt	Keskiarvo	14,79	13,36	13,04	13,81	19,59	17,12
	Mediaani	13	12	10	12	17	15
	Minimi	8	5	2	6	0	0
	Maksimi	28	27	62	25	102	102
	N	14	22	26	27	126	215

Aineiston ainoa esipuhe, joissa ei kiitetä ketään henkilöä nimeltä on miehen kirjoittama, ja suurimmat kiitettyjen määrät sisältävät esipuheet ovat naisten kirjoittamia. 1990-luvulla ilmestyi myös kaksi miehen kirjoittamaa esipuhetta, joissa kiitetään yli 60 henkilöä, joten normaalia enemmän kiitoksia esittävät esipuheet eivät vaikuta vain naisväittelijöiden esipuheissa kiitettyjen henkilöiden keskiarvoihin. Ajallisten trendien lisäksi esipuheet eroavat myös väittelijän sukupuolen mukaan. Tarkasteltaessa kaikkia esipuheita yhdessä, aineistosta ilmenee selvä yhteys esipuheissa kiitettyjen määrän ja väittelijän sukupuolen välillä (taulukko 13). Naiset kiittävät keskimäärin selvästi useampaa henkilöä kuin miehet. Naiset kiittävät keskimäärin noin 22 henkilöä, ja miehet 15 henkilöä. Ero säilyy jokseenkin samansuuruisena tarkasteltaessa keskilukua.

Taulukko 13. Kaikki esipuheissa kiitetty henkilöt väittelijän sukupuolen mukaan eriteltyinä

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	Yhteensä
Kiitetty henkilöt	Keskiarvo	15,22	21,70	17,12
	Mediaani	13	18	15
	N	152	63	215

Edellisten taulukoiden perusteella on kuitenkin mahdotonta tehdä johtopäätöksiä kiitettyjen henkilöiden lukumäärän, väittelijän sukupuolen ja väitöskirjan julkaisuvuoden yhteydestä. Selittykö kiitettyjen henkilöiden määrän kasvu 1990-luvulla naisväittelijöiden määrän huomattavalla lisääntymisellä, vai selittykö naisväittelijöiden keskimääräistä suurempi kiitettyjen määrä heidän väittelyajankohdan trendistä kiittää useampia henkilöitä? Vastaus ei ole yksiselitteinen. Koska naisväittelijöiden määrä oli 1990-luvulle saakka vähäinen, vuosikymmeniin perustuva vertailu ei ole mielekästä. Tämän vuoksi käytän seuraavassa taulukossa ajallisena katkaisukohtana vuotta 1988.

Kaikkien kiitettyjen keskiarvo on naisväittelijöiden esipuheissa noin viisi henkilöä miesväittelijöiden esipuheita suurempi vuoden 1988 molemmiin puolin (taulukko 14). Keskiarvoa nostaa molemmissa tapauksissa kaksi esipuhetta, joissa kiitettyjen määrä on huomattavasti keskiarvoa suurempi. Tarkasteltaessa mediaania, nais- ja miesväittelijöiden välinen ero kiitettyjen määrässä pienenee lähes olemattomaksi ennen vuotta 1988 julkaistujen väitöskirjojen osalta. Myöhemmin julkaistuissa väitöskirjoissa kiitettyjen keskiarvo kasvaa selvästi molempien sukupuolten kohdalla, mikä todistaa tulkinnan kiitettyjen määrän ajallisesta kehityksestä. Naisväittelijöiden esipuheissa mediaani kuitenkin lähes kaksinkertaistuu, minkä perusteella voi todeta naisväittelijöiden lisääntymisen vaikuttavan osaltaan myös kiitettyjen määrän ajalliseen kehitykseen. Ajallisista trendeistä huolimatta, naiset kiittävät keskimäärin useampaa henkilöä kuin miehet.

Taulukko 14. Kiitetyt henkilöt väittelijän sukupuolen ja väitöskirjan julkaisuvuoden perusteella eriteltyinä

		Väittelijän sukupuoli					
		Mies			Nainen		
		1947-1987	1988-2000	Yhteensä	1947-1987	1988-2000	Yhteensä
Kiitetyt henkilöt	Keskiarvo	12,45	17,35	15,22	17,67	22,65	21,70
	Mediaani	11	16	13	12	21	18
	Minimi	2	0	0	8	7	7
	Maksimi	28	64	64	62	102	102
	N	66	86	152	12	51	63

Myös kiitettyjen sukupuolijakaumat eroavat väittelijän sukupuolen mukaan huomattavasti. Miesväittelijöiden keskimääräinen 15 kiitettyä jakaantuu mies- ja naiskiitettyjen kesken hyvin epätasaisesti (taulukko 15).

Taulukko 15. Miesväittelijöiden esipuheissa kiitettyjen henkilöiden keskiarvot

	Väitöskirjan julkaisuvuosi					Yhteensä
	1947-1959	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-2000	
Kiitetyt miehet	13,23	10,44	7,67	10,27	12,63	11,39
Kiitetyt naiset	1,69	2,78	2,67	3,68	4,78	3,83
Naisten %-osuus kiitetyistä	11	21	26	26	27	25
N	13	18	21	22	78	152

Yhteensä 153 miesväittelijän esipuheissa kiitetään keskimäärin noin 11 miestä ja neljää naista. Naisten osuus kiitetyistä on siten noin neljännes. Ajallisesti naisten osuus kiitetyistä kasvaa 1940 ja 1950-lukujen noin kymmenyksestä 1960-luvun noin viidennekseen, minkä jälkeen naisten osuus kasvaa hitaasti 1990-luvun noin 27 prosenttiin. Naisten osuus kaikista miesväittelijöiden esipuheissa kiitetyistä on huomattavan pieni koko aineistossa, sen ollessa enimmilläänkin vain hieman yli neljännes kiitetyistä.

Yhteensä 63 naisväittelijän osalta kiitettyjen sukupuolijakauma on hyvin tasainen, sillä naisia on keskimäärin noin puolet kiitetyistä. Naisten osuus kiitetyistä kasvaa aineistossa neljän ensimmäisen vuosikymmenen keskimääräisestä 26 prosentista 1990-luvun noin 57 prosenttiin (taulukko 16).

Taulukko 16. Naisväittelijöiden esipuheissa kiitettyjen henkilöiden keskiarvot

	Väitöskirjan julkaisuvuosi					Yhteensä
	1947-1959	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-2000	
Kiitetyt miehet	13,00	9,75	19,00	8,40	10,00	10,62
Kiitetyt naiset	,00	4,25	5,40	4,80	13,13	11,08
Naisten %-osuus kiitetyistä	0	30	22	36	57	51
N	1	4	5	5	48	63

Kaikkien kiitettyjen osalta voi todeta sukupuolijakauman olevan miesväittelijöiden esipuheissa erittäin miesvaltainen, kun taas naisväittelijät kiittävät kohtuullisen tasapuolisesti sekä miehiä että naisia. Toisaalta analyysissa on otettava huomioon naisten vähäinen määrä myös naisväittelijöiden esipuheissa aina 1990-luvulle saakka, mikä johtuu luultavasti naisten vähäisestä edustuksesta sosiologian kentällä oppiaineen ensimmäisinä vuosikymmeninä. Naiskiitettyjen määrä kasvaa naisväittelijöiden määrän mukana, mutta vain naisväittelijöiden esipuheissa.

Kaikista esipuheissa kiitetyistä henkilöistä olen luokitellut kansainvälisiksi kiitetyiksi yhteensä 603 henkilöä. Kansainväliset kiitetyt muodostavat siten noin 16 prosentin osuuden kaikista esipuheissa kiitetyistä henkilöistä. Jopa 127 esipuheessa ei kiitetä ketään kansainväliseksi luokiteltua henkilöä, minkä vuoksi heidän perusteella ei ole mahdollista tehdä yleisiä johtopäätöksiä mies- ja naisväittelijöiden verkostojen laajuudesta. Kansainvälisten kiitettyjen määrä kasvaa huomattavasti aineiston viimeisen vuosikymmenen aikana, mikä saattaa yhtäältä johtua tietotekniikan kehittymisen mahdollistamista tilaisuuksista kasvattaa akateemisia verkostoja Suomen rajojen ulkopuolella, tai toisaalta kiitettyjen henkilöiden määrän yleisestä kasvusta kyseisenä ajankohtana. Kansainvälisten kiitettyjen osuus kiitetyistä on muita vuosikymmeniä suurempi myös aineiston ensimmäisen vuosikymmenen esipuheissa, mikä johtuu luultavasti sosiologien vähäisestä määrästä Suomessa tuohon aikaan. Naisväittelijät kiittävät keskimäärin hieman miehiä useampaa kansainvälistä henkilöä (taulukko 17), mikä selittyy osin kansainvälisten kiitettyjen yleisestä lisääntymisestä naisväittelijöiden lisääntymisen aikana.

Taulukko 17. Kansainväliset kiitetyt henkilöt

		Väittelijän sukupuoli		
		Mies	Nainen	Yhteensä
Kiitetyt	Keskiarvo	2,47	3,60	2,80
	Yhteensä	376	227	603
	N	152	63	215

Analyysin tähänastiset tulokset asettavat mielenkiintoisen kysymyksen esipuheissa kiitettyjen yhteismäärän ja naisten osuuden yhteydestä. Johtuuko naiskiitetyiden suurempi osuus naisväittelijöiden esipuheissa siitä, että naiset kiittävät keskimäärin useampaa henkilöä? Jos näin on, kiittävätkö naiset useammin toisia naisia vähäisestäkin avusta väitöskirjan valmistumisprosessissa, tai toisin päin, jättävätkö miehet useammin mainitsematta naisten panoksen kiitoksissaan? Toinen mahdollinen tulkinta analyysin tuloksille on, että naiset tukeutuvat toisten naisten apuun useammin kuin miehet. Kiitettyjen henkilöiden määrän vaihtelu väittelijän sukupuolen mukaan on myös monitulkintainen. Onko kyse naisväittelijöiden laajemmista verkostoista, vai kiittävätkö naisväittelijät vuolaammin esipuheissaan? Raija Julkusen (2004) mukaan esipuheiden laajentuminen ja henkilökohtaistuminen on osa tiedemaailman feminisoitumista. Viitaten Sari Rathodin Naisten yliopisto -seminaarin julkaisemattomaan seminaarityöhön vuodelta 2003, Julkunen

toteaa naisten esipuheiden olevan yleisesti naisellisempia ja kiitollisempia, joskin esipuheiden feminisoituminen näkyy myös miesten kirjoittamissa esipuheissa. Ben Aggerin tavoin (ks. *Esipuhe tutkimusaineistona*) Julkunen katsoo esipuheiden luovan hierarkioita paljastamalla kirjoittajan kuulumisesta tutkijamaailman sisäpiireihin, mutta esipuheet ovat hänen mukaansa nykyään myös kirjoittajan intiimejä tunnustuksia ja tilityksiä. (Julkunen 2004, s. 33.)

Suvi Ronkainen (1999) kutsuu väitöskirjansa lomakehaastatteluissa ilmennyttä naisten laveampaa vastaamistyyliä naislisäksi. Tämä naislisä ilmeni Ronkaisen tutkimuksessa sekä valmiiden vastausvaihtoehtojen valinnassa että avointen kysymysten vastauksissa, joissa molemmissa naiset vastasivat huomattavasti miehiä laajemmin. Ronkainen tosin huomauttaa haastattelun vuorovaikutustilanteen vaikuttaneen mahdollisesti vastaamistyylin sukupuolittuneisuuteen, sillä hänen tutkimuksessaan kaikki haastattelijat olivat naisia. (Ronkainen, 1999, s. 151-154.) Naisväittelijöiden esittämien kiitosten runsaus miehiin nähden voi siis mahdollisesti selittyä myös naisten monisanaisemmasta ilmaisutyylistä, jota Ronkainen kutsuu naislisäksi.

Kaikkien kiitettyjen henkilöiden analysoiminen yhdessä ei mahdollista naisten laajempien esipuheiden syiden selvittämistä. Johtuuko naisväittelijöiden suurempi kiitettyjen määrä siis pyrkimyksestä legitimoida tutkimusta ja osoittaa sosiaalistumista tieteelliseen yhteisöön vai naisten monisanaisemmasta tavasta ilmaista itseään? Edellinen selitys ei ole mahdoton, koska naiset ovat selvästi marginaalisessa asemassa tieteen ja sosiologian historiassa. Valaisen asiaa analysoimalla kiitettyjen henkilöiden asemaa väitösprosessissa. Mikäli lähdetään oletuksesta, että naisväittelijöiden laajemmat esipuheet johtuvat pyrkimyksestä legitimoida tutkimusta ja osoittaa kirjoittajan paikkaa tutkijamaailmassa, kiitosten runsaus tulisi ilmetä erityisesti sisällöllistä apua tarjonneiden kiitetyiden kategoriassa, mikä muodostuu pääsääntöisesti toisista tutkijoista. Mikäli kuitenkin naisväittelijöiden "ylimääräiset" kiitokset jakaantuvat tasaisesti hierarkian eri portaille, voi sukupuolten välisen eron kiitosten määrässä tulkita ilmentävän pääosin naisten laveampaa kirjoitustyyliä. Seuraavaksi tarkastelen esipuheissa kiitettyjen ohjaajien ja esitarkastajien sukupuolijakaumia suhteessa väittelijän sukupuoleen.

4.5. Ohjauksesta ja esitarkastuksesta kiitetyt henkilöt

Väitöskirjainstituution tärkeimmät yksittäiset toimijat väittelijöiden lisäksi ovat väitöskirjan ohjaajat ja esitarkastajat. Nämä muodolliset asemat vaativat vankkaa tietämystä sosiologiasta sekä pitkän kokemuksen tutkimustyöstä, joten usein kyseiset tehtävät lankeavat hierarkian ylemmille portaille. Sosiologian oppiaineen alkuaikoina näihin tehtäviin vaadittiin professuuri, mutta väittelijöiden lisääntymisen myötä tehtäviin alettiin kelpuuttaa myös dosentteja. Ohjaajien ja esitarkastajien panos on usein väitöskirjan kannalta ratkaisevan tärkeä, joten heidät myös tavataan mainita esipuheissa. Tämän vuoksi ohjaajien ja esitarkastajien sukupuolijakaumia on mahdollista tarkastella aineiston pohjalta, ja saada siten käsitys hierarkian ylimpien portaiden sukupuolittuneisuudesta.

Väitöskirjainstituutioon erottamattomasti kuuluvat vastaväittäjät ja kustokset puuttuvat aineistosta lähes kokonaan, joten he jäävät analyysin ulkopuolelle. Yhteensä vain yhdeksässä esipuheessa kiitetään vastaväittäjää, ja vain yhdessä kustosta. Tärkeimpänä syynä kiitosten puuttumiselle on luultavasti kyseisten henkilöiden nimeäminen usein hyvin myöhään väitösprosessissa, jolloin väitöskirja on jo valmistunut ja lähtenyt painoon.

Hieman yli puolessa esipuheista (126 kpl) kiitetään väitöksen esitarkastajia. Kahta esitarkastajaa kiitetään 114 esipuheessa, yhtä yhdeksässä ja kolmea esitarkastajaa kolmessa esipuheessa. Ohjauksesta kiitetään selvästi harvemmin, vain noin kolmanneksessa (78 kpl) esipuheista. Yhtä ohjaajaa kiitetään 53 esipuheessa, kahta 19 esipuheessa ja kolmea kuudessa. Ohjaajien sisältöluokkaan kuuluu kuitenkin vain nimenomaan ohjauksesta kiitetyt, joten ohjauksesta saatetaan epäsuorasti kiittää huomattavasti useampaa henkilöä. Mahdollisten ohjaajien kiittäminen esimerkiksi käsikirjoitusten kommentoinnista tai väittelijän kannustuksesta on siirtänyt heidät tekstin kommentoinnin tai taustatuen sisältöluokkaan, joita tarkastelen myöhempänä.

Analyysin luotettavuuden arvioinnissa on otettava huomioon myös aineistosta puuttuvat ohjaajat ja esitarkastajat, joiden sukupuolijakauma ei ole aineiston perusteella pääteltävissä. Toisin kuin muista aineiston muuttujista, esitarkastajista on mahdollista laskea myös kiitosta vaille jääneiden henkilöiden määrä, sillä esitarkastus on Suomessa edellytys väittelyluvan saamiseksi. Esitarkastajien kiitokset puuttuvat jopa noin 40 prosentista esipuheista. Vähiten

esitarkastajia kiitetään aikajakson alussa ja 1970-luvulla julkaistuissa väitöskirjoissa, jolloin esitettiin myös keskimääräisesti vähiten kiitoksia (ks. *Kaikki kiitetyt*). Eniten esitarkastajia on huomioitu 1990-luvun esipuheissa, jolloin myös kiitettyjen yhteismäärä on huipussaan. Erot vuosikymmenten välillä ovat huimia: esitarkastajat puuttuvat jopa noin 70 prosentista vuosina 1947–1959 julkaistuista esipuheista, mutta vain 30 prosentista vuosina 1990–2000 julkaistuista.

Ohjaajien osalta ei ole mahdollista tehdä edellisen kaltaista analyysia "puuttuvista kiitoksista", sillä ohjaajia saattaa esiintyä myös muissa sisältöluokissa. Väitöskirjojen ohjaus ei myöskään ole esitarkastusta vastaava välttämätön osa instituutiota. Virallinen ohjaaja saattaa siis puuttua kokonaan, joskin ohjaajan puuttuminen on erittäin harvinaista. Ajallinen kehitys kiitettyjen ohjaajien määrässä vastaa kuitenkin pitkälti esitarkastajien vastaavaa, 1960- ja 1970-lukujen erottuessa ohjaajien erityisen vähäisellä määrällä. Kyseisinä vuosikymmeninä ohjaajille osoitetut kiitokset puuttuvat noin 80 prosentista esipuheista. Syynä sekä ohjaajille että esitarkastajille osoitettujen kiitosten puuttumiselle aineiston ajanjakson ensimmäisinä vuosikymmeninä saattaa olla sosiologian professorien vähäinen määrä, minkä vuoksi ohjaajat ja esitarkastajat saattoivat olla niin ilmeisiä, ettei heidän mainitsemistaan pidetty tarpeellisena. 1990-luku erottuu myös ohjaajille osoitettujen kiitosten määrän kasvulla edellisiin vuosikymmeniin nähden, mikä selittyy osaltaan tohtorituotannon kasvun mahdollistaneella ohjauksen ammatillistumisella.

Naisväittelijät kiittävät sekä ohjaajiaan että esitarkastajiaan huomattavasti miesväittelijöitä useammin. Naisväittelijöistä yli puolet kiittää yhtä tai useampaa henkilöä ohjauksesta, miesväittelijöiden vastaavan osuuden ollessa vain alle kolmannes. Naisväittelijät kiittävät ohjauksesta siis lähes kaksi kertaa miehiä useammin. Jopa 73 prosenttia naisväittelijöistä kiittää esitarkastajiaan, kun taas miesväittelijöistä esitarkastajiaan kiittää vain hieman yli puolet. Tarkasteltaessa vain vuosina 1990–2000 ilmestyneiden väitöskirjojen esipuheita, jolloin naisten osuus väittelijöistä on hieman alle 40 prosenttia, erot sukupuolten välillä pysyvät karkeasti samansuuruisina. Ajalliset vaihtelut kiitettyjen määrissä eivät siten selitä naisväittelijöiden ohjaajilleen ja esitarkastajilleen esittämien kiitosten suurta määrää miesväittelijöiden vastaavaan määrään verrattuna.

Erot kiitettyjen ohjaajien ja esitarkastajien määrissä selittyvät osaltaan naisväittelijöiden kiittäessä esipuheissaan keskimäärin useampaa henkilöä kuin miesväittelijät. Ero mies- ja

naisväittelijöiden välillä etenkin ohjaajille osoitetuissa kiitoksissa on huomattavasti suurempi kuin sukupuolten välinen ero kaikkien kiitettyjen osalta. Täten erolle on olemassa myös muita selityksiä, joista yksi mahdollinen on kiittämisen tavassa. Miesväittelijät saattavat naisia useammin kiittää ohjaajiaan esimerkiksi kannustuksesta tai tekstin kommentoinnista, mikä piilottaa ohjaajan ja ohjattavan välisen hierarkian. Toinen mahdollinen kiittämisen tapaan liittyvä selitys on miesväittelijöiden erilainen suhde ohjaajaansa. Ohjaajat saattavat olla naisväittelijöille tärkeämpiä. Aineiston pohjalta on kuitenkin mahdotonta löytää vedenpitäviä selityksiä huomattavalle erolle ohjaajille osoitettujen kiitosten määrissä.

Aineistosta puuttuvien ohjaajien ja esitarkastajien analyysissä on otettava huomioon myös mahdollisuus, että heidät on jätetty pois vastalauseena heidän tarjoamastaan avusta. Väittelijä on siis voinut katsoa ohjauksen tai esitarkastuksen olleen niin kehnoa tai riittämätöntä, ettei se ole ollut julkisten kiitosten arvoista, ja päättänyt sen tähden jättää henkilöt mainitsematta esipuheessaan. Tässä tapauksessa ei kuitenkaan ole syytä olettaa kiitosten poisjättämisen olevan sukupuolesta riippuvaista, ja vaikuttavan siten huomattavasti ohjaajien ja esitarkastajien sukupuolijakaumaan.

Aineistossa kiitetään yhteensä 109 henkilöä väitöskirjan ohjauksesta. Heistä noin neljäsosa (27 kpl) on naisia. Ensimmäinen maininta naisohjaajasta on vasta vuodelta 1990, jolloin naisohjaajaa kiitetäänkin jopa kolmessa esipuheessa. Huomioitavaa on myös kiitosten jakautuminen kolmelle eri henkilölle, eli päteviä naisohjaajia on ollut tuolloin jo useampia. Koska naisohjaajille osoitetut kiitokset puuttuvat aineistosta 1990-luvulle saakka, ei ohjaajien keskiarvojen ajallinen tarkastelu sukupuolittain ole järkevää. Aineiston miesväittelijät kiittävät esipuheissaan vain viittä naisohjaajaa, mikä tarkoittaa noin kahdeksaa prosenttia kaikista miesväittelijöiden ohjaajilleen osoitetuista kiitoksista. Naisväittelijöiden ohjaajilleen osoitetuissa kiitoksissa naisten osuus on jopa lähes puolet (taulukko 18).

Taulukko 18. Esipuheissa kiitetyt ohjaajat

	Väittelijän sukupuoli		
	Mies	Nainen	Kaikki
Miesohjaajat (lkm)	56	26	82
Naisohjaajat (lkm)	5	22	27
Naisten %-osuus ohjaajista	8	46	25
N	152	63	215

Sosiologian kentän historian miesvaltaisuuden vuoksi ohjaajien ja väittelijöiden miesvaltaisuus aineistossa ei ole yllättävää. Naisväittelijöiden esipuheita tarkastellessa on myös hyvä muistaa, että niistä jopa 75 prosenttia on kirjoitettu vuosina 1990–2000, jolloin naisten lukumäärä sosiologian kentällä oli huomattavasti aiempia vuosikymmeniä suurempi. Tutkimuskysymysten kannalta onkin mielenkiintoisampaa rajata tarkastelu aineiston viimeiseen vuosikymmeneen, jolloin naisohjaaja oli väitöskirjan kirjoittajalle realistinen mahdollisuus, ja jolloin väittelijöiden sukupuolijakauma muuttui edellisiin vuosikymmeniin nähden huomattavasti tasapuolisemmaksi.

Tarkasteltaessa vain vuosina 1990–2000 julkaistujen väitöskirjojen esipuheita, ei ohjaajien sukupuolijakaumissa tapahdu suuria muutoksia koko aineistoon verrattuna (taulukko 19). Naisohjaajien osuus kasvaa hieman sekä mies- että naisväittelijöiden esipuheissa, mutta ero sukupuolijakaumissa pysyy lähes samansuuruisena. Miesväittelijät kiittävät naisohjaajia vain 14 prosentissa tapauksista, kun taas naisväittelijät kiittävät tasapuolisesti sekä nais- että miesohjaajia. Tulos on hämmästyttävä, sillä miesväittelijöiden ja miesohjaajien väliselle yhteydelle ei löydy enää 1990-luvulla luonnollista selitystä sosiologian kentän rakenteesta. Myöskään tutkimusalojen jakautuminen sukupuolten kesken ei selitä miessosiologioiden vahvaa yhteyttä aineistossa.

Taulukko 19. Esipuheissa kiitetyt ohjaajat vuosina 1990–2000

	Väittelijän sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Miesohjaajat (lkm)	31	22	53
Naisohjaajat (lkm)	5	22	27
Naisten %-osuus ohjaajista	14	50	34
N	78	48	126

Selitystä vähäiselle naisohjaajien määrälle miesväittelijöiden esipuheissa voi hakea myös paikallisesta tarkastelusta. Kuten edellisessä luvussa totesin, naisten lukumäärän ja osuuden kasvu suomalaisen sosiologian kentällä on paikannettavissa erityisesti Helsingin yliopistoon. Mikäli naisohjaajien pienen osuuden miesväittelijöiden esipuheissa oletetaan johtuvan naisohjaajien "saatavuudesta", eli heidän mahdollisesta keskittymisestä tiettyyn yliopistoon, on hyödyllistä tarkastella Helsingin yliopistossa tarkastettujen väitöskirjojen esipuheita erikseen. Käytän myös tässä tarkastelussa aikarajana vuotta 1990.

Taulukko 20. Helsingin yliopistossa tarkastettujen sosiologian väitöskirjojen esipuheissa kiitetyt ohjaajat vuosina 1990–2000

	Väittelijän sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Miesohjaajat (lkm)	10	14	24
Naisohjaajat (lkm)	1	17	18
Naisten %-osuus ohjaajista	9	55	43
N	35	28	63

Naisohjaajien osuus kaikista kiitetyistä ohjaajista Helsingin yliopistossa tarkastettujen väitöskirjojen esipuheissa on lähes kymmenen prosenttiyksikköä suurempi koko aineistoon verrattuna (taulukko 20). Tämä tukee oletusta naissosiologien tilanteesta Helsingin yliopistossa muihin Suomen yliopistoihin verrattuna aineiston viimeisen vuosikymmenen aikana. Naisten osuus kaikista kiitetyistä ohjaajista on Helsingin yliopiston väitöskirjoissa jopa noin 43 prosenttia. Väitöskirjojen ohjaukseen vaadittavat kelpoisuusvaatimukset saavuttaneita naissosiologeja oli siis tuolloin Helsingin yliopistossa jatko-opiskelijoiden käytettävissä, mikä ei kuitenkaan näy miesväittelijöiden ohjaajille osoitetuissa kiitoksissa. Miesväittelijöiden esipuheissa kiitetään kyseisenä ajankohtana vain yhtä naisohjaajaa.

Naisohjaajille osoitetut kiitokset jakautuvat viidessä eri yliopistossa tarkastettujen väitöskirjojen kesken. Vain Joensuun, Kuopion, Lapin ja Turun yliopistoissa tarkastetuissa väitöskirjoissa ei kiitetä ainuttakaan naisohjaajaa, joista kolmessa ensin mainitussa tarkastettiin vuosina 1990–2000 vain alle kymmenen sosiologian alan väitöskirjaa. Tutkijanurallaan pitkälle edenneet naissosiologit eivät kuitenkaan olleet tuolloin paikallisesti keskittyneitä, mikä olisi mahdollisesti selittänyt heidän vähäistä määrää miesväittelijöiden esipuheissa. Miesväittelijöiden ja -ohjaajien välinen yhteys ei siten selity aineiston tarjoaman tiedon perusteella.

Väitösten esitarkastuksesta aineistossa kiitetään yhteensä 246 henkilöä, joista naisten osuus on ohjaajien tavoin noin neljännes (57 kpl). Ensimmäistä naisetitarkastajaa kiitetään jo vuonna 1970, minkä jälkeen naisetitarkastajille osoitetuissa kiitoksissa on jopa 18 vuoden tauko. Myös esitarkastajien sukupuolijakaumaa on siten mielekästä tarkastella ilman aikaperspektiiviä. Esitarkastajien sukupuolijakaumat muistuttavat läheisesti ohjaajien vastaavia (taulukko 21). Naisten osuus esitarkastajille osoitetuissa kiitoksissa on

miesväittelijöiden esipuheissa noin kymmenen prosenttia. Naisväittelijöiden esipuheissa kiitettyjen naiseditarkastajien osuus on jopa 40 prosenttia.

Taulukko 21. Esipuheissa kiitetyt editarkastajat

	Väittelijän sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Mieseditarkastajat (lkm)	140	49	189
Naiseditarkastajat (lkm)	16	41	57
Naisten %-osuus editarkastajista	10	46	23
N	152	63	215

Rajatessa tarkastelun aineiston viimeiseen vuosikymmeneen, editarkastajien sukupuolijakauma muistuttaa edelleen hämmästyttävän paljon ohjaajien sukupuolijakaumaa vastaavalta ajanjaksolta (taulukko 22). Naiseditarkastajien osuus on keskimäärin lähes kolmannes kaikista kiitetyistä editarkastajista, mutta miesväittelijöiden esipuheissa heidän osuus on vain noin 14 prosenttia. Ohjaajien ja editarkastajien sukupuolijakaumien yhdenmukaisuus antaa kuvan tutkijanurallaan pitkälle edenneiden naissosiologioiden asemasta sosiologian kentällä aineiston viimeisen vuosikymmenen aikana. Huolimatta siitä, että naisia on kentän hierarkian huipulla jo noin kolmannes, he näyttävät miessosiologioiden verkostoissa edelleen marginaalisena.

Taulukko 22. Esipuheissa kiitetyt editarkastajat vuosina 1990–2000

	Väittelijän sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Mieseditarkastajat (lkm)	85	35	120
Naiseditarkastajat (lkm)	14	39	53
Naisten %-osuus editarkastajista	14	53	31
N	78	48	126

Yliopistojen välisessä vertailussa Jyväskylän yliopisto erottuu selkeästi muista naisohjaajien ja -editarkastajien keskimääräistä suuremmalla osuudella. Analyysi perustuu vain 13 Jyväskylän yliopistossa vuosina 1990–2000 tarkastettuun väitöskirjaan, joten yleisempien tulkintojen tekeminen aineiston pohjalta ei ole mahdollista. Jyväskylän yliopistossa kyseisinä vuosina tarkastettujen väitöskirjojen yhteensä kuudesta kiitetyistä ohjaajasta jopa puolet on naisia. Myös 20 kiitetyn editarkastajan joukossa naisten osuus on jopa 45 prosenttia. Aineiston toinen ääripää on odotetusti Turun yliopisto, jossa vuosina 1990–2000 tarkastettujen 12

väitöskirjan esipuheissa ei kiitetä yhtäkään naista ohjauksesta. Sen sijaan esipuheissa kiitetään ohjauksesta jopa 16 miestä. Esitarkastuksesta kiitetään Turun yliopistossa tarkastetuissa väitöskirjoissa yhteensä 23 henkilöä, joista vain noin 17 prosenttia on naisia.

Aineistosta puuttuvat ohjaajat ja esitarkastajat heikentävät jonkin verran analyysin luotettavuutta. Aineistossa mainittujen ohjaajien ja esitarkastajien sukupuolijakauma saattaa myös antaa hieman todellisuutta naisvaltaisemman kuvan hierarkian ylimmistä portaista, sillä miesväittelijät jättävät naisia useammin mainitsematta ohjaajansa ja esitarkastajansa. Olettaen, että kiitettyjen henkilöiden sukupuolijakaumat vastaavat aineistosta puuttuvien henkilöiden sukupuolijakaumia, aineistosta voi todeta puuttuvan selvästi enemmän miehiä kuin naisia.

Johtopäätösten tekeminen koko aineiston perusteella ei ole ohjaajien ja esitarkastajien osalta mielekäästä, koska naiskiitetyt puuttuvat aineistosta lähes tyystin aina 1990-luvulle saakka. Tarkasteltaessa vain vuosina 1990–2000 julkaistuja väitöskirjoja on kuitenkin selvää, että mies- ja naisväittelijöiden akateemiset verkostot eroavat ohjaajien ja esitarkastajien perusteella selkeästi toisistaan. Miesväittelijöiden verkostot vaikuttavat olevan selvästi miesvaltaisia, kun taas naisväittelijöiden verkostot ovat sukupuolijakaumiltaan melko tasaisia.

Toisin kuin muita esipuheissa kiitettyjä henkilöitä, väittelijällä ei yleensä ole mahdollisuutta valita ohjaajiaan ja esitarkastajiaan. Tämä tekee väittelijöiden ja kiitettyjen sukupuolten välisistä yhteyksistä entistä mielenkiintoisempaa. Myöskään edellisessä luvussa tarkastellut tutkimusalat eivät selitä näin selkeää eroa mies- ja naisväittelijöiden verkostoissa.

Kun Bruun ym. (1982, 95) tarkastelivat väitöskirjojen esipuheissa kiitettyjen henkilöiden muodostamaa kuvaa väittelijöiden verkostoista, he erittelivät kiitetyt henkilöt heidän virka-asemansa mukaan. Aineistoni pohjalta se ei kuitenkaan ollut mahdollista sosiologian kentän laajentumisen vuoksi. Ensimmäisten vuosikymmenten esipuheissa tiettyjen nimien toistuminen oli selvästi huomattavissa, mutta viimeistään 1980-luvulla kiitetyt muodostivat jo niin laajan verkoston, ettei sen lähempi tutkiminen ollut enää mahdollista.

Edellä olen tuonut esiin kysymyksen erityisesti ohjaajille osoitettujen kiitosten mahdollisesta piiloutumisesta eri sisältöluokkiin. Nämä sisältöluokat liittyvät tekstin kommentointiin sekä väittelijän tukemiseen muun muassa aiheesta keskustelemisen kautta, eli niin sanottuun sisällölliseen apuun. Tarkastelen sisällöllisestä avusta kiitettyjä henkilöitä seuraavassa

alaluvussa. Näin ollen analyysin luotettavuuden kyseenalaistaminen ohjaajien pienen määrän vuoksi saattaa vielä johtaa edellisestä poikkeaviin tuloksiin sisällöllisesti merkittävien kiitettyjen sukupuolijakaumassa. Tämä mahdollisuus tulee esiin seuraavassa alaluvussa.

4.6. Sisällöllisestä avusta kiitetyt henkilöt

Sisällöllisen avun kategoria muodostuu kommentoinnin ja kritiikin sekä yleisen taustatuen sisältöluokista. Ensin mainittuun sisältöluokkaan on laskettu käsikirjoituksen tai sen osien kommentoimisesta kiitetyt henkilöt, jälkimmäiseen väitöskirjan sisältöön epäsuoremmin vaikuttaneet henkilöt. Epäsuoraksi vaikuttamiseksi on tässä yhteydessä laskettu muun muassa tutkimusaiheesta keskustelu, lähteiden suosittelu ja metodologinen apu. Suoran ja epäsuoran vaikuttamisen raja on lopputuloksen kannalta toki ratkaiseva, mutta koska kiitettyjen sukupuolijakaumat muuttuvat molemmissa sisältöluokissa jokseenkin samanaikaisesti, sisältöluokkien yhdistämisen on sekä tutkimusongelman että aineiston tiivistämisen kannalta järkevää. Naisten lukumäärä kasvaa hieman tekstin kommentoinnin sisältöluokassa taustatuen vastaavaa hitaammin, mutta luvut tasoittuvat aineiston viimeisen vuosikymmenen aikana. Käytän tässä yhteydessä aikajanan katkaisuna vuotta 1988, sillä murros naisten määrässä tapahtuu sisällöllisen avun osalta vasta 1990-luvulle tultaessa.

Sisällöllisen avun kategoria eroaa perustavanlaatuisesti käytännöllisen avun kategoriasta sen sosiologisen merkitsevyyden vuoksi. Käytännöllisestä avusta kiitetyt muodostavat erittäin sekalaisen joukon eri alojen ammattilaisista, kun taas sisällöllistä apua tarjoavilla on lähtökohtaisesti vähintään jonkin verran sosiologista ymmärrystä. Kaikki sisällöllisestä avusta kiitetyt eivät suinkaan ole sosiologeja, mutta suurin osa heistä edustaa vähintäänkin sosiologian lähitieteitä. Kyseisen kategorian perusteella on siten mielekästä tehdä yleisempiäkin päätelmiä suomalaisen sosiologian kentästä. Tarkastelen sisällöllisestä avusta kiitettyjä henkilöitä aluksi erillisenä kategoriana. Liitän lopuksi tarkasteluun myös kiitetyt ohjaajat ja esitarkastajat.

Sisällöllisestä avusta (poisluettuna ohjaajat ja esitarkastajat) kiitetään aineistossa yhteensä 2397 henkilöä. Sisällöllisestä avusta kiitetyt henkilöt edustavat siten noin 65 prosenttia kaikista kiitetyistä henkilöistä, mikä myös osaltaan tekee kategoriasta analyysin kannalta merkittävän. Vain neljässä esipuheessa ei kiitetä ketään sisällöllisestä avusta. Kiitokset jakaantuvat sukupuolen suhteen hyvin epätasaisesti, sillä vain alle 30 prosenttia (704 kpl)

kiitoksista osoitetaan naisille. Sisältöluokittain naisten osuudessa ei ole juurikaan eroa: kommentoinnin ja kritiikin sisältöluokassa naiskiitettyjen osuus on noin 27 prosenttia kiitetyistä, kun vastaava luku taustatuen sisältöluokassa on noin 31 prosenttia. Naiskiitetyt jakaantuvat väittelijän sukupuolen mukaan jälleen erittäin epätasaisesti (taulukot 23 ja 24).

**Taulukko 23. Sisällöllisestä avusta kiitettyjen keskiarvot
miesväittelijöiden esipuheissa**

	Väitöskirjan julkaisuvuosi		
	1947-1987	1988-2000	Yhteensä
Kiitetyt miehet	7,24	9,10	8,30
Kiitetyt naiset	0,77	2,87	1,96
Naisten %-osuus kiitetyistä	10	24	19
N	66	86	152

**Taulukko 24. Sisällöllisestä avusta kiitettyjen keskiarvot
naisväittelijöiden esipuheissa**

	Väitöskirjan julkaisuvuosi		
	1947-1987	1988-2000	Yhteensä
Kiitetyt miehet	8,00	6,59	6,86
Kiitetyt naiset	2,08	7,47	6,44
Naisten %-osuus kiitetyistä	21	53	48
N	12	51	63

Miesväittelijöiden osalta sekä mies- että naiskiitettyjen määrä kasvaa vuoden 1988 jälkeen niukasti, mutta kiitettyjen sukupuolijakaumassa ei tapahdu suurta muutosta. Naisten osuus miesväittelijöiden esipuheissa on kaikkien sisällöllisestä avusta kiitettyjen joukossa vain alle viidennes. Vuoteen 1988 mennessä väitelleiden miesten esipuheissa naisten osuus on vielä noin kymmenen prosenttia, mutta vuoden 1988 jälkeen väitelleiden esipuheissa osuus nousee lähes neljännekseen. Kun sisältöluokkia tarkastellaan erikseen, naiset puuttuvat kokonaan tekstiä kommentoineiden kiitettyjen joukosta noin 60 prosentissa miesväittelijöiden esipuheista, ja 19 prosentissa esipuheista kiitetään kommentoinnista vain yhtä naista. Näin ollen lähes 80 prosentissa miesväittelijöiden esipuheista kiitetään korkeintaan yhtä naista suorasta vaikuttamisesta tekstin sisältöön. Kun mukaan lasketaan tekstin kommentoinnista kiitettyjen lisäksi myös kiitetyt ohjaajat ja esitarkastajat, naiset puuttuvat noin 54 prosentissa miesväittelijöiden esipuheista, ja korkeintaan yhtä naista kiitetään 75 prosentissa esipuheista.

Naisten kirjoittamissa esipuheissa sisällöllisestä avusta kiitettyjen sukupuolijakauma muuttuu huomattavasti vuoden 1988 jälkeen. Aikaisemmassa ajanjaksossa naisten osuus on vain hieman yli 20 prosenttia kiitetyistä, mutta myöhemmässä ajanjaksossa osuus nousee jopa 53 prosenttiin. Vuosikymmenittäin tarkasteltuna suurin muutos tapahtuu juuri 1980- ja 1990-lukujen taitteessa, jolloin naisten lukumäärä lähes nelinkertaistuu sisällöllisen avun kategoriassa. Kiitettyjen miesten määrissä ei tapahdu suuria muutoksia, mutta heidän osuus kiitetyistä laskee naisten määrän lisääntyessä. Laskettaessa mukaan tekstin kommentoinnista, sekä väitöskirjan ohjauksesta ja esitarkastuksesta kiitetyt naiset, puuttuvat he kokonaan vain noin 22 prosentissa naisväittelijöiden esipuheista. Vastaavasta sisällöllisestä avusta kiitetyt miehet puuttuvat vain noin kuudessa prosentissa naisväittelijöiden esipuheista.

Sisällöllisen avun kategoriasta nousee esiin myös eräs mielenkiintoinen ja odottamaton yhteys; naisväittelijät edustavat 29,3 prosenttia aineiston väittelijöistä, kun taas naiskiitetyt muodostavat 29,4 prosentin osuuden sisällöllisen avun kategoriassa (mihin aiemmin väitelleet usein päätyvät). Luvut ovat luonnollisesti yhteensattuma, mutta niiden perusteella voi tehdä yleisemmän tulkinnan: naisten osuus suomalaisen sosiologian historiassa sen alkuajoista aina vuoteen 2000 saakka on noin kolmannes.

4.7. Käytännöllisestä avusta kiitetyt henkilöt

Käytännöllinen apu voi tarkoittaa väitöskirjainstituutiossa monia asioita. Kuten luvussa *Aineiston luokittelu* olen määritellyt, alkuperäisessä luokittelussa käytännön apu tarkoittaa muun muassa toimistotöiden hoitamista, tietoteknistä tukea sekä apua lähteiden etsimisessä. Käytännölliseksi avuksi voidaan kuitenkin laskea monia muitakin tehtäviä, kuten käsikirjoitusten puhtaaksikirjoittaminen tai aineiston koodaaminen, jotka olen alunperin luokitellut tekstiin tai aineistoon liittyväksi avuksi. Käytännöllisen avun kategoriaan lasken tässä yhteydessä kaikki edellä mainitut kolme sisältöluokkaa. Lasken mukaan myös alunperin omana sisältöluokkana esiintyneen kustantajan tarjoaman avun, sillä vain 15 henkilöä kiitettiin nimenomaan kustantajan edustajana. Näistäkin kiitoksista useimmat koskivat jonkinlaista väitöskirjan valmistumiseen liittyvää käytännön apua.

Kuten luvussa *Aineiston luokittelu* käy ilmi, käytännöllinen apu tutkimusprosessissa saattaa olla hyvin monenlaista, eikä siihen usein vaadita sosiologista tietoa. Käytännöllisen avun kategoriaan kuuluvat henkilöt edustavat siten erittäin hajanaista joukkoa eri alojen

ammattilaista. Kategorian perusteella ei siten ole mahdollista tehdä yleisiä päätelmiä akateemisen sosiologian kentän työnjaosta, vaan pikemminkin kiittämisen tavoista ja väittelijän verkostoista.

Käytännöllisestä avusta kiitetään esipuheissa yhteensä 916 henkilöä, jotka muodostavat noin neljänneksen kaikista 3681 henkilölle osoitetuista kiitoksista. Toisin kuin edellä käsitellyssä sisällölliseen apuun liittyvässä kategoriassa, kiitettyjen sukupuolijakauma on käytännön avun kategoriassa erittäin tasainen. Naisten osuus kaikista kiitetyistä on jopa 53 prosenttia. Sisältöluokkien sisällä on kuitenkin hieman vaihtelua kiitettyjen sukupuolijakaumissa. Naisten osuus aineistoon liittyvän avun sisältöluokassa on vain 42 prosenttia, kun taas alkuperäiseen luokitteluun perustuvissa käytännön avun ja tekstiin liittyvän avun sisältöluokissa naisten osuus on jopa 60 prosenttia.

Aineiston laadullinen tarkastelu paljastaa suuria eroja sukupuolten työjaossa myös sisältöluokkien sisällä. Esimerkiksi miesten tarjoama käytännön apu on aineistossa pääosin tietotekniikkaan liittyvää, naisten yliedustuksen ollessa ilmeinen kaikilla muilla käytännön avun osa-alueilla. Myös ulkomailla, erityisesti Afrikassa ja Aasiassa, tehdyt tutkimukset lisäävät huomattavasti miesten määrää käytännön avun kategoriassa, sillä useimmat paikalliset tutkimusapulaiset ja kenttätyöntekijät ovat miehiä. Ainoatakaan miestä ei myöskään kiitetä esipuheissa tekstin puhtaaksikirjoittamisesta, joten tässä tapauksessa miehille osoitetut tekstiin liittyvät kiitokset koskevat vain tekstin oikolukua ja sen kääntämistä toiselle kielelle.

Sisältöluokkien vertailu vuosikymmenittäin paljastaa naisten saavuttaneen enemmistöaseman käytännön avun sisältöluokassa jo 1960-luvulla. Tekstiin liittyvän avun sisältöluokassa sukupuolijakauma kääntyi naisenemmistöiseksi vasta seuraavalla vuosikymmenellä. Aineistoon liittyvän avun sisältöluokassa naisia on alle puolet kiitetyistä aineiston kaikilla vuosikymmenillä, mutta 1990-luvulla heidän osuus nousee lähes puoleen. Kaikki kolme sisältöluokkaa sisältävät hyvin erilaisia tehtäviä, joten niitä on mahdotonta asettaa yksiselitteisesti hierarkkiseen järjestykseen. Tämän vuoksi käsittelen niitä seuraavaksi yhtenä kokonaisuutena, sisältäen myös väitöskirjan kustantajan edustajille osoitetut kiitokset.

Tarkasteltaessa kiitettyjen henkilöiden sukupuolijakaumia miesväittelijöiden esipuheissa, naisten osuus käytännön avun kategoriassa eroaa huomattavasti sisällöllisen avun kategoriasta

(taulukko 25). Miesväittelijät kiittävät naisia lähes yhtä usein käytännön avusta kuin miehiä. Naisten osuus käytännöllisen avun kategoriassa on jopa 30 prosenttiyksikköä suurempi sisällöllisen avun kategoriaan verrattuna. Ajallinen muutos naisten osuudessa on kuitenkin päinvastainen, ja naisten osuus käytännön avun kategoriassa laskee vuoden 1988 jälkeen. Verrattuna naisten keskimääräiseen 25 prosentin osuuteen kaikista miesväittelijöiden esipuheissa kiitetyistä, on naisten osuus käytännön avun kategoriassa jopa kaksi kertaa suurempi.

**Taulukko 25. Käytännön avusta kiitettyjen henkilöiden keskiarvot
miesväittelijöiden esipuheissa**

	Väitöskirjan julkaisuvuosi		
	1947-1987	1988-2000	Yhteensä
Kiitetyt miehet	1,50	1,97	1,76
Kiitetyt naiset	1,83	1,62	1,71
Naisten %-osuus kiitetyistä	55	45	49
N	66	86	152

Myös naisväittelijöiden esipuheissa naisten osuus käytännöllisestä avusta kiitetyistä on selvästi suurempi sisällöllisen avun kategoriaan verrattuna (taulukko 26). Ero kategorioiden välillä on kuitenkin vain kymmenen prosenttiyksikköä, eli huomattavasti miesväittelijöiden esipuheissa havaittua eroa pienempi. Kaikkiin kiitettyihin verrattuna naisten osuus käytännöllisen avun kategoriassa on vain seitsemän prosenttiyksikköä suurempi. Ajallinen muutos naisten osuudessa kiitetyistä tapahtuu naisväittelijöiden esipuheissa kohtuullisen tasapuolisesti molemmissa kategorioissa, joskin naisten osuus sisällöllisen avun kategoriassa kasvaa jonkin verran enemmän. Molemmissa kategorioissa naisten osuus yli kaksinkertaistuu vuoden 1988 jälkeen ilmestyneissä väitöskirjoissa.

**Taulukko 26. Käytännöllisestä avusta kiitettyjen henkilöiden keskiarvot
naisväittelijöiden esipuheissa**

	Väitöskirjan julkaisuvuosi		
	1947-1987	1988-2000	Yhteensä
Kiitetyt miehet	4,50	2,12	2,57
Kiitetyt naiset	2,08	3,94	3,59
Naisten %-osuus kiitetyistä	32	65	58
N	12	51	63

Kiitosten määrän yleinen kasvu aineiston viimeisen vuosikymmenen aikana ei näy käytännöllisestä avusta kiitettyjen määrissä. Käytännöllisestä avusta kiitetään keskimäärin melko tasaisesti väitöskirjan julkaisuajankohdasta riippumatta. Naiset kiittävät käytännöllisestä avusta kuitenkin huomattavasti miehiä useammin. Ero mies- ja naisväittelijöiden esittämien kiitosten määrissä on sekä sisällöllisen että käytännöllisen avun kategorioissa noin kolmen kiitetyn luokkaa. Koska käytännöllisestä avusta kiitetään huomattavasti harvemmin, tarkoittaa kolmen kiitetyn ero lähes kaksinkertaista kiitettyjen määrää naisväittelijöiden esipuheissa. Miehet jättävät siis huomattavasti naisia useammin mainitsematta kiitoksensa käytännön avusta. Toinen mahdollinen, joskin epätodennäköinen, tulkinta erolle käytännöllisestä avusta kiitettyjen määrissä on, että naiset ulkoistavat miehiä useammin käytännön tutkimustyötä muille henkilöille.

4.8. Esipuheissa kiitetyt rahoittajat ja yhteisöt

Edellä olen tarkastellut esipuheissa kiitettyjen henkilöiden sukupuolijakaumia heidän tarjoamansa avun ja väittelijän sukupuolen perusteella. Seuraavaksi esittelen lyhyesti esipuheissa kiitettyjen rahoittajien ja yhteisöjen määriä väittelijän sukupuoleen verrattuna. Yhteisöt tarkoittavat tässä tapauksessa väitöskirjan tekoon epäsuorasti vaikuttaneita virallisia ja epävirallisia yhteisöjä, ja rahoittajat tutkimuksen rahoittamiseen osallistuneita organisaatioita. Olen määritellyt kyseisten sisältöluokkien kriteerit tarkemmin luvussa *Aineiston luokittelu*.

Esipuheissa kiitetään yhteensä 487 rahoittajaa ja 76 yhteisöä, joiden yhteenlaskettu osuus kaikista esipuheissa kiitetyistä yhteensä 4244 henkilöstä ja yhteisöstä on noin 7,5 prosenttia. Rahoittajia kiitetään yli 80 prosentissa esipuheista. Vain yhteensä 40 esipuheessa ei kiitetä lainkaan rahoittajia. Näistä esipuheista neljännes on naisten kirjoittamia, mikä vastaa karkeasti naisten osuutta aineiston kaikkien esipuheiden kirjoittajissa. Kiitettyjen rahoittajien määrät vaihtelevat yhden ja kahdeksan välillä, mutta vain seitsemässä prosentissa esipuheita kiitetään yli viittä, ja vain 21 prosentissa esipuheista yli kolmea rahoittajaa. Noin 60 prosentissa esipuheista kiitetään siten vain yhdestä kolmeen rahoittajaa. Toisin kuin henkilöille suunnatuissa kiitoksissa, kiitettyjen rahoittajien tarkastelussa voidaan olettaa kiitosten vastaavan suoraan todellisuutta esipuheissa, joissa ylipäätään mainitaan tutkimuksen rahoittajat.

Rahoittajien keskiarvot vaihtelevat vuosikymmenittäin jonkin verran, mutta pysyvät kahden rahoittajan tuntumassa koko aineistossa (taulukko 27). Eniten rahoittajia kiitetään aineiston viimeisen vuosikymmenen aikana, jolloin myös väitöskirjainstituutio muuttui valtavasti.

Taulukko 27. Esipuheissa kiitettyjen rahoittajien keskiarvot vuosikymmenittäin

	Väittelijät vuosikymmenittäin					Yhteensä
	1947-1959	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-2000	
Rahoittajat	1,93	2,00	1,77	1,89	2,53	2,27
N	14	22	26	27	126	215

Naisväittelijät kiittävät keskimäärin noin kolmea rahoittajaa, eli noin yhtä rahoittajaa enemmän kuin miesväittelijät (taulukko 28). Koska naisväittelijöiden esipuheet jakautuvat aineiston aikaperspektiivissä hyvin epätasaisesti, mies- ja naisväittelijöiden erosta rahoittajien määrissä ei ole koko aineiston perusteella mahdollista tehdä yleisempiä tulkintoja. Ero voi siis johtua yksiselitteisesti naisten suuremmasta rahoittajien määrästä, tai naisväittelijöiden yleistymisestä rahoittajien lisääntymisen aikaan. Todellisten erojen selvittämiseksi tarkastelu on rajattava aineiston viimeiseen vuosikymmeneen (taulukko 29).

Taulukko 28. Kiitettyjen rahoittajien keskiarvot kaikissa väitöskirjoissa

	Väittelijän sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Kiitetyt rahoittajat	2,01	2,89	2,27
N	152	63	215

Taulukko 29. Kiitettyjen rahoittajien keskiarvot vuosina 1990-2000 julkaistuissa väitöskirjoissa

	Väittelijän sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Kiitetyt rahoittajat	2,09	3,25	2,53
N	78	48	126

Rajatessa tarkastelun vuosina 1990–2000 julkaistuihin väitöskirjoihin, sukupuolten ero rahoittajien keskiarvoissa kasvaa. Tästä on mahdollista tehdä johtopäätös, että naisväittelijöillä on keskimäärin selvästi enemmän rahoittajia kuin miesväittelijöillä. Rahoittajien lukumäärä on kertoo usein rahoituksen sirpaleisuudesta ja epävarmuudesta (Hakala, Kaukonen, Nieminen & Ylijoki 2003, 134). Näin ollen esipuheissa kiitettyjen rahoittajien perusteella voi tehdä varovaisen tulkinnan naisväittelijöiden rahoituksen ollen 1990-luvulla keskimäärin miesväittelijöiden rahoitusta epävarmempaa.

Naisväittelijät kiittävät esipuheissaan myös keskimääräisesti enemmän erilaisia yhteisöjä (taulukko 30). Erot kiitettyjen yhteisöjen määrissä on kuitenkin selitettävissä naisten kiittäessä yleisesti useampaa henkilöä ja yhteisöä kuin miehet. Koska aineistossa kiitetään vain 76

yhteisöä, ei niiden perusteella ole mahdollista tehdä yleisempiä tulkintoja mies- ja naisväittelijöiden verkostoista. Jopa 80 prosentissa esipuheista ei kiitetä yhteisöjä lainkaan.

Taulukko 30. Kiitettyjen yhteisöjen keskiarvot kaikissa väitöskirjoissa

	Väittelijän sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Kiitetyt yhteisöt	0,22	0,68	0,35
N	152	63	215

4.9. Miessosiologien sukupuolittuneet verkostot

Analyysin tulokset osoittavat, että mies- ja naisväittelijöiden akateemisten verkostojen sukupuolijakaumat eroavat huomattavasti toisistaan. Erot kiitetyiden sukupuolijakaumissa näkyvät selvimmin sisällöllisestä avusta kiitetyissä, joihin lasken tässä yhteydessä myös väitöskirjojen ohjaajat ja esitarkastajat. Kiitettyjen sukupuolijakauma on melko tasainen vain käytännöllisestä avun kategoriassa, mihin kuuluu pääosin tutkimuksen teon mekaanisiksi luokiteltavia tehtäviä. Naisten vähäinen määrä sisällöllisestä avusta kiitetyissä kertoo naissosiologien olleen vielä 1990-luvulla akateemisella sosiologian kentällä marginaalisessa asemassa. Tarkastelen seuraavaksi miesväittelijöiden akateemisia verkostoja esipuheissa kiitettyjen henkilöiden antaman kuvan perusteella.

Naiskiitettyjen osuus miesväittelijöiden esipuheissa kasvaa ajallisesti tarkasteltuna melko tasaisesti, mutta pysähtyy noin neljännekseen kiitetyistä. Naisohjaajat ja -esitarkastajat ovat miesväittelijöiden esipuheissa erityisen marginaalisessa asemassa. Tarkasteltaessa vain vuosina 1990–2000 julkaistuja väitöskirjoja, naisten osuus molemmissa tehtävissä on vain 14 prosenttia. Sisällöllisestä avusta kiitetyissä naisten osuus kasvaa vuoden 1988 jälkeen kymmenestä prosentista noin neljännekseen, mikä vastaa naisten osuutta kaikista miesväittelijöiden esipuheissa kiitetyistä henkilöistä. Koska sisällöllisestä avusta kiitettyjen osalta miesten verkostot jakaantuvat ohjaajia ja esitarkastajia tasaisemmin sukupuolen mukaan, voi tulosta tulkita miesten vaikutusmahdollisuuksista käsin. Miesten vaikutusmahdollisuuksien lisääntyessä he tukeutuvat useammin naisten apuun (kollegat) verrattuna muodollisiin asemiin (ohjaajat) joissa heidän vaikutusmahdollisuutensa ovat

rajoitetumpia. Ohjaajien ja esitarkastajien sukupuolittuneisuudessa voidaan siten nähdä myös rakenteellisia syitä.

Naisten asema sosiologian kentän hierarkian huipulla on miesväittelijöiden esipuheiden perusteella erityisen marginaalinen. Aina 1990-luvulle saakka naiset puuttuvat huipulta kokonaan, eikä heidän osuus kasva aineiston viimeisellä vuosikymmenelläkään kovin suureksi. Sisällöllisestä avusta kiitetyt muodostavat suurimman osuuden esipuheissa kiitetyissä. He myös edustavat parhaiten väittelijöiden akateemisia verkostoja, sillä useimmat sisällöllisestä avusta kiitetyt ovat väittelijän tavoin tutkijoita. Miesväittelijöiden akateemiset verkostot koostuvat aineistosta päätellen lähes yksinomaan miehistä. Naisten osuus miesväittelijöiden verkostoissa on koko aineistossa keskimäärin vain alle viidennes. Naisten osuudessa tapahtuu selkeä muutos 1990-luvulle tultaessa, mutta osuus ei silloinkaan kasva neljänneestä suuremmaksi.

Kiitettyjen lähemmässä tarkastelussa käy ilmi, että naiset puuttuvat kokonaan yli puolesta miesten kirjoittamista esipuheista, tarkasteltaessa vain väitöskirjan sisältöön suoraan vaikuttaneita henkilöitä. Tässä tapauksessa suoraksi sisällölliseksi vaikuttamiseksi luokitellaan väitöskirjan ohjaajat, esitarkastajat sekä käsikirjoituksen kommentoinnista kiitetyt henkilöt. Useampaa kuin yhtä naista kiitetään suorasta sisällöllisestä vaikuttamisesta vain 25 prosentissa miesväittelijöiden esipuheista. Naiset ovat miesten kanssa tasavertaisia vain hierarkian alimmilla portailla, mikä käy ilmi käytännöllisestä avusta kiitettyjen sukupuolijakaumissa. Kyseisen kategorian sisälläkin naisten ja miesten välille syntyy hierarkioita, esimerkkinä käsikirjoitusten puhtaaksikirjoittamisen kuuluminen vain naisten tehtäviin.

Naisväittelijöiden verkostot sen sijaan ovat sukupuolijakaumiltaan erittäin tasapuolisia. Koska aineisto sisältää vain 12 naisten kirjoittamaa esipuhetta ennen vuotta 1988 julkaistujen 78 esipuheen joukossa, yleisten johtopäätösten tekeminen sukupuolijakaumien muutoksista ei ole mahdollista. Kun tarkastelu rajataan koskemaan vain aineiston viimeisen vuosikymmenen esipuheita, kiitettyjen sukupuolijakauma on hämmästyttävän tasapuolinen sekä ohjauksesta ja esitarkastuksesta, että muustakin sisällöllisestä avusta kiitettyjen henkilöiden osalta. Yliopistojen välistä hajontaa lukuun ottamatta naiskiitettyjen osuus pysyy kaikkien edellä mainittujen kiitettyjen sisältöluokissa 50-53 prosentin välillä. Vain käytännöllisestä avusta kiitettyjen sukupuolijakauma on selvästi naisvaltainen.

Aineistosta on löydettävissä selvä yhteys naisväittelijöiden ja naiskiitettyjen määrien muutoksessa, mikä on selitettävissä sosiologian kentän rakenteen historiallisella miesvaltaisuuksella. Naiset puuttuvat aineistosta lähes kokonaan vuoteen 1988 saakka, mistä lähtien sosiologiasta väitteli vuosittain vähintään yksi nainen. Vain käytännöllisen avun kategoriassa naisten osuus kiitetyistä pysyy noin 50 prosentissa koko aikajakson ajan.

Miesväittelijöiden sukupuolittuneet verkostot selittyvät 1990-luvulle saakka naissosiologian erittäin vähäisellä määrällä akateemisen sosiologian kentällä. 1990-luvulla naisten määrä lisääntyy kuitenkin selvästi, mikä käy ilmi naisväittelijöiden esipuheissa. Miesväittelijöiden esipuheissa naisten määrän huima lisääntyminen ei juurikaan näy, vaan verkostot pysyvät edelleen erittäin miesvaltaisina. Miesväittelijöiden sukupuolittuneet verkostot eivät siis 1990-luvulla enää selity naissosiologian puuttumisella akateemisen sosiologian kentältä.

Tutkimuksen tulokset kertovat naissosiologien jäävän miestutkijoille suhteellisen näkymättömiksi. Naisten sulkeminen ulos akateemisista verkostoista voi olla yksi piilosyrjinnän muoto, jota on luonteeltaan "ei-tapahtumista" ja siten hankalasti todennettavissa (Husu 2005a, 28–30). Bruun, Eskola ja Suolinna totesivat 1980-luvun alussa tekemänsä selvityksen perusteella naisten kontaktiverkostojen olevan hieman miehiä monipuolisempia (Bruun ym. 1982, 99). Tutkimuksen tulosten perusteella tilanne ei ole 20 vuodessa juurikaan muuttunut, vaikka naisten määrä sosiologian kentällä on kasvanut huomattavasti. Miesten sukupuolittuneisiin verkostoihin voi myös vaikuttaa yliopistossa syntyneet ystäväpiirit. Tällaisista verkostoista voi työelämässä kuitenkin muodostua niin kutsuttuja hyvä veli -verkostoja, joissa luotuja suhteita käytetään uralla etenemisessä.

Naiset esittävät esipuheissaan selvästi miehiä enemmän kiitoksia. Naisten kiitokset jakautuvat suhteellisen tasaisesti kaikille hierarkian portaille, minkä perusteella voi päätellä kiitosten lukumäärän johtuvan pikemminkin naisten kirjoitustyylistä kuin heidän miehiä suuremmasta tarpeestaan legitimoida tutkimustaan (ks. *Kaikki kiitetyt henkilöt*). Analyysin tuloksia voi tarkastella myös miesten kirjoittamista esipuheista käsin. Miesväittelijät jättivät naisia useammin lausumatta julkisen kiitoksensa tutkimukseen eri tavoin vaikuttaneille henkilöille, mikä näkyy erityisesti käytännön avusta kiitettyjen huomattavasti vähäisemmissä määrissä. Kaikkiin kiitettyihin henkilöihin nähden miesten esittämät kiitokset jakautuvat hieman naisia

enemmän sisällöllisestä avusta kiitetyille, minkä voi tulkita miesten kokemalla tarpeella legitimoida tutkimustaan.

Esipuheissa kiitettyjen sukupuolijakaumat kertovat myös sosiologian kentän vertikaalisesta segregaatiosta. Naiskiitettyjen osuus lähenee puolta vain hierarkian alimmilla portailla, kun taas hierarkian ylimmillä portailta naiset puuttuvat aineiston viimeistä vuosikymmentä lukuun ottamatta lähes kokonaan. Naiskiitettyjen vähäistä määrää miesväittelijöiden esipuheissa voidaan tulkita myös sukupuolittuneiden rakenteiden uusintamisena, mikä tapahtuu yksilöiden sosiaalisesti tavoitteellisessa toiminnassa (Julkunen, 1986, 134–136; ks. *Tutkimuskysymykset*). Esipuheiden näkökulma sukupuolittuneen työnjaon uusintamiseen on kaksitahoinen. Yhtäältä esipuhetta voi tarkastella väitöskirjaan vaikuttaneiden henkilöiden todellisten sukupuolijakaumien kuvaajana, jolloin työnjaon uusintaminen on tapahtunut jo tutkimusprosessissa. Toisaalta myös esipuheissa ilmaistuissa kiitoksissa tehdään valintoja, sekä kiittämisen tavoissa että kiitosten rajauksissa väitöskirjaan vaikuttaneiden henkilöiden kesken. Tällöin sukupuolittunutta työnjakoa uusinnetaan esipuheita kirjoitettaessa, mistä kertoo esimerkiksi miesväittelijöiden käytännöllisestä avusta lausutut vähäiset kiitokset.

5. Johtopäätökset

Tutkimukseni tavoitteena oli tutkia suomalaisen sosiologian kentän sukupuolittuneita rakenteita väitöskirjoissa esitettyjen kiitosten avulla. Lähtökohtani oli sukupuolten asemassa tapahtuneen historiallisen muutoksen tarkastelu sosiologian oppiaineen synnystä aina 2000-luvulle saakka. Sosiologiasta väitelleiden ajallinen tarkastelu paljasti väittelijöiden sukupuolijakauman kääntyneen naisenemmistöiseksi vasta 2000-luvulla. Väittelijöiden sukupuolten ajallinen tarkastelu paljasti myös yllättävän suuria eroja yliopistojen välillä. Erityisesti Turun yliopisto erottui joukosta naisväittelijöiden huomattavan vähäisellä määrällä. Tutkimuskysymykseni perustui kolmeen hypoteesiin, joita testasin aineiston avulla.

Ensimmäinen tutkimushypoteesini oli naisten yliedustus sosiologian kentän hierarkian alimmilla portailla koko aineiston kattaman aikajänteen ajan. Muutoksen osalta oletin naisten osuuden kasvavan hierarkian keskiportailla, mutta jäävän kuitenkin selvästi miesten osuutta pienemmäksi hierarkian huipulla. Aineiston analyysi todisti hypoteesin joiltain osin oikeaksi. Yllättävintä aineiston analyysissä oli miesten suuri osuus hierarkian alimmilla portailla, mikä kuitenkin selittyi työnjaon sisäisillä hierarkioilla. Miesten suuri osuus käytännöllisestä avusta kiitettyjen joukossa selittyi pitkälti tietoteknisen avun tarjoamisella väittelijälle, mikä korostui tietotekniikan lisääntymisen vuoksi aineiston viimeisten vuosikymmenten aikana. Mekaanisesta tutkimustyöstä kiitettiin lähes yksinomaan naisia. Yllättävää oli myös naisten osuuden kasvun hitaus sisällöllisestä avusta kiitettyjen joukossa, mikä osaltaan selittyi naisväittelijöiden määrän kasvun hitaudella.

Toinen tutkimushypoteesini oli mies- ja naisväittelijöiden akateemisten verkostojen eriytyminen selvästi sukupuolten mukaan. Hypoteesini osoittautui aineiston analyysissä osin vääräksi, sillä verkostojen sukupuolittuneisuus oli selkeää vain miesväittelijöiden esipuheissa. Naisväittelijöiden akateemiset verkostot tasapuolistui aineiston perusteella melko luonnollisesti naissosiologioiden lukumäärän kasvun myötä.

Kolmas tutkimushypoteesini koski sosiologian eri tutkimusalojen sukupuolittuneisuutta. Tähän hypoteesiin ei löytynyt aineistosta perusteita, lukuun ottamatta sukupuolinäkökulmasta tehtyä tutkimusta, joka oli oletetusti lähes yksinomaan naisten tuottamaa. Analyysin tulokset

eivät siten selity tutkimusalojen, ja siten sosiologisen asiantuntijuuden, sukupuolittuneisuudella.

Työelämän sukupuolittuneita rakenteita tutkitaan usein haastatteluilla tai analysoimalla virallisia tilastoja (esim. Husu, 2001; Koski & Tedre 2003; Kinnunen 2001; Kurki 2004). Tutkimukseni anti tiedemaailman sukupuolittuneen työnjaon tutkimuksessa on aiemmissa tutkimuksissa esiin tulleen piilosyrjinnän osoittamisessa empiirisen tutkimuksen kautta. Kuten tiedeyhteisöön kohdistuvassa tutkimuksessa on tullut ilmi, piilosyrjintää on vaikea todentaa, sillä se on luonteeltaan usein "ei-tapahtumista" (ks. esim. Husu 2005a).

Väitöskirjojen esipuheissa kiitettyjen henkilöiden sukupuolijakaumat paljastivat naistutkijoiden todellakin olevan miessosiologeille "näkyttömiä", huolimatta heidän suuresta määrästä sosiologian kentällä aineiston viimeisten vuosikymmenten aikana. Miessosiologien sisällyttäminen sukupuolen tutkimukseen oli siten tulosten kannalta hedelmällistä, ja helpotti toimijuuden näkökulman huomioimista aineiston analyysissä (ks. *Sukupuoli tiedeyhteisössä*). Naissosiologien sulkeminen akateemisten verkostojen ulkopuolelle on aktiivisten toimijoiden toteuttamaa syrjintää, joka ei ole selitettävissä vain sukupuolittuneiden rakenteiden staattisuudella.

Naisten osuuden kasvu sosiologian kentällä on tutkimusten tulosten perusteella tapahtunut erittäin hitaasti. 2000-luvulla sukupuolijakauma on kuitenkin kääntynyt jo sosiologiasta väitelleiden osalta, ja tohtorinaisten määrän kasvu on ollut valtavaa. Perustutkinto-opiskelijoiden sukupuolijakaumiin nähden muutos on tapahtunut oikeaan suuntaan ja naisten tutkijanuran esteet ovat vähentyneet ainakin uran alkupäästä. Kuten tutkimuksen johdannossa mainitsin, vaarana on kuitenkin tutkijajärjestelmän lohkoutuminen sukupuolen mukaan julkiselle ja yksityiselle sektorille.

Tutkimukseni ei tarjoa suoria vastauksia kysymykseen naisten urakehityksen katkeamisesta ennen miehiä. Taustalla on varmasti monimutkainen prosessi, jonka tutkimiseen tarvitaan monipuolisia lähestymistapoja. Pitkän uran sosiologiassa tehnyt Raija Julkunen (2004, 35) toteaa naistohtoreita koskevan tutkimuksensa alaviitteessä miesten kohdelleen häntä yliopistossa hyvin, koska hän on toiminut kuten kiltit tytöt toimivat, eli "ollut ahkera, asettunut naispaikkaan (lehtoriksi), välttänyt johtamista ja valtaa". Ehdottaisinkin jatkotutkimusten tekemistä myös miesnäkökulmasta, mikä saattaisi avata solmuja

tiedeyhteisön sukupuolittuneiden rakenteiden tutkimuksessa. Mielestäni valmiiseen dokumenttiaineistoon perustuvalla tutkimuksella on paljon annettavaa haastattelujen ja tilastojen hallitsemalla tutkimusalalla.

Lähteet

Agger, Ben (1989) *Reading Science: A Literary, Political, and Sociological Analysis*. New York: General Hall, Inc.

Alastalo, Marja (2005) *Metodisuhdanteiden mahti. Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000*. Tampere: Vastapaino.

Alestalo, Matti & Rätty, Teuvo (1994) *Sosiologian 1960- ja 1970-luvun kriisi väitöskirjojen valossa*. Teoksessa Pekka Ahtiainen, Teuvo Rätty, John Strömberg & Jukka Tervonen (toim.) *Historia, sosiologia ja Suomi*. Helsinki: Hanki ja jää, 217–244.

Allardt, Erik, Alapuro, Risto & Alestalo, Matti (1992) *Suomalaisen sosiologian historiasta*. Teoksessa Risto Alapuro, Matti Alestalo & Elina Haavio-Mannila (toim.) *Suomalaisen sosiologian historia*. Juva: WSOY, 13–25.

Benckert, Sylvia & Staberg, Else-Marie (2001) *Women in science: can they be disturbing elements?* *NORA*, 9:3, 162–171.

Beyond Bias And Barriers. Fulfilling The Potential Of Women In Academic Science And Engineering. (2007) *Committee on Maximizing the Potential of Women in Academic Science and Engineering*, National Academy of Sciences, National Academy of Engineering. Washington, D. C.: National Academies Press.

Bruun, Kettil, Eskola, Katariina & Suolinna, Kirsti (1982) *Väitöksestä juhlakirjaan: naiset tieteen miesseuroissa*. *Sociologia*, 19:2, 89–101.

Daniell, Ellen (2006) *Every Other Thursday : Stories and Strategies from Successful Women Scientists*. New Haven: Yale University Press.

From Scarcity to Visibility: Gender Differences in the Careers of Doctoral Scientists and Engineers - Summary (2001) *Panel for the Study of Gender Differences in Career Outcomes of Science and Engineering Ph.D.s*. Washington, D. C.: National Academies Press.

Haavio-Mannila, Elina, Jallinoja, Riita & Strandell, Harriet (1984) *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. Juva: WSOY.

Hakala, Johanna, Kaukonen, Erkki, Nieminen, Mika & Ylijoki, Oili-Helena (2003) *Yliopisto. Tieteen kehdestä projektimyllyksi?* Helsinki: Gaudeamus.

Hearn, Jeff (1999) *Men, masculinities, management and gender equality in UK universities*. Teoksessa Paul Fogelberg, Jeff Hearn, Liisa Husu & Teija Mankkinen (toim.) *Hard Work in the Academy. Research and interventions on gender inequalities in higher education*. Helsinki: Helsinki University Press.

Heiskanen, Tuula, Korvajärvi, Päivi & Rantalaiho, Liisa (2008) Sukupuoli ja työ: Pysyvyyttä ja liikahduksia. Teoksessa Tuula Heiskanen, Minna Leinonen, Anu Järvensuu & Simo Aho (toim.) Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen. Tampere: Tampere University Press, 109–134.

Husu, Liisa (2001) Sexism, Support and Survival in Academia. Academic Women and Hidden Discrimination in Finland. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 6/2001.

Husu, Liisa (2004) Naisystävällisempään yliopistoon? Tiedenaiset ja muutoksen visiot. Naistutkimus, 17:1, 4–21.

Husu, Liisa (2005a) Sukupuolta ja tiedeyhteisöä tutkimassa. Teoksessa Liisa Husu & Kristiina Rolin (toim.) Tiede, tieto ja sukupuoli. Helsinki: Gaudeamus, 12–36.

Husu, Liisa (2005b) Tiedepolitiikka ja sukupuoli: marginaalista keskiöön. Teoksessa Liisa Husu & Kristiina Rolin (toim.) Tiede, tieto ja sukupuoli. Helsinki: Gaudeamus, 58–83.

Julkunen, Raija (1984) Nainen suomalaisessa työnsosiologiassa. Sosiologia, 21:4, 146–162.

Julkunen, Raija (1986) Miestieteen uusintaminen: teoria ilman sukupuolijärjestelmää. Teoksessa Liisa Rantalaiho (toim.) Miesten tiede, naisten puuhut. Jyväskylä: Vastapaino, 109–140.

Julkunen, Raija (2004) Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita. Jyväskylä: Minerva Kustannus.

Kinnunen, Merja (2001) Luokiteltu sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Kolehmainen, Sirpa (1999) Naisten ja miesten työt. Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970–1990. Helsinki: Tilastokeskus.

Koski, Leena & Tedre Silva (2003) Sukupuolipiiloja ja -huolia. Naisten muistoja yliopistouralta. Naistutkimus, 16/3, 19–32.

Kurki, Hannele (2004) Tutkijankoulutus ja sukupuoli. Naistutkimus, Naistutkimus, 17:2, 48–51.

Lempiäinen, Kirsti (2003) Sosiologian sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Magdalenic, Sanja (2004) Gendering the Sociology Profession. Sweden, Britain and the US. Tukholma: Almqvist & Wiksell International, Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm Studies in Sociology, N. S. 20.

Nätti, Jouko (1989) Työmarkkinoiden lohkoutuminen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 68.

Platt, Jennifer (2004) Women's and men's careers in British sociology. The British Journal of Sociology, 55:2, 187–210.

Pietilä, Veikko (1973) Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.

Ronkainen, Suvi (1999) Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.

Saarinen, Jaana (2009) Tutkijanaisten toimijuus yliopistossa. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino, 210–230.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2004) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes.

Stolte-Heiskanen, Veronica (1981) Tieteen universalismi ja sukupuoliroolit: miehet ja naiset tutkimuksen arkielämässä. Sosiologia, 18:1, 13–23.

Stolte-Heiskanen, Veronica (1992) Sosiologia vakiintuneena tieteenä. Teoksessa Risto Alapuro, Matti Alestalo & Elina Haavio-Mannila (toim.) Suomalaisen sosiologian historia. Juva: WSOY, 287–329.

To Recruit and Advance : Women Students and Faculty in U.S. Science and Engineering (2006) Committee on the Guide to Recruiting and Advancing Women Scientists and Engineers in Academia Committee on Women in Science and Engineering National Research Council. Washington, D. C.: National Academies Press.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Veikkola, Eeva-Sisko (2005) Sukupuoli ja tilastot. Teoksessa Liisa Husu & Kristiina Rolin (toim.) Tiede, tieto ja sukupuoli. Helsinki: Gaudeamus, 84–96.

Vuori, Jaana (2001) Äiti, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.

Verkkolähteet

(luettu 10.11.2010)

Elina Haavio-Mannilan kotisivu, cv:
<http://blogs.helsinki.fi/haavioma/cv/>

Helsingin yliopisto, sosiologian oppiaineen henkilökunta:
<http://www.helsinki.fi/sosiologia/hallinto/opettajat.html>

Joensuun yliopisto, sosiologian oppiaineen henkilökunta:
http://www.joensuu.fi/sosiologia/valikko/index_3.html

Jyväskylän yliopisto
Sosiologian oppiaineen henkilökunta:
<https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/sos/henkilokunta/>
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, henkilökunta, Marjatta Marin:

https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/henkilokunta/sog_/mmarin/info
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, naistutkimus. Ensimmäiset naiset - sosiologia:
<https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/nao/opiskelu/opiskelun-tuloksia-1/ensimmaiset-naiset-sosiologia.pdf/view>

Kuopion yliopisto, sosiologian oppiaineen henkilökunta:
<http://www.uku.fi/ssf/henkilokunta.shtml#Sosiologia>

Lapin yliopisto, sosiologian oppiaineen henkilökunta:
http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Yksikot/Yhteiskuntatieteiden_tiedekunta/Opinnot/Oppiaineet_ja_maisteriohjelmat/Sosiologia/Henkilokunta.iw3

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Yliopistolaitoksen ja yliopistolain uudistaminen:
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/Yliopistolaitoksen_uudistaminen/index.html

Oulun yliopisto, sosiologian oppiaineen henkilökunta:
<http://www.wedu.oulu.fi/sos/>

Tampereen yliopisto, sosiaalitutkimuksen laitoksen henkilökunta:
<http://www.uta.fi/laitokset/sostut/hlokunta/hlokunta.php>

Tiedenaisia:
<http://www.helsinki.fi/akka-info/tiedenaiset/ensimm.html>
http://www.helsinki.fi/akka-info/tiedenaiset/haavio_mannila.html

Turun yliopisto, sosiologian oppiaineen henkilökunta:
<http://www.soc.utu.fi/laitokset/sosiologia/oppiaine/henkilokunta/index.html>

Vaasan yliopisto, sosiologian oppiaineen henkilökunta:
<http://www.uwasa.fi/sosiologia/henkilokunta/>

Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu:
<http://verkkopalvelut.vrk.fi/Nimipalvelu/>

The Westermarck society ry:n kotisivut:
<http://www.westermarck.fi/>

Åbo Akademi, sosiologian oppiaineen henkilökunta:
<https://www.abo.fi/student/personalsociologi>

Liitteet

Liite 1. Suomalaiset sosiologian väitöskirjat 1947–2000

Helsingin yliopisto

Runeberg, Arne (1947) *Witches, Demons and Fertility Magic. Analysis of Their Significance and Mutual Relations in the West-European Folk Religion*. Societas scientiarum Fennicae, Commentationes humanarum litterarum XIV, 4. Helsingfors.

Åström, Sven-Erik (1950) *Ståndssamhälle och universitet. Universitetsbesöken som social fenomen i Österbotten 1722–1808. En socialhistorisk undersökning*. Bidrag till kännedom av Finlands nature och folk; 95, 1, Finska vetenskaps societeten. Helsingfors.

Allardt, Erik (1952) *Miljöbetingade differenser i skilsmässöfrekvensen. Olika normsystem och andra sociala faktorens inverkan på skilsmässöfrekvensen i Finland 1891-1950*. Helsingfors.

Sariola, Sakari (1952) *Social Class and Social Mobility in a Costa Rican Town*. Miscellaneous publication No. 5 of Inter-American Institute of Agricultural Sciences. Turrialba, Costa Rica.

Koli, Paavo (1955) *Ennakkoluuloista teollisessa organisaatiossa. Sosiologinen tutkimus teollisen organisaation johtajiston ja työntekijöiden välisestä vuorovaikutuksesta ja sen eräistä sosiaalisista edellytyksistä*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 2, WSOY, Porvoo & Helsinki.

Lanu, K.E (1956) *Poikkeavan alkoholikäyttämisen kontrolli. Kokeellinen tutkimus muodollisen kontrollin vaikutuksesta alkoholikäyttämiseen*. Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiön julkaisuja 2, Helsinki.

Rantala, Onni (1956) *Konservatiivinen puolueyhteisö. Tutkimus Satakunnan kansallisliiton jäsenistön yhteiskunnallisen rakenteen vaikutuksesta jäsenyhteisöön ja sen toimintaan*. Vammala.

Haavio-Mannila, Elina (1958) *Kylätappelut. Sosiologinen tutkimus Suomen kylätappeluinstituutiosta*. WSOY, Porvoo & Helsinki.

Heinilä, Kalevi (1959) *Vapaa-aika ja urheilu. Sosiologinen tutkimus miesten vapaa-ajan käytöstä ja urheiluharrastuksesta*. WSOY, Porvoo & Helsinki.

Bruun, Kettil (1959) *Drinking Behavior in Small Groups. An Experimental Study*. Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiön julkaisuja 9, Alcohol research in the northern countries, Helsinki.

Piepponen, Paavo (1960) *Harrastusten valinta. Tutkimus vapaa-ajan aktiivisuudesta ja henkilökohtaisista vaikutussuhteista*. WSOY, Porvoo & Helsinki.

Eskola, Antti (1961) *Social Influence and Power in Two-person Groups*. Transactions of the Westermarck Society 6, Turku.

Laaksonen, Oiva (1962) *Suomen liike-elämän johtajisto. Sen sosiaalinen liikkuvuus ja koulutus*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 10, WSOY, Porvoo & Helsinki, 1962.

Uitto, Yrjö (1964) *Kaupan sosiaaliset arvot ja roolit. Vähittäiskaupan itsenäisen ja palkatun ammatin sosiologinen vertailu*. Helsinki.

Hirvas, Juhani (1966) *Identity and Mental Illness. A Study on the Interaction Between the Mentally Ill and their Environment*. Transactions of the Westermarck Society 12, Turku 1966.

- Koironen, Vilho A.** (1966) *Suomalaisten siirtolaisten sulautuminen Ruotsissa. Sosiologinen tutkimus Ruotsiin vuosina 1945–1959 muuttaneiden suomenkielisten siirtolaisten kulttuurin muuttumisesta.* WSOY, Porvoo & Helsinki.
- Stolte-Heiskanen, Veronica** (1967) *Social Structure, Family and Interpersonal Influence.* Transactions of the Westermarck Society 14, Helsinki.
- Uusitalo, Paavo** (1968) *Vankila ja työsiirtola rangaistuksena.* Helsinki.
- Koskelainen, Osmo** (1968) *Maallistuva suurkaupunki. Tutkimus eräiden yhteisö-, kasvatus- ja tilannetekijöiden vaikutuksesta helsinkiläisten maallistumiseen ja uskonnolliseen etsiytymiseen.* Helsinki.
- Kalimo, Esko** (1969) *Lääkintäpalvelusten käyttöön vaikuttavat tekijät. Aikuisväestön sairauskäyttäytyminen ja sen vaikuttimet Suomessa ennen sairausvakuutusta korrelatiivisen monimuuttujatarkastelun nojalla.* Kansaneläkelaitoksen julkaisuja sarja A: 5, Helsinki.
- Kiviranta, Pekka** (1969) *Alcoholism Syndrome in Finland. A Comparative Analysis of Members of AA Movement, Outpatients of A Clinics and Inmates of the Institutions for the Care of Alcoholics.* The Finnish Foundation for Alcohol Studies 17, Helsinki.
- Kolari, Risto** (1969) *Über ideologische und nationale Werte. Eine typologische Analyse mit ergänzender Betrachtung des Isomorphieproblems.* Transactions of the Westermarck Society 15, Turku.
- Valkonen, Tapani** (1970) *Yhteisön vaikutukset yksilöön ja niiden kvantitatiivinen tutkiminen.* Helsinki.
- Tauriainen, Juhani** (1970) *Kehitysalueiden muuttuvan maatalous. Tutkimus Itä-, Sisä- ja Pohjois-Suomen maatalouden uudenaikaistumisesta.* Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksen julkaisuja; 12, Helsinki.
- Salonen, Erkki A.** (1970) *Suomalaisen kulttuurin säätelyn järjestelmä. Sosiologinen tutkimus.* Helsinki.
- Marin, Marjatta** (1970) *Tiedekunnat opintoympäristöinä. Tutkimus opiskelusta ja opiskelijoista Helsingin yliopistossa vuosina 1962–1968.* Helsinki.
- Mäkelä, Klaus** (1971) *Alkoholitutkimus ja alkoholipolitiikka.* Helsinki.
- Alapuro, Risto** (1973) *Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvuilla.* Poliitiikan tutkimuksia 14. Helsinki.
- Elovainio, Päivi** (1974) *Korkeakoululaitoksen rakenne ja yhteiskunnan muutos.* Helsinki.
- Olkinuora, Erkki** (1974) *Norm socialization. The formation of personal norms.* Jyväskylä studies in education, psychology and social research; 28, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Suolinna, Kirsti** (1975) *Uskonnollisten liikkeiden asema sosiaalisessa muutoksessa.* Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 203, Helsinki.
- Ahlström-Laakso, Salme** (1975) *Drinking Habits among Alcoholics.* Finnish Foundation for Alcohol Studies; 21, Alkoholitutkimussäätiö, Helsinki.
- Aalto, Ritva** (1975) *Nuorten sosiaalistuminen ja nuorisotyö.* Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia no. 205, Helsinki.
- Uusitalo, Hannu** (1975) *Income and Welfare. A Study of Income as a Component of Welfare in the Scandinavian Countries in the 1970's.* University of Helsinki, Research group for comparative sociology no. 8, Helsinki.
- Niemi, Ippo** (1978) *Organisaatio uskonnollisten yhteisöjen säilyttäjänä ja sopeuttajana.* Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia no. 215, Helsinki.
- Vuorela, Pertti** (1979) *Kaupunkimaan omistus ja maankäyttörakenne Suomessa.* Yhdynkuntasuunnittelun Jatkokoulutuskeskuksen julkaisuja sarja A; 12, Teknillinen korkeakoulu, Otaniemi.
- Eskola, Katarina** (1979) *Suomalaiset kirjanlukijoina.* Tammi, Helsinki.
- Sulkunen, Pekka** (1980) *Alkoholin kulutus ja elinolojen muutos toisen maailmansodan jälkeen.* Vammala.

- Miemois, Karl-Johan** (1980) *Språk, kultur och service: undersökningar av finlandssvenskarnas predikament*. Svenska social- och kommunalhögskolans skriftserie 4, Helsingfors.
- Mäki, Martti** (1981) *Alkoholijuomien käyttö tieliikenteen turvallisuusongelmana*. Tutkimusosaston julkaisuja 43, Liikenneturva, Helsinki.
- Pöntinen, Seppo** (1983) *Social Mobility and Social Structure. A Comparison of Scandinavian Countries*. Societas Scientiarum Fennicae. Commentationes Scientiarum Socialium 20. Helsinki.
- Jallinoja, Riitta** (1983) *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet: naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana*. WSOY, Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena** (1984) *Siirtolaiselämää. Tutkimus ruotsinsuomalaisista siirtolaisyhteisönä*. Helsinki.
- Alestalo, Matti** (1986) *Structural Change, Classes and the State. Finland in a Historical and Comparative Perspective*. University of Helsinki, Research Group for Comparative Sociology, Research Reports no. 33, Helsinki.
- Gronow, Jukka** (1986) *On the Formation of Marxism. Karl Kautsky's Theory of Capitalism, the Marxism of the Second International and Karl Marx's Critique of Political Economy*. Commentationes Scientiarum Socialium 33, Helsinki.
- Kosonen, Pekka** (1987) *Hyvinvointivaltioiden haasteet ja pohjoismaiset mallit*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 48, Vastapaino, Tampere.
- Lillrank, Paul** (1988) *Organization for Continuous Improvement. Quality Control Circles Activities in Japanese Industry*.
- Holmila, Marja** (1988) *Wives, Husbands and Alcohol. A Study of Informal Drinking Control Within the Family*. The Finnish Foundation for Alcohol Studies vol. 36, Helsinki.
- Kivinen, Markku** (1989) *The new middle classes and the labour process: class criteria revisited*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia no. 223. Helsinki.
- Kortteinen, Timo** (1989) *Agricultural Alcohol and Social Change in the Third World*. Finnish Foundation for Alcohol Studies vol.38. Helsinki.
- Granberg, Leo** (1989) *Valtio maataloustulojen tasaajana ja takaajana*. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk; 138, Societas scientiarum Fennica. Helsinki.
- Notkola, Irma-Leena** (1989) *Luonnollisesta hedelmällisyydestä lapsirajoitukseen. Mikrodemograafinen tutkimus hedelmällisyyden transitiosta*. Suomen väestötieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 12, Helsinki.
- Lahelma, Eero** (1989) *Unemployment, Re-employment and Mental Well-being: A Panel Survey of Industrial Job-seekers in Finland*. Kuntoutussäätiö, Helsinki.
- Alkula, Tapani** (1990) *Work Orientations in Finland. A Conceptual Critique and an Empirical Study of Work-related Expectations*. Societas Scientiarum Fennica. Commentationes Scientiarum Socialium 42, Helsinki.
- Heikkilä, Matti** (1990) *Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa*. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 8, Helsinki.
- Siiskonen, Pirjo** (1990) *Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenaikaistuksessa. Tutkimus maatilalla emännän ja isännän muuttuvista rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna*. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus julkaisuja 7. Mikkeli.
- Alasoini Tuomo** (1990) *Tuotannolliset rationalisoinnit ja teollisuuden työvoiman käyttötapojen muutos. Tutkimus viidestä modernista suomalaisesta konepajateollisuuden, kevyen sähköteknisen teollisuuden ja paperiteollisuuden yksilöstä*. Työpoliittinen tutkimus nro 5, Työministeriö, Helsinki.

- Salmi, Minna** (1991) *Ansiotyö kotona - toiveuni vai painajainen? Kotiansiotyö Suomessa työntekijän arkipäivän kannalta*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja no. 225, Helsinki.
- Noro, Arto** (1991) *Muoto, moderniteetti ja 'kolmas'*. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta. Tutkijaliiton julkaisusarja 67, Helsinki.
- Alestalo, Marja** (1991) *Science and the Politico-Economic System. Social Change, Transformation of Political Structures, and the Social Value of Science*. Suomen Akatemian julkaisuja 2, Helsinki.
- Partanen, Juha** (1991) *Sociability and Intoxication. Studies on Alcohol and Drinking in Kenya, Africa, and the Modern World*. Finnish Foundation for Alcohol Studies vol. 39, Helsinki.
- Kangas, Olli** (1991) *The politics of Social Rights. Studies on the Dimensions of Sickness Insurance in OECD countries*. Swedish Institute for Social Research 19, Stockholm.
- K'Okul, Richard N. O.** (1991) *Maternal and Child Health in Kenya. A Study of Poverty, Disease and Malnutrition in Samia*. Monographs of the Finnish Society of Development Studies no. 4, Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala & Finnish Society for Development Studies, Helsinki.
- Kontula, Osmo** (1991) *Sukupuolielämän aloittamisen yhteiskunnallisista ehdoista*. Sosiaali- ja terveyshallitus tutkimuksia 14, Helsinki.
- Falk, Pasi** (1992) *The Corporeality of Consumption*. Helsinki.
- Kauppinen, Timo** (1992) *Suomen työmarkkinamallin muutos*. Työpoliittinen tutkimus nro 30, Työministeriö, Helsinki.
- Kortteinen, Matti** (1992) *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Hanki ja Jää, Helsinki.
- Ehrnrooth, Jari** (1992) *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Historiallisia tutkimuksia 167, Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Hoikkala, Tommi** (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kyllönen, Timo** (1993) *The Golden Handshake of the First World. Development Research, Developmentalism and Take-off into Development Studies*. Finnish Anthropological Society, Helsinki.
- Mannila, Simo** (1993) *Työhistoria ja syrjäytyminen. Vaikeasti työllistyvien terveysongelmaisten elämäntilasta*. Työpoliittinen tutkimus nro 58, Työministeriö, Helsinki.
- Salminen, Kari** (1993) *Pension schemes in the making. A comparative study of the Scandinavian countries*. Central Pension Security Institute, Studies 2. Helsinki.
- Hytti, Helka** (1993) *Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen yhteiskunnalliset taustatekijät*. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M 87, Kansaneläkelaitoksen tutkimus- ja kehitysyksikkö, Helsinki.
- Kaartinen, Timo** (1993) *Kuinka kulttuuria käännetään: arvon tuottaminen ja antropologinen käytäntö*. Suomen antropologinen seura, Helsinki.
- Kivivuori, Janne** (1994) *Understand and punish: the culture of juvenile transgressions in the context of a welfare state*. National Research Institute of Legal Policy, Helsinki.
- Martelin, Tuija** (1994) *Differential mortality at older ages: sociodemographic mortality differences among the Finnish elderly*. Suomen väestötieteen yhdistyksen julkaisuja 16, Suomen väestötieteen yhdistys, Helsinki.
- Siurala, Lasse** (1994) *Nuoriso-ongelmat modernisaatiperspektiivissä*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 3, Helsinki.
- Strandell, Harriet** (1994) *Sociala mötesplatser för barn: aktivitetsprofiler och förhandlingskulturer på daghem*. Gaudeamus, Helsinki.

- Vikat, Andres** (1994) *Family Formation in Estonia*. Publications of the Finnish Demographic Society 15. Helsinki.
- Häkkinen, Antti** (1995) *Rahasta – vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867–1939*. Otava, Helsinki.
- Näre, Sari** (1995) *Etnopsykoanalyttisia näkökulmia sukupuolikulttuuriin*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Peltola, Pekka** (1995) *The Lost May Day: Namibian workers struggle for independence*. Transactions of the Finnish Anthropological Society 35, Helsinki.
- Lahti, Vesa-Matti** (1996) *Riskiyhteiskunta tuli kylään. Sosiologinen tutkimus vesijohtoveden säästämisen seurauksista ihmisten elämässä*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia no. 229, Helsinki.
- Nurmela, Juha** (1996) *Kotitaloudet ja energia vuonna 2015. Tutkimus kotitalouksien rakennemuutoksen vaikutuksesta energian kulutukseen*. Tilastokeskus, Tutkimuksia 216, Helsinki.
- Tapaninen, Anna-Maria** (1996) *Kansan kodit ja kaupungin kadut. Etnografinen tutkimus eteläitalialaisesta kaupungista*. Suomen antropologinen seura, Helsinki.
- Jerman, Helena** (1997) *Between Five Lines. The Development of Ethnicity in Tanzania with Special Reference to the Western Bagamoyo District*. Transactions of the Finnish Anthropological Society no. 38, Helsinki & Jipemoyo 8, Nordic Africa Institute, Uppsala.
- Assmuth, Laura** (1997) *Women's Work, Women's Worth: Changing Lifecourses in Highland Sardinia*. Transactions of the Finnish Anthropological Society 39, Helsinki.
- Karvonen, Sakari** (1997) *The regional context of health behaviour among Finnish adolescents*. Stakes, Helsinki.
- Gould, Jeremy** (1997) *Localizing Modernity: Action, Interests and Association in Rural Zambia*. Transactions of the Finnish Anthropological Society 40. Helsinki.
- Heiskala, Risto** (1997) *Society as semiosis: Neostructuralist theory of culture and society*. Department of Sociology, Research Reports no. 231. Helsinki.
- Helen, Iipo** (1997) *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kandolin, Irja** (1997) *Gender, Worklife and Family Responsibilities in Finland and Estonia: Effects on Economic and Mental Well-being*. People and Work, Research Reports 15, Finnish Institute Occupational Health, Helsinki.
- Kangas, Ilka** (1997) *Naisten vaihdevuosien ja vanhenemisen tulkinnat*. Gaudeamus, Helsinki.
- Maula, Johanna** (1997) *Small Scale Production of Food and Traditional Alcohol Beverages in Benin and Tanzania: Implications for the Promotion of Female Entrepreneurship*. Finnish Foundation for Alcohol Studies vol. 43, Helsinki.
- Temkina, Anna** (1997) *Russia in transition: the cases of new collective actors and new collective actions*. Kikumora publications Series A; 1, Aleksanteri-instituutti, Helsinki .
- Tenhunen, Sirpa** (1997) *Secret Freedom in the City. Women's Wage Work and Agency in Calcutta*. Department of Sociology, Research reports no. 230, University of Helsinki, Helsinki.
- Topo, Päivi** (1997) *Dissemination of Climacteric and Postmenopausal Hormone Therapy in Finland: an Example of the Social shaping of a Medical Technology*. Stakes, Helsinki.
- Arminen, Ilkka** (1998) *Therapeutic interaction: a study of mutual help in the meetings of Alcoholics Anonymous*. Finnish Foundation for Alcohol Studies vol. 45, Helsinki.
- Honkatukia, Päivi** (1998) *Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 152, Helsinki.
- Linko, Maaria** (1998) *Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 57, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. (yhteenvedo-osa)

- Linko, Maaria** (1998) *Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset*. Helsingin yliopisto, Helsinki. (väitöskirjan artikkeliosa)
- Manderbacka, Kristiina** (1998) *Questions on survey questions on health*. Swedish Institute for Social Research 30, Stockholm.
- Veijola, Soile** (1998) *Liikkuvat subjektit, paikallinen tieto. Tutkimuksia urheilusta, turismista ja sosiologiasta*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 232, Helsinki. (väitöskirjan yhteenveto-osa)
- Veijola, Soile** (1998) *Liikkuvat subjektit, paikallinen tieto. Tutkimuksia urheilusta, turismista ja sosiologiasta*. Helsingin yliopisto, Helsinki. (väitöskirjan osatutkimukset)
- Kevätsalo, Kimmo** (1999) *Jäykät joustot ja tuhlatut resurssit*. Vastapaino, Tampere.
- Koskinen, Ilpo** (1999) *Managerial Evaluations at the Workplace. An Ethnographically Situated Conversation Analytic Study of Evaluations in a Research Institute*. Helsinki.
- Pietilä, Tuulikki** (1999) *Gossip, Markets and Gender. The Dialogical Construction of Morality in Kilimanjaro*. University of Helsinki, Department of Sociology, Research Reports no. 233. Helsinki.
- Engeström, Ritva** (1999) *Toiminnan moniäänisyys. Tutkimus lääkärinvastaanottojen keskusteluista*. Helsinki University Press, Helsinki.
- Mäkelä, Pia** (1999) *Alkoholiin liittyvät kuolemat. Yleisyys ja yhteys sukupuoleen ja sosioekonomiseen asemaan*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus tutkimuksia 105. Stakes, Helsinki.
- Aapola, Sinikka** (1999) *Murrosikä ja sukupuoli: julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 763, Nuorisotutkimusseura julkaisuja 9. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Lonkila, Markku** (1999) *Social Networks in Post-Soviet Russia. Continuity and Change in the Everyday Life of St. Petersburg Teachers*. Kikimora Publications, Series A; 4. Aleksanteri-instituutti, Helsinki.
- Törrönen, Jukka** (1999) *Juomisen vapaus ja vastuu. Sosiosemiotittinen analyysi alkoholi-poliittisesta liberalismista maallikkoajattelussa*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 234. Helsinki.
- Lehtonen, Turo-Kimmo** (1999) *Rahan vallassa. Ostoksilla käyminen ja markkinatalouden arki*. Paradeigma-sarja. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Berg, Mari-Anna** (2000) *Ravitsemussuositukseen liittyvien ruokatottumusten alue-erot ja niiden muutokset Suomessa*. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A 1. Kansanterveyslaitos, Helsinki.*
- Arppe, Tiina** (2000) *Pyhä ja kirottu. Pahan ongelma ranskalaisessa yhteiskuntateoriassa*. Helsinki.
- Lähteenmaa, Jaana** (2000) *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista*. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 14. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Lepola, Outi** (2000) *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttoliittisessä keskustelussa*. Suomalaisen kirjallisuuden Seuran toimituksia 787. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Saaristo, Kimmo** (2000) *Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kilpinen, Erkki** (2000) *The Enormous Fly-wheel of Society. Pragmatism's Habitual Conception of Action and Social Theory*. University of Helsinki, Department of Sociology, Research Reports 235. Helsinki.

Joensuun yliopisto

- Sabour, M'hammed** (1988) *Homo Academicus Arabicus*. Joensuun yliopisto, Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 11. Joensuu.
- Rannikko, Pertti** (1989) *Metsätyö – pienviljelijäkylä. Tutkimus erään yhdyskuntatyyppin noususta ja tuhosta*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 12. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Koski, Leena** (1993) *Tieteen tahtomana – yliopiston tekemänä. Yliopiston sisäiset symboliset järjestykset*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 17. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Pirttilä, Ilkka** (1993) *Me ja maailman mallit. Tiedonsosiologian ydintä etsimässä*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 18. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Mjelde, Liv** (1993) *Apprenticeship. From Practice to Theory and Back Again*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 19. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Puuronen, Vesa** (1995) *Nuoret maailmansa tuottajina? Tutkimus nuorisososiologian metodologiasta ja nuorten keskusteluista*. Joensuun yliopisto, Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 21. Joensuu.
- Itkonen, Hannu** (1996) *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Gaudeamus, Helsinki
- Oksa, Jukka** (1998) *Syrjäkylä muutoksessa*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 30. Joensuun yliopisto, Joensuu 1998
- Kurvinen, Arja** (1999) *Tilinteon aika. Tutkimus pankista työnsä menettävien naisten identiteetin uudelleen arvioinneista*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 41. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Harinen, Päivi** (2000) *Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 11, Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Jyväskylän yliopisto

- Lipén, Keijo** (1986) *Työvoimatoimistot työvoimapolitiikan toteuttajina. Arviointitutkimus työvoimapolitiikasta Jyväskylän työvoimapiirissä*. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia 62. Työministeriö, Helsinki.
- Siisiäinen, Martti** (1986) *Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 57. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Moilanen, Olavi** (1987) *Elämän puhuteltavana. Tutkimus ahdistuksen käsittelystä herännäisyyden alkuvaiheissa ja tämän vuosisadan Kainuussa*. Therapie-säätiön julkaisusarja 2, Therapie-säätiö, Helsinki.
- Alanen, Ilkka** (1991) *Miten teoretisoida maatalouden pientuotantoa?* Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 81. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Konttinen, Esa** (1991) *Traditionaalisesti moderniin. Professioiden yhteiskunnallinen synty*. Vastapaino, Tampere.
- Murto, Kari** (1991) *Towards the Well Functioning Community. The Development of Anton Makarenko's and Maxwell Jones' Communities*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 79. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Alanen, Leena** (1992) *Modern Childhood? Exploring the 'Child Question' in Sociology*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A: 50. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Jyväskylä.

- Jokinen, Kimmo** (1997) *Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet*. SoPhi 14, Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 56. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Stenström, Marja-Leena** (1997) *Educational and Gender Equality in Vocational Education. The Case of Commercial Education in Finland*. Institute for Educational Research. Research Reports 1. University of Jyväskylä. Jyväskylä.
- Pohjola, Kirsi** (1999) *Naisten salaiset maailmat*. SoPhi 39. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Sintonen, Teppo** (1999) *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. SoPhi 41. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kilpeläinen, Arja** (2000) *Naiset paikkaansa etsimässä: aikuiskoulutus naisen elämänkulun rakentajana*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 163. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Laine, Kaarlo** (2000) *Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana*. SoPhi 43. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Nupponen, Terttu** (200) *Arkkitehdit, sota ja yhdyskuntasuhteiden hallinta. Alvar Aallon Kokemäkjokilaakson aluesuunnitelma tilansäätelyprojektina*. Bibliotheca Historica 52. Suomalaisen kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lehtinen, Anja-Riitta** (2000) *Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa*. SoPhi 55. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Teittinen, Antti** (2000) *Miten tutkia vammaisuutta yhteiskunnallisena kysymyksenä*. Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja 65. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Kuopion yliopisto

- Stålström, Olli** (1997) *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kainulainen, Sakari** (1998) *Elämäntapahtumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa*. Kuopion yliopiston julkaisuja E, Yhteiskuntatieteet 62. Kuopion yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, Kuopio.
- Värtö, Petteri** (2000) *Mies vastaa tekosistaan... siinä missä nainenkin*. Kuopion yliopiston julkaisuja E, Yhteiskuntatieteet 79. Kuopion yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, Kuopio.

Lapin yliopisto

- Joutsenoja Markku** (1996) *The Calling of Sociology: Early Talcott Parsons and the Construction of a Disciplinary Ship*. Acta Universitatis Lapponiensis 11. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Kerkelä, Heikki** (1996) *Vanhan maailman peilissä. Modernin yhteiskunnan synty ja pohjoinen aineisto*. Gaudeamus, Helsinki 1996.
- Mäkelä, Jukka** (1996) *Menneisyyden nykyisyys. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tuolla puolen*. Acta Universitatis Lapponiensis 13. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Valli, Raine** (1998) *Koulun alkoholikasvatus keskioluen vähittäismyynnin vapautuessa*. Acta Universitatis Lapponiensis 16. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Oulun yliopisto

- Saarinen, Aino** (1992) *Feminist Research – an Intellectual Adventure? A Research Autobiography and Reflections on the Development, State and Strategies of Change of*

Feminist Research. University of Tampere, Research Institute for Social Sciences, Centre for Women's Studies and Gender Relations Publications 4. Tampere.

Tampereen yliopisto

Jyrkilä, Vieno (Faina) (1960) *Society and adjustment to old age. A sociological study on the attitude of society and adjustment to the aged*. Transactions of the Westermarck Society vol. V. Turku.

Randell, Seppo (1965) *Varusmiespalvelus ja asennemuutokset. Sosiologinen tutkimus sotilasorganisaatioista ja turvallisuusasenteista sekä niiden muutoksista*. Acta Academiae Socialis A; 2. Yhteiskunnallinen korkeakoulu, Tampere.

Kämäräinen, Kauko (1966) *Kaupunkijärjestelmän alueellinen eriytyminen ja poikkeavuus*. Tampereen kaupungin tieteellisen rahaston julkaisuja 5. WSOY, Porvoo & Helsinki.

Rantalaiho, Liisa (1968) *Sydäninfarktin sairastaneiden kuntoutuminen*.

Kansaneläkelaitoksen julkaisuja sarja A; 4. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos, Tampere.

Talikka, Annikki (1969) *Frustraatiotilanteet ja demokratia. Sosiologinen tutkimus frustraatiotilanteista sisäpoliittisten konfliktien strategioiden ennustajana*. Tampere.

Blom, Raimo (1970) *Luottamus oikeuslaitokseen*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 34. Tampereen yliopisto, Tampere.

Toiviainen, Seppo (1970) *Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ristiriidat – musikologisten osakulttuurien sosiologista tarkastelua*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 39. Tampereen yliopisto, Tampere.

Koskinen, Tarmo (1971) *Jokapäiväinen leipämme. Tutkimus yhteiskunnan rakenteen ja perheiden ateriavalinnan yhteyksistä*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 43. Tampereen yliopisto, Tampere.

Pietilä, Veikko (1972) *Lehdistökirjoittelu ja mielipiteenmuodostus. Tutkimus lehdistökirjoittelun vaikutuksista yleisön käsityksiin Yleisradion ohjelmapolitiikan oikeistotai vasemmistolaisuudesta 1960-luvun loppuvuosina*. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos A, Tutkimuksia 41. Tampereen yliopisto, Tampere.

Parjanen, Matti (1979) *Learning, Earning and Withdrawing. On Social Factors Affecting Higher Educational and Professional Career*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 104. Tampereen yliopisto, Tampere.

Kasvio, Antti (1982) *Teollisuustyö ja elämäntapa. Tutkimus kahden suuren teollisuuslaitoksen ammattitaitoisten työntekijöiden työn ja työn ulkopuolisen elämän kehityspiirteistä 1980-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 134. Tampereen yliopisto, Tampere.

Takala, Tuomas (1983) *Oppivelvollisuuskoulu ja yhteiskunnalliset intressit. Tutkimus kvalifikaatioihin ja koulutuskustannuksiin kohdistuvista intresseistä Suomen oppivelvollisuuskoulua koskevan koulutuspoliittisen päätöksenteon määreinä*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 151. Tampereen yliopisto, Tampere.

Ilmonen, Kaj (1984) *Jäsenet ja jäsenten liike. Tutkimus kaupan ja jäsenten suhteesta E-osuuskauppaliikkeessä osuustoiminnan alkuajoilta 1980-luvulle*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 171. Tampereen yliopisto, Tampere.

Luukkonen, Terttu (1990) *Citations in the Rhetorical, Reward, and Communication Systems of Science*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 285. Tampereen yliopisto, Tampere.

Alasuutari, Pertti (1990) *Desire and craving: studies in the cultural theory of alcoholism*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 288. Tampereen yliopisto, Tampere.

- Raiski, Seppo** (1990) *Laboratorio, teoria ja parempi elämä. 'Modernin' sosiologiaa episteemisen historian edellytyksiltä.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 292. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kaukonen, Erkki** (1990) *Theory, Dynamics and Policy of Science. Science Studies from a Small Country Perspective.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 300. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Töttö, Pertti** (1991) *Werner Sombart ja kiista kapitalismin hengestä.* Vastapaino, Tampere.
- Mäki-Kulmala, Airi** (1993) *Initiaatio ja alakulttuuri.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 383. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Mäkinen, Heikki** (1993) *Yhteiskunnan tieto.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 381. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Arosalo, Sirkka** (1994) *Poliittisen väkivallan yhteiskunnallisista edellytyksistä. Punainen ja valkoinen väkivalta Suomessa vuonna 1918.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 428. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Jyrkämä, Jyrki** (1995) *"Rauhaisasti alas illan lepoon"? Tutkimus vanhenemisen sosiaalisuudesta neljässä paikallisyhteisössä.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 449. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Melin, Harri** (1996) *Suunnitelman varjossa. Tutkimus yritysjohtajista Neuvostoliitossa ja Venäjällä.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 489. Tampereen yliopisto, Tampere.*
- Salo, Markku** (1996) *Sietämisestä solidaarisuuteen. Mielisairaalareformit Italiassa ja Suomessa.* Vastapaino, Tampere.
- Lavikka, Riitta** (1997) *Big sisters. Spacing women workers in the clothing industry. A study on flexible women and flexible women.* Work Research Centre. Series T, Publications 16. University of Tampere, Tampere.
- Nikula, Jouko** (1997) *From State-dependency to Genuine Worker Movement? The Working Class in Socialism and Post-socialism.* Tampere University Press, Studies in European Societas and Politics. University of Tampere, Tampere.
- Piispa, Matti** (1997) *Valistus, holhous, suojelu. Tutkimus alkoholipoliittisesta mielipideilmastosta.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 564. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Aro, Jari** (1999) *Sosiologia ja kielenkäyttö. Retoriikka, narratiivi, metafora.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 654. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kuula, Arja** (1999) *Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä.* Vastapaino, Tampere.
- Nisula, Tapio** (1999) *Everyday Spirits and Medical Interventions. Ethnographic and Historical Notes on Therapeutic Conventions in Zanzibar Town.* Transactions of the Finnish Anthropological Society no. 43. Helsinki.
- Saloniemi, Antti** (1999) *Työn tekemisen turvallisuus, rakenteet ja rakentaminen. Sosiologisia näkökulmia rakennustyöhön ja työsuojeluun.* Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 659. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Valtonen, Pekka** (2000) *The Politics of Agrarian Transformation in Mexico.* Acta electronica Universitatis Tamperensis vol. 39, University of Tampere, Tampere.

Turun Yliopisto

- Helanko, Rafael** (1953) *Turun poikasakit. Sosiologinen tutkimus 9–16-vuotiaiden poikien spontaanisista ryhmistä vv. 1944–51.* Turun yliopiston julkaisuja sarja B Humaniora; 46. Turun yliopisto, Turku.
- Littunen, Yrjö** (1956) *Opintoympäristön vaikutus korkeakouluopiskelussa.* Forssa.

- Koivisto, Mauno** (1956) *Sosiaaliset suhteet Turun satamassa. Sosiologinen tutkimus*. Turun yliopisto, Turku.
- Vehmas, Raino** (1961) *Suomen romaniväestön ryhmäluonne ja akkulturoituminen*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B Humaniora; 81. Turun yliopisto, Turku.
- Piha, Kalevi** (1962) *Asuntoyhteisö, sen muodostuminen ja rakenne. Sosiologinen tutkimus asunnonhakijoista, uudelle asuntoalueelle muuttaneiden käyttäytymismuutoksista ja naapurisuhteiden jäsentymisestä Turun kaupungissa*. Turun yliopiston sosiologian laitos sarja B; 3. Turun yliopisto, Turku.
- Luoma, Väinö** (1962) *Valtion virkamiesten järjestäytyminen Suomessa. I. Johdanto. Virkamiesliikkeen tulkintakaava*. Turku.
- Haavio, Ari** (1963) *Evankelinen liike. Sosiologinen tutkimus Suomen evankelisen liikkeen organisaatiosta ja kannatuksen levinneisyydestä*. Forssa.
- Asp, Erkki** (1965) *Lappalaiset ja lappalaisuus. Sosiologinen tutkimus nykylappalaisista*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita 2. Turun yliopisto, Turku.
- Nurmi, Raimo** (1970) *Conformity with Group in a Serial Judgment Situation*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B Humaniora; 115. Turun yliopisto, Turku.
- Lampikoski, Kari** (1972) *Ammattiyhdistys ja ammattikunnan status. Sosiologinen tutkimus ammattiyhdistyksen toiminnasta ammattikuntansa statuksen kohottamiseksi organisaatiossa. Tutkimustapauksena Suomen konepäällystiliiton toiminta merikonemestarien statuksen kohottamiseksi laivaorganisaatiossa*. Turun yliopiston sosiologian laitos. Sarja B; 12. Turku.
- Toivonen, Timo** (1972) *Lakot ja yhteiskunnan muutos. Tutkimus suomalaisen yhteiskunnan lakoista vv. 1919–1969*. Turku.
- Laitinen, Ahti** (1977) *Lääkkeiden käyttö yhteiskunnallisena kysymyksenä. Sosiologinen tutkimus lääkkeiden käytön yhteiskunnallisista yhteyksistä, erityisesti silmällä pitäen lääkkeiden mainontaa ja tuotannon, mainonnan ja käytön valvontaa*. Turun yliopisto sosiologisia tutkimuksia. Sarja B; 16. Turun yliopisto, Turku.
- Vuorinen, Juha** (1979) *Korkeakoulujen itsehallinto. Tutkimus Suomen korkeakoulujen itsehallinnon toteutumisesta suhteessa korkeakoululaitoksen keskushallintoon toisen maailmansodan jälkeen*. Turun yliopisto sosiologisia tutkimuksia. Sarja B; 17. Turun yliopisto, Turku.
- Köppä, Tapani** (1979) *Viljelijäperhe, yhteisö ja yhteistoiminta. Tutkimus maatilojen välisen yhteistoiminnan kehitykseen ja omaksumiseen vaikuttavista sosiaalisista ja taloudellisista tekijöistä*. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 1. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Järvikoski, Timo** (1979) *Vesien säännöstely ja paikallisyhteisö. Tutkimus valtakunnallisen päätöksenteon seurauksista esimerkkitapauksena Lokan ja Porttipahdan tekojärvet*. Turun yliopisto. Sosiologisia tutkimuksia. Sarja B; 19. Turun yliopisto, Turku.
- Moilanen, Paavo** (1982) *Social Environment and Adaptation Among the Employees of an Industrial Company in Northern Finland*. Acta Universitatis Ouluensis. Series D, Medica 85. University of Oulu, Oulu.
- Leimu, Heikki** (1983) *Työntekijäin työasema ja työpaikkaliikkuvuus erikokoisissa teollisuusyrityksissä. Osa I Teoreettiset lähtökohdat ja pienten sekä suurten teollisuusyritysten työntekijäin vertailua*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita 40. Turun yliopisto, Turku.
- Saralehto, Sampsa** (1986) *Teknologian kansainvälinen siirto kehitysmaiden teollistumisprosessiin*. ETLA sarja A; 9. Elinkeinoelämäntutkimuslaitos, Helsinki.
- Kivinen, Osmo** (1988) *Koulutuksen järjestelmäkehitys: Peruskoulutus ja valtiollinen kouludoktriini Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita 67. Turun yliopisto, Turku.

- Urponen, Helka** (1989) *Varhain sairastuneen ja vammaisen sosiaalinen selviytyminen. Sosiologinen seurantatutkimus pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten sosiaalisesta selviytymisestä varhaisaikuisuudessa*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita 78. Turun yliopisto, Turku & UKK-instituutti, Tampere.
- Hakkarainen, Pekka** (1992) *Suomalainen huumeekysymys. Huuhausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 42. Alkoholitutkimussäätiö, Helsinki.
- Kyntäjä, Timo** (1993) *Tulopolitiikka Suomessa tulopoliittinen diskurssi ja instituutiot 1960-luvulta 1990-luvun kynnykselle*. Gaudeamus, Helsinki
- Ruonavaara, Hannu** (1993) *Omat kodit ja vuokrahuoneet. Sosiologinen tutkimus asunnonhallinnan muodoista Suomen asutuskeskuksissa 1920–1950*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita 97. Turun yliopisto, Turku.
- Uusitalo, Eero** (1991) *Maaseutupolitiikan keinot. Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyhteisöissä*. Kunnallisan kehittämissäätiön väitöskirjasarja 1. Kunnallisan kehittämissäätiö, Helsinki.
- Nyysölä, Kari** (1994) *Nuoret ja työmarkkinoiden joustavuus. Nuorten joustava työllistyminen työvoima- ja koulutuspoliittisena ongelmana*. Koulutussosiologian tutkimuskeskus, Raportteja 20. Turun yliopisto, Turku.
- Jokinen, Pekka** (1995) *Tuotannon muutokset ja ympäristöpolitiikka. Ympäristösosiologinen tutkimus suomalaisesta maatalouden ympäristöpolitiikasta vuosina 1970–1994*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita 116. Turun yliopisto, Turku.
- Lagerspetz, Mikko** (1996) *Constructing Post-communism a Study in the Estonian Social Problems Discourse*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B Humaniora 214. Turun yliopisto, Turku.
- Niemelä, Jukka** (1996) *Ammattirajoista tiimityöskentelyyn. Työnjaon ja työelämän suhteiden muutos Suomen telakoilla 1980- ja 1990-luvulla*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita, osa 127. Turun yliopisto, Turku.
- Lehtiö, Jouko** (1997) *Suomalaisten vammaisten elämä varsinaisessa elämäkerta- ja vammaisten elämää keskeisesti käsittelevässä kaunokirjallisuudessa*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita 132. Turun yliopisto, Turku.
- Kaskinen, Juha** (1998) *Tuhatta ja sataa Turusta Pietariin Eurooppatie E18:n tiensuunnittelu ympäristövaikutusten arvioinnin käytäntönä*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C Scripta lingua Fennica edita 143. Turun yliopisto, Turku.
- Rubin, Anita** (2000) *Growing up in Social Transition. In Search of Late-modern Identity*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B Humaniora 234. Turun yliopisto, Turku.
- Nouko-Juvonen, Susanna** (2000) *Kehitysvammapalvelut ja muutoksen vuosikymmen*. Valtakunnallisen tutkimus- ja kokeiluyksikön julkaisuja 80. Kehitysvammaliitto, Helsinki.

Åbo Akademi

- Pipping, Knut** (1947) *Kompaniet som samhälle. Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944*. Acta Academiae Aboensis. Series A Humaniora 16. Åbo Akademi, Åbo.
- Honkala, Kauko** (1971) *Sosiaalinen eriarvoisuus maaseudulla. Neljässä varsinaissuomalaisessa kylässä suoritettu sosiologinen tutkimus*. Turku.
- Sandlund, Tom** (1976) *Social classes, ethnic groups and capitalist development. An outline of a theory*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Åbo.
- Järvinen, Margaretha** (1990) *Prostitution i Helsingfors – en studie i kvinnokontroll*. Åbo Akademis förlag Pargas, Åbo.

Sundback, Susan (1991) *Utträdet ur Finlands lutherska kyrka. Kyrkomedlemskapet under religionsfrihet och sekularisering*. Åbo Akademis förlag Pargas, Åbo.

Silius, Harriet (1992) *Den kringgårdade kvinnligheten. Att vara kvinnlig jurist i Finland*. Åbo Akademis förlag, Åbo.

Eklund, Erland (1994) *Kustfiskare och kustfiske i Finland under den industriella epoken. Studier i en yrkesgrupps yttre villkor, sociala skiktning och organisation 1860–1970*. SSKH skrifter 5. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, forskningsinstitutet, Helsingfors.

Liite 2. Luokittelurunko

Käytäntö (mies/nainen)

Teksti (mies/nainen)

Aineisto (mies/nainen)

Ohjaus (mies/nainen)

Kommentointi ja kritiikki (mies/nainen)

(Tausta)tuki (mies/nainen)

Esitarkastajat (mies/nainen)

Vastaväittäjä (mies/nainen)

Kustos (mies/nainen)

Yhteisöt

Rahoittajat

Kustantaja (mies/nainen)

Kansainväliset kiitetyt